

VÄRSKE RÕHK

ILLUSTRAESIOONID
EILI LEPIK

MERLIN PIIRVE
ANN VIISILEHT
TRIIN PAJA
MIRT KRUSMAA
LESLEY NVEKA
ARIMAH
INTERVJUU
OLIVER BERGIGA
MIKAEL RAIHHELGAUZ
JUHAN HELLERMAST
JANIKA LÄÄNEMEES
PILLE ÕNNEPALUST

FOTOD
HANNA
SAMOSON

TRIIN PAJA

Osaka (tsikaadi prelüüd)

mõned tsikaadid küpsevad
17 aastat maapõhjas, juurekorvis

kuni ilmuvad ja Osaka tehisvalgus
nende tiibade aknaklaasist
läbi imbub –

purustasin vetikaid
nuudlisuppi, mõtlesin neiule teksades

kes metroos kriiskava tsikaadi
rahulikult välja tõstis, mõtlesin
ta rahulikele kätele

purustasin rahulikult vetikalehti
konnad kriuksusid kui põrandalauad

läbi akna vihm tuli, ütles
mu süda on jõgi vaata

kuidas ta lehib, sinine ja elus
vihm tuli, linn muutus matusefotoks

naised tururäästa all nende
rahulikud käed

poetasid meile kartuleid, tasuta
küsimata võimatu

lahkuda enda nimest, enda kehast
nagu tsikaad kes raputab endalt

eksoskeletoni puuõlist niiske
tiivad paisumas

hääbumas nuudlibaariauru

Toonekureta

aknast paistab
roostetanud alamjaam.

ka mina olen hoone
mida peaaegu ei ole. kuid

vahest kõnnin kellegi
häälekambris, kellegi

kes mind on näinud
kui olin laps, kui olin laps

ja jooksin, mis tähendab
kui olin hirv

muutumas valguseks.

kõik mis ei ole mälestus on uni.
tõstan käe teeudusse.

aknast paistab korsten
ilma toonekureta.

pingutan

mitte et leida kummitust
vaid inimest

kummituslinnas.

Valgus valgus

leidsin su parfüümiudusest aknast
kuigi varem pesid nõusid Barcelonas

kuigi meil oli ainult ämber veega, pööningutuba
kuigi päikese munakollane valgus meie sisse

tähendab valgus valgus lumena sisse
valgus oli ainuke vili mis kasvas

majade vahel kus igat plekkkatust
mustas vares

tähendab sinu suus õitses valgus, ma nägin
seda, su keha oli iidne latern

talvel hoidsid tuule karedad käed
tänavaid koos ja metroo ohkas meie all

meie vaesus kumas, kumas kui kõrbepäike
kuid ma jõin vett su käte tolmusest kausist

tähendab me olime vaesed kui varemed
tähendab kui seisime

keedukartuli ja plekist teetassi vahel
hoidsid sa mu südant kui varblast

enda peos, ja hoidsid

Hölderlinile

Hölderlin, sa kirjutasid, et armastad maailma, mis leinab koos sinuga.
ka täna, kui maailma leek põleb tasa, kuid põleb.
ma tean, armastus on naine, kes maalib iseenda alastust.
armastus on preester, kes magab kirikuvaremetes.
ja Thisbe loor verise mooruspuu all, Babüloonias.

Hölderlin, kas juba tead kuidas raamatukogud
sulavad kõrbeliivaks? kuidas tehnoloogiad kukuvad kokku,
muutuvad lumeks, mis langeb
korjamata õunte peale?

isegi kärbsed külapoes kaovad. ka mina vajun
villase kleidina vannipõhja, see tähendab,
maailma põhja, mis on leek.

Hölderlin, tahan olla jäätunud kosk, mis ei ihalda.

Hölderlin, kas näed taeva lambahalle seinu?
kas mõtled Orléansi neitsi kooruvate vangiseinade peale?
kas mõtled, kuidas põlesid kirikud, hobused,
pillirookatused, maasikaõied? kuidas põlesid naised?
nende tuhk. nende tuhk.

nende tuhk ja see tahmane meri minu ees, sees,
mis on vaiksem kui maailm, mida armastad, mida vääname
kui valget lina jõest tühjaks, metsast tühjaks, hingest tühjaks.
alles jääb kuld, pärl, ja nälg, ja nälg.

Hölderlin, tahan olla jasmiini väsinud valgus, mis ei lange, ei puuduta.

Hölderlin, siin on valgusest põimitud õhk,
tihke, jumalik,
tuhk—

Ažuurne

vaata, kuidas kuu ronib mööda
tammeoksa
kui vares.

siin on taevas ilma betoonita,
saastunud kaevuta,
televisori pulsita.

siin, taevas.
siin, sinu käed, mahajäetud mesipuud.
sinu käed, nende hällilaul.

vaata, kuidas kuuvalgus muudab
põranda järveks,

kuidas meie varjud
kogunevad kui loomad,
et öösel end järve matta.

+

rääkisin su kätest
kuid mõtlesin

taeva tühjusele,
ta niiskele villale.

vaata, kuidas vares ronib
mööda tammeoksa

kuidas taevas tuksleb
ta rinnus

+

kuu kukub viljapõldu,
kui ta unustame.

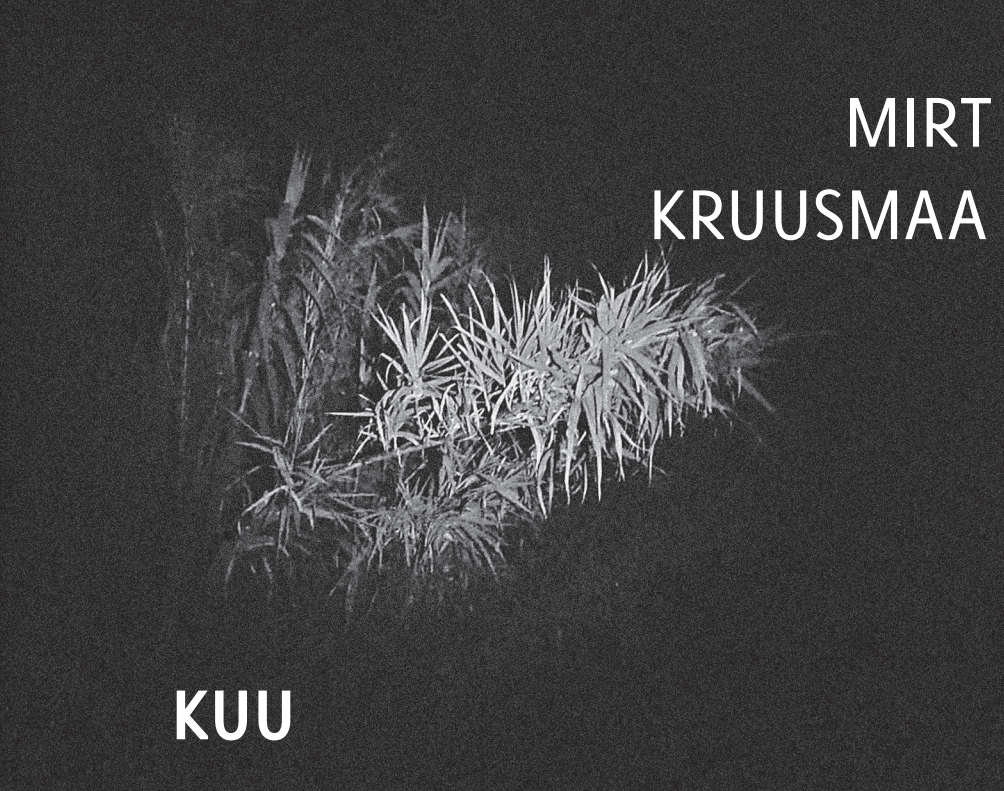
surma pole olemas.
on ainult
unustamine.

kuu tuksleb
su rinnus.

Kõik loomad

linn on tuhk. see ei ole latern, mis hõõgub,
see on tuli. see ei ole lumi, vaid tuhk.
vaikus on tühjus ja luiged ei tule,
et taevast valgendada, pesta. olen kerjus
riietatud valguse räbalatesse. olen leidnud
su keha, su porised suled. kui suudlen sind,
täidad mu suu kuuvalgusega.
ma loojun sinusse.
linn on prügi, mille tsaarid maha jätsid.
linn on tuhk. linn on naise tolmused käed.
siin on jõgi täis klaaspudeleid.
klaaspudelites on kirjad võõras keeles.
siin on su keha udust niisked aknad.
kui vaatan sind pikalt, näen ainult merd, merd.
su suu peseb mind. meie jalge all
on söestunud raamatud,
piibli närtsinud lehed.
kuulda on ainult kasside nälga.
siin linnas on kõik kassid tuhest hallid.
seitsmeteistkümnendal sajandil süüdistati kasse
nõidumises. neid põletati. see ei ole lumi
see on tuhk. sa jood mu kehaniiskust.
su hääli minu suus tähendab, et astun vihma
ja süüan tema märga vilja. öö läbi kirjeldame enda
emade nägusid. lubad, et leiad mind
tehnoloogjata. kuskil tirib mees umbrohtu
söestunud maast ja jääb ellu. hommikul murrab
valgus läbi tolmu kui kits. täna magavad
kõik loomad iseenda tuhas.

MIRT KRUUSMAA

KUU

Päike. Koidukuma nõrgub tänavatele, tühjadele lastemänguväljakutele ja majakatustele, valgus löikab kardinade vahelt eluruumidesse, tuues ilmsiks igapäevaste esemete piirjooned. Idast saabub argielu pealetung, argielu üleuputus. Koidikul on maailm aga varaküps, hommik on õhtust targem ja vastupanu on veel võimalik. Öö vajub unustusse nagu kivi vette, nii on ette määratud, sest ööpimedus on liiga tõeline, et selle äärmusi – unistusi ja palveid, olemise põlemist – päise päeva ajal elus hoida. Seda tuleb kaitsta argipäeva pealetungi eest.

Piret lamab voodis näoga akna poole ja vaatab ainitise pilguga aknast erendavat hommikuvalgust. Sisseharjunud liigutustega mudib ta sõrmetestega ettevaatlikult kaela. Lümfisõlmed on endiselt tundlikud, kuid halvast eelaimusest, tõsikindluse ihalusest ei suuda ta tursunud kudesid rahule jätta, vaid kombib neid, kulm kipras, kuni lepib ohkega, et ainus, mida ta teha saab, on helistada perearstile, ja see mõte täidab teda samasuguse valusa soojusega, mida tunneb tihkuv laps ema lohutavas embuses.

Täna on metaeetika essee tähtaeg, aga enne tuleb minna õiglusfilosoofia seminari. Pilk aknale kinnitunud tõuseb Pireti teadvusesse üha selgemalt, et aknaklaasid on mustad, tolmused ja vihmajälgedest määrdunud. Lisaks ei tohi unustada, et kardina on pesus ning täna õhtul või hiljemalt homme tuleb need pesumasinasse visata, sest päike tõuseb nüüd nii

vara, paneb põsed hõõguma ja tekki mähitud palja ihu leemendama ega lase magada. Seejärel ei mõtle Piret eriti millestki, lastes kujutluspildidel seguneda taeva laotuse mittemidagiütleva totaalsusega. Ta suleb silmad ja jälgib võrkkestal kollast valguslaiku, mis ei püsi kuidagi paigal.

Ta püüab veidi oma lõbuks unistada, kuid ei tea, millest. Varem olid tal igasugu ambitsioonid, mida talle meeldis vaimusilmas läbi mängida, see kõik oli nii haarav ja innustav, kuid nüüd pole unistused enam eriti veenvad. Õigemini ta ise enam ei veena, miski on puudu, miski, mis varem tiivustas tema peas mängima filmi, mille peategelaseks ta oli. Näiteks film, milles ta põgeneb linnast lähedastele sõnagi lausumata, ütleb lahti inimsuhetest, et elada kuskil kaugel erakluses ja lugeda raamatuid ja kirjutada luuletusi ja jalutada ja jälgida inimesi eemalt – jah, seda filmi enam ei ole.

Ometi on Piret õnnelik. Armastus on elu mõte. Nii öeldakse ja Piret usub sellesse siiralt. Ta keerab aknale selja ja nihutab end mehe ligi, kes kellahelina peale asendit muutis, kuid ei kavatse veel ärgata. Piret tunneb end küllastunud rahulikust kooselust, mis igal hommikul langeb tema peale nagu pehme udulaam, ja mõte, et see on enim, mida elul talle on pak-kuda, enim, milleks tema elu võimeline on, täidab ta kiirgava tänutundega.

Artjom naeratab naise puudutuse peale õrnalt läbi une. Piret, tulvil usku ehedasse armastusse, suudleb meest õrnalt põsele ja siis huultele, ent Artjomi uni jääb läbitungimatuks. Järsku mees võpatab ja lööb silmad lahti. „Ära unusta võtit mulle jätta, ma ei saa muidu ust kinni panna. Ma lihtsalt ... Eelmine kord sa unustasid.” Piret tõuseb voodist üles ja kinnitab, et ei unusta. Ta küsib mehelt, kas ta mäletab, et tal on vaja täna essee esitada, kuid ta pole ridagi kirjutanud. Kujuta ette, nii suur töö ühe päeva peale! Artjom pomiseb midagi vastuseks, kaisutab tüdruku patja ja põõnab rahulikult edasi.

Piret silmitseb ohkega põrandal segipaisatud riideid. Ta on vaenujalal päevaga, on alasti ja ainuline ning päev on sitke ja hoomamatu ning isegi kui ta korjab riided põrandalt, peseb nõud, viib prügi välja, ei suuda ta päeva üle kavaldada, sest päeva käes on kõige suurem trump: lõppude lõpuks saab kõigil ja kõigel aeg otsa.

Keegi õiendab bussis telefoniga: „Märksõnaks pane „personal”, ei, pane „kaebus.”” Piret põrnitseb bussiaknast välja ning kaalub, kas minna seminari või otsejoones raamatukokku esseed kirjutama. Seminari tuleb minna, sest vastasel juhul kaotab ta kaks punkti osaluse eest. Sel õppeaastal on igas aines punktisüsteem ja Piret näeb ränka vaeva, et mitte ühestki punktist

ilma jääda. Kummatigi pole ta viimasel ajal kindel, kas ta ikka annab endast parima. Teisi inimesi ta selles küsimuses usaldada ei saa, sest nemad näevad vaid valitud tahke tema elust. Nad ei näe seda paisuvat laiskuse ja häbitunde lasu, millest ta end täie hingega läbi pressib. Kindlasti läheb ta seminari ja alles seejärel raamatukokku.

Silla alt läbi sõites vilksatavad aknaklaasil Pireti sõidukaaslased. *Kummaline*, mõtiskleb Piret istuvaid ja seisvaid inimesi uurides, *nii erinevad näod, nii erinevad saatused, kuid täna hommikul meie teed ristuvad, sest täna on meil sama suund*. Tajudes korraga bussikaaslastega imelikku hõimlust, tunneb Piret, et ta tõepoolest armastab inimesi, armastab elu, meie tuleku ja mineku saladust. Essee pole siiski oluline, vaid miski muu, adub Piret ülevuses. Ta kinnitab endale uuesti, et läheb seminari, aga mitte kahe punkti, vaid põhimõtte pärast.

Vastu argipäeva pealispinda hõõrudes pudeneb aeg aga märkamatuult ning instituuti jõudes taipab Piret, et ta jääb hiljaks. Ennast manitsedes kiirustab ta trepist üles ja möödub puhkeruumist, kus istub tema sõbranna Eva-Liisa. „Hei!” hüüab Piret, kuid näeb siis, et sõbrannal on pisarad silmas, ja jääb ujedalt seisma. Ta kõhkleb põgusalt, kas minna edasi või astuda puhkeruumi. Äsja tärpanud armastus maailma ja inimeste vastu tõukab teda Eva-Liisa poole, kuigi seda rõhuvad nõrdimus hiljaksjäämise pärast ja läbikukkumise eelaimus – ta lubas ju, et ei tee enam vigu, vaid annab endast kõik, et jõuda eesmärgini.

Piret teeb kannapöörde ja astub uksepiidale koputades puhkeruumi. „Mis on?” pärib ta. Eva-Liisa varjab näo käte vahele ja kogeleb: „Issand, palun vabandust, ma üldse ei tahtnud.” Kuuldes, kuidas Piret suleb enda järel ukse, keerab ta tulijale selja ja pühib kampsunivarrukaga pisaraid. Piret istub Eva-Liisa kõrvale ja embab sõbrannat ning tema meeled virguvad tüdruku võõrast soojusest, lõhnast ja puudutusest. Talle torkab pähe, et ta ei ole kunagi olnud Eva-Liisaga nii lähedane, nii isiklik. Piret küsib uuesti, mis juhtus. Nad on ometi sõbrad, mitte juhututtavad.

Kohmetuse kiuste püüab Eva-Liisa kirjeldada oma olukorda. Selgub, et aasta eest diagnoositi tema õetütrel vähk ja sellest ajast saadik ei tule tema õde enam eluga toime. Hiljuti kasvas perekonnas lootus, et halvim on möödas – näe, ravi hakkas õetütrele mõjuma, nad käisid isegi šamaani juures – ent lootus jooksis karile, õetütre prognoos on halvenenud, ravi lõpetati ja nüüd tuleb ainult oodata ... Eva-Liisa vaikib.

Sügaval hingesopis tunneb Piret, kuidas mure tursunud lümfisõlmede pärast end liigutab. „Miks sa sellest mulle varem ei rääkinud? Me oleme ju sõbrad.” Piret aga ei soovi sugugi tõreleda, hoopis lohutada, aga ta ei oska. Tal polnud õrna aimugi, et Eva-Liisa mure on nii tõsine, ning äraspidises kadeduse ja kergenduse puhangus paistab tema elu talle läbinisti tasapinnaline, irdunud.

„Lähme õige välja, kui mitte praegu, siis täna õhtul.” Vastu tahtmist meenub Piretile essee, kuid ta ei taha oma ettepanekust taganeda. Eva-Liisa tänab teda, aga möönab, et tunneb end nüüd veidi paremini, hea on südant puistata. „Muidugi,” nõustub Piret lahkelt. Sõna „vähk” kajab kahe terve naise vahel õõnsalt ning üksnes maailma armastusega, selle universaalse armastusega ei suuda Piret seda sõna nende vahel olematuks muuta. Õhus ja vaikuses lahustudes moodustab see sõbrannade vahele läbitungimatu seina.

Eva-Liisa tänab Piretit ja tõuseb seelikut kohendades püsti. „Ma tahan praegu pigem omaette olla.” Piret noogutab. „Helista mulle, kui tahad veel rääkida.”

Piret ei saa seminaris sõnavõtmise eest punkte. Ta ehmub, kui õppejõud kuulutab tunni lõppenuks. Piret pakib äraoleval pilgul asjad kokku ja lahkub koos kursakaaslastega klassiruumist. „Piret, kuidas sul läheb? Kas sa essee said valmis?” Piret nähvab midagi vastuseks ning eraldub teistest. Ta tõttab mööda puhkeruumist, kust on kuulda välistudengite lõõpimist. Eemalt kostuv naerurõkatus kinnitab talle, et mingit saladust pole olemas, välispinna all on vaid sinine õhk. *Raisatud aeg, oleksin pidanud kohe raamatukokku minema.*

Piret istub linnaraamatukogus sülearvuti taga ja uitleb ennastunustavalt internetis. Pealkiri „3 Awesome Tips to Stop Procrastinating NOW”¹ katkestab hoobilt mõnusa sõltuvusuima, ta suleb ennastpõlastavalt veebilehitseja ja avab Wordi. Viivuks imetleb ta valget lehte ekraanil, erutavat võimalust kirjutada puhtalt ja vigadeta ning – mis peamine – otse südamest. Ta vormindab innukalt teksti: *Times New Roman*, tähesuurus 12 punkti, reavahe 1,5 palli, rööpjoendus. Teksti keskele tipib ta rasvases kirjas: „Mackie’s queerness argument: are moral judgments necessarily false?”² Küsimärgi juures aga tajub Piret, kuidas tema tähelepanu varjus, kaugel teadvuse

1 „Kolm ägedat nippi, kuidas lõpetada asjade edasilükkamine PRAEGU!!!”

2 „Mackie’ veidrusargument: kas moraaliotsustused on ilmtingimata väärad?”

piirimail kasvab hirm, mida tuleb tagasi hoida. Ta lisab pealkirja alla oma nime, et sisendada töö edenemise tunnet, ent teab, et on sisemiselt juba tardunud – töö sünnib surnult.

Piret ohkab. Tal on kange kohviisu, kuid linnaraamatukogu kohvimasin on katki. Arvutiekraani nukralt silmitsedes otsustab ta, et jookseb kohvikusse, ehk veereb töö turgutusega hõlpsamini. Kuuma joogiga naastes aga mõistab, et raamatukokku jõudmisest on möödunud juba poolteist tundi – poolteist kallist tundi kahekümne neljast tunnist – ning hinges kobrutavat tusatuju ohjeldades tõttab ta linnaraamatukogu esiuksest sisse ja kaob tagasi oma arvuti taha. Nüüd algab tõeline töö, ent mitte otse südamest, vaid piitsaga.

Kujutluspilt tekstist, mis sõnade kuhjudes mängeldes hargneb, ning selle teksti rõõmsast autorist variseb kokku – lähemalt vaadates polnud asjad umbmäärased, vabalt väljendatavad, vaid raskepäraselt konkreetseid ja nõudlikud. Piret väänab sõnu, välmib lauseid, mis ei kulge sugugi mängeldes, vaid mida tuleb pigem raskete kividena mõtte sogasest põhjakihist välja kangutada. Surudes end jälle läbi rahulolematuse lasu, kirjutab ta: „I will argue that the conclusion to be made from the queerness argument is not necessarily that all moral statements are false, rather it can also mean that the view that moral properties are entirely mind-independent is mistaken.”³ Kahe tunniga – kaks kallist tundi kahekümne neljast tunnist – on tal esimene lõik valmis, kuid ta pole endiselt kindel, kas see on piisavalt täpne, piisavalt ilus.

Üks vanunud juustega ja punnissilmne naine tammub kilekotiga nahistades läbi saali esoteerika riiuli poole. Piret on sedavõrd kõhkluste ja kahtluste küüsis, et ei märkagi, kuidas vana naine tema ligidale istub ja mõmisedes raamatut lugema hakkab. Vähehaaval naise hääle aga valjeneb, hajutades üha pealetükkivama jõuga Pireti ja teiste saalis viibivate inimeste tähelepanu. Piret tunneb hääle ära – see kõlab koos ühe teise häälega, mis kostab tema hingepõhjast, ning samal ajal, kui teiste inimeste kannatus on ohtlikult õhukeseks kulunud, otsib Piret sellele häälele nime, kuni korraga taipab – *lobisemishimu*. See on ammendamatu lobisemishimu, mis voo- gab vanast naisest välja ning suubub ümberviibivate inimeste teadvusesse, moodustamata kindlat kujundit või mõtet. Naise sõnadel on hoopis imelik ruumi tühendamise mõju. See kummaline sõnadest korjuv tühjus levib ja

3 „Väidan, et veidrusargumendist ei järeldu ilmtingimata, et kõik moraalilausead on väärad, vaid pigem tähendab see, et arusaam, mille järgi moraalifaktid on täielikult objektiivsed, on ekslik.”

levib, kuni Piret tajub selle kohalolu kõikjal: naise punnis silmades, esoteerikaraamatus, inimestes, kes teesklesid, et ei kuule, aga ka tema enda sees, häälepaeldes ja kõhuõõnsuses ning eelkõige oma metaetika essee.

Piret väljub linnaraamatukogust. Jahe tuuleõhk palgel, valdab teda soov otsast peale hakata – on täistund, täiuslik aeg uue elu alustamiseks, lubaduste tegemiseks. Võib-olla kirjutab ta isegi luuletuse – sellise, mis ei valeta. Kõigepealt tuleb aga süüa ning esmalt Möku poole, seejärel tagasi kesklinna poole kõmpides tunneb Piret ootamatult tärganud mõtteselguse üle head meelt.

Piret ruttab tagasi instituuti, istub esimesse ettejuhtuvasse puhkeruumi ja sööb masinlikult teelt kaasa ostetud vrappi. Tema pea kihab ideedest essee jaoks ning, visanud vrapüümbrise hooletult prügikasti ja avanud sülearvuti, hakkab ta hoogsalt klaviatuuril klõbistama. Kui teel instituuti süttinud poolikud, kuid igatahes erutavad uitmõtted on kirjas, jookseb Piret garderoobi ja võtab kohvimasinast uue kohvi. Seekord läheb kõik libedalt ning viie minuti pärast on ta tagasi puhkeruumis, hing paisul tungist kirjutada, kirjutada, kirjutada.

Pooleteise tunniga on tal valmis kaks lehekülge. Ta näpib tühja kohvi-topsi, kui ootamatult siseneb õppejõud koos tudengiga, juhendaja juhendatavaga. Nad räägivad elavalt, kuni Pireti tooli naksumine ja kääksumine sunnib õppejõudu pärima, ega nad teda ei sega. „Ei, muidugi mitte.” Piret ei taha olla ebaviisakas, ta tahab hoopis keskenduda oma tööle, tõusta tagasi uue elu laineharjale. See on aga vaibunud. Korraga viib iga mõte, mille Piret sihib essee poole, Artjomi juurde, Artjomi ja tema keha juurde. Seda nõnda järjepidevalt, et kui ta on kõik võimalikud positsioonid läbi kaalunud ja romantilised stsenaariumid läbi kamminud ning kui ta kipub ohtlikult kiima minema, tõuseb Piret püsti ja pakib oma asjad kokku ei tea mitmendat korda selle päeva jooksul, päev, millest varsti saab õhtu.

Valgus on tänavatel varjudele alla jäämas, ent pole veel täielikult hääbunud, lahutades punase joonena taeva ja maa, laskmata neil seguneda. Selles päeva viimases valguses uitab Piret ringi, pilk suunatud kõrgele, kõrgele puulativade poole, mis nii vabalt tuule käes viipuvad, aina ülespoole küünituvad. Korrapealt meenuvad Piretile tursunud lümfisõlmed ja soov helistada perearstile, ent on hilja – registratuuritädi sõidab juba bussiga koju, polikliiniku tuled on kustunud – on asjatu enam helistada.

Temas avaneb veelah – ühel pool kohustus, teisel pool kihk alistuda. Iga päev on sama moodi. Luhtunud lubadused ja möödalastud võimalused

ning elu, päevade viisi voogav elu, millel ta laseb endast üle uhtuda, laseb end kaasa kanda nagu murdunud oksa, ning luhtunud lubadused ja möödalastud võimalused, mis libisevad õlakehitusega südame orvadesse. Kas minna linnaraamatukokku või koju?

Piretil on isu järgmise kohvi järele, kuid ta teab, et see pole hea mõte. Ta istub uuesti linnaraamatukogus – vana naist pole kusagil näha – ning hakkab tühja peaga esseed kirjutama. Ta istub nii kaks tundi, kuni tehtud töö jätab talle mulje, et tal on olnud produktiivne päev, ent kui raamatukogu-teenindaja tuleb tema juurde ja ütleb, et nad sulgevad, on selge, et esseed täna valmis ei saa. Muidugi, ta võib hommikutundideni tööd rügada, kuid siis vaid piitsaga, ainult sellega. Piretile heiastuvad puuladvad, puude kõrge ja nõtkete tüvi ning ta püüab paberiservale kirjutada ühe tagasihoidliku luuletuse. Sellest ei tule aga midagi välja ning ilma vähimagi süütundeta saadab ta õppejõule meili, milles teatab, et ta ei jõua esseed tähtajaks valmis, ja palub pikendust.

Kodu poole jalutades kujutab Piret ette, kuidas Artjom lebab praegu kodus voodis ja vaatab mõnd seriaali – ta vaatab alati seriaale. Piret mõtleb veel selle üle, kui õnnelikud nad on, kui hästi nad teineteise eest hoolitsevad ja missugune võiks nende kooselu tulevikus välja näha. Seda kõike ei oleks, kui Piret ühel päeval otsustaks kuskile kaugele ära minna ja elada muud moodi ja lugeda ja kirjutada luuletusi. Võib-olla teenivad nad mõlemad kunagi piisavalt raha, et seda koguda, võib-olla muretsevad nad kodulaenuga päris oma korteri, päris oma pesa. Nii võib tõesti minna, tähendab Piret endamisi ning iga sammuga võtab temas üha kindlamini maad veendumus: nii see tõesti läheb.

Artjom ei vaatagi voodis seriaali, vaid teeb köögis süüa. Nad embavad ja pajatavad teineteisele oma päevast – Piret räägib Eva-Liisast, Artjom kurdab jälle, et tema eriala on teda ära tüüdanud. Seejärel paljastab Piret lambivalgel oma kaela, oma tursunud lümfisõlmed ja küsib Artjomilt, mis ta nendest arvab ja kas ta peaks arsti juurde minema. Artjom annab kaelale musi ja ütleb Piretile, et ta ei muretses nii palju. Pärast õhtusööki hakkavad nad filmi vaatama, ent jätavad pooleli, sest ruttu-ruttu on vaja teineteist lahti riietada.

Piret tahab uskuda sellesse, mida ta teeb, ning mõnda aega see ka õnnestub. Ta koondab tähelepanu oma kehale, sellele, kuidas seda puudutatakse, kuidas see kord kokku tõmbub, kord lõdveneb, ning isegi kui Eva-Liisa talle tol momendil helistab, ei kuule Piret telefoni, sest ta püüab nii kangesti keskenduda sellele, kuidas Artjom teda puudutab, ent mõnikord veab

iha alt, mõnikord on raske anduda. Piret on aga õnnelik, ta peab olema, kui nad hiljem teineteise kaisus lebavad ning rahulduse saanud Artjom õrnalt tema seljakumerust silitab. Mõte sellest, et see on enim, mis elul talle pakkuda on, enim, milleks tema elu võimeline on, täidab ta ju kiirgava tänutundega.

Lahtisest aknast, millel pole kardinaid, puhub tuppa hilisõhtu külma hingust. Pimedus on viimaks laskunud ja paljastanud maailma iidse olemuse – ühtesulanud ja mõõdutu, just niisugune, nagu see on alati olnud ja on alati edasi. Pisiasjade maailm peatub, see settib ja langeb tolmuhiina põrandale, oodates hommikut, mil inimesed selle taas ummisjalu sagides keerlema panevad. Seniks on inimesed ärkvel – nad on ärkvel ja üksi, kuid pimedus väreleb millegi lähedalolekust. Öö kroonina tõuseb kuu ja lubab uue elu algust. Elu, mis veel elamata.

ANN
VIISILEHT

*

meie eludes on liiga palju magustoitu
ja päeval joomist
me pole veel päriselt välja mõelnud
kuhu minna
me pole kunagi päriselt tööl käinud
ainult kahevahel olnud

ebatäiuslik sassiselu
iseenda jampslik valmisaamine
vist ongi see aeg

udune teekond ja inimesed
kes meid kord peale südaööd
kodu poole talutasid
ajal mil võimalus elvas lõpetada
oli tõepoolest väga suur
on need keda jääme taga igatsema

miski pole õige ega paigas
aga millegi poole
me ometi tõukume
sellest ka on elu tehtud

praegu
kui ma pole veel otsustanud
olen ma tugev

*

pole autot pole peikat
kas on see tõeline elu või on see ainult fantaasia
olen jäänud lõksu maalihkesse
ja google ütleb: ups, ebaõnn!
ma pole seda jama väärt
säasta mu elu sellest koletislikkusest!
see peab lõppema
mõtleb swann ja läheb jälle odette'i akende alla luurama

*

jou jou winnetou
kohmas mingi saabas
selle peale läksin koju
avasin sahvriukse
ning natukese aja pärast
seisin juba kuuma duši all
ja sõin peost šokolaadikommikesi

krõmpsutasin ja neelasin
vaheldumisi vett ja maiust
mõni kukkus ehk maha
ja ega ma siis peljanud
sedagi üles korjata
see oli
nagu juba arvatagi võite
mõnus

vaid poolenisti sulguva akna taga
kõlksus purikas vastu plekki
aga mina hõõgusin pestud sõetükikesena
väikese m&m'ikesena duši all
mul olid paksud kompvکید peos
ja suitsubaarid seljataga
eino gamarjoba
ja kõik on õeldud

täna bussijaama r-kioskis

su näos on naeratuse antonüüm
sa lähed ja tead ta armastab sind mööduvalt
su igavesti-üheöö paistmas
tulepaagina üle surnusooode uputamas
kohmakaid teelisi vesistel nõmmedel
kaugetel seljandikel ja põhjamadalikel
haraorus tumevirdes ja nimetus kuras

vaadake et te oma kindaid ei unusta
head reisi teile
ja muide kas te ikka usute et jeesus armastab teid?

täna küsimast proua

une-eelselt üksikuna
tahaksin uskuda küll sest

la donna è mobile
ja sama muutlik on mees

*

agusto roa bastos enrique vila-matas
ismail kadare itamar eben-zohar

shenandoah buxtehude odoaker ondatra

rimmon-kenan shlomitsh
aleksandr seidlitz assurbanipal
shota rustaveli aeropagita

karakorum kientibakori
stepanakert mariátegui
friedrich maximilian klinger

kuramuse hea on hääldada
telenovela de la selva
antiatlás ja bajtín

kuule delilah mis toimub new york citys

niisama naeran ja räägin iseenesega
vahetevahel teritan pastakat
kulutan vihaga viimase raha riidepuude peale
elan nii koledas majas et see on nähtamatu
mitte kellegi pilk ei peatu sel üle ühe korra
sisenedes kaon sinna justkui fööniks
-i ordu peakorterisse

ehk seepärast
libastusingi banaanikoorel
ja ärkasin kuu tänaval
no sellist asja pole enne olnd
täiesti umbropsu juhtum
aga mind võlus see
tartu *kind of sexy* –
karvane ja saladuslik
seda armutrianglit küll
pole midagi öelda!

*kuidas pidu lõppes
mis te pärast veel tegite*

*

teate mõnikord tekib selline veider hirm
lausa õõv kui näed et
last active: 45 min

kuhu
ta
läks

miks ta arvutis ei ole
mida ta need 45 minutit teinud on
kus käinud kellega olnud
ega ometi mitte
õues

asub ta jätkuvalt planeedil Maa
kas üldse leiab tee tagasi kompuutri juurde
nüüd mil maailmakord on nõnda ebaloomulikul teel
segi paisatud

esimene kord kui see juhtus
sattusin tohutusse segadusse
rampsis oli tol hetkel külas hiiglasuur mustakarva lugemiskoer
küsisin kudžut paitades ta omanikult
ja mis liiki koeraga siin siis tegu on

tädi vastas et
tõug on newfoundlandi koer

MERLIN

PIIRVE

Lihtne ja hea

Millest Debora Vaarandi mõtles, kui ta kirjutas, et toetus lihtsale heale?

Mis on see lihtne ja nõnda hea, mille võtsin keskkoolis nii loomulikult omaks, et isegi ei analüüsinud, kuhu see viitab, mida see tähistab? Ülejäänud luuletuse olen nagunii unustanud.

Nagu unustan kõik, mis mulle vähegi oluline.

Kas see lihtne ja hea on kanakaste või kastemärg rohi?

On see värskelinaline uni või langev täht?

Kas on see armastav sõna, armunud pilk, mis küüniku naerma ajab?

Ent see – kui nüüd põhjani mõelda – ei ole ju lihtne ega hea, räigelt keeruline on.

Ma ei tea, mida mõtles Debora Vaarandi.

Aga ongi hea, et ei tea, sest ma ei ole mingi intentsionalist.

Ma olen lihtsalt mina. Ja on nii hea, et ma ei tea. On lihtne ja hea.

Ma ei tea muide ka seda, kas *alma mater*'is on linnud vahel inimesed.

Vist on.

Peaaegu noor naine

Ma olen valge 31-aastane naine või tüdruk. Või, *fuck it*, inimene.
Ma olen peaaegu noor, endine noorusfetišist, *currently recovering*.
Mu nahk on valge, nullindate alguse päevitusmaaniast retsitud.
Ma elan Eesti Vabariigis ja ei ole patrioot.
Minu iha on nartsissistlik ja heteroseksuaalne, väga enesekeskne, aga samas lahke.
Seda kujundavad kirjandusteosed, telesarjad, Instagrami-kontod.
Minu iha ei olegi minu.
Vähemasti mulle tundub nii.
Mu enesehinnang sõltub jäägitult teiste arvamusest, mul pole oma erilist mina, lähen lihtsalt vooluga kaasa.
Mulle meeldib vestelda, tundide viisi, ilma segavate faktoriteta.
Mulle meeldivad alkohol ja tubakas. Ma ei suuda osaleda septembrikuu kuivüritustel.
Veel meeldib mulle, kui selga väga pikalt niisama silitatakse. Näpu või pintsliga.
Nii et saan kukkuda poolunne. Meeldivasse rammestusse, mil silme ette ilmuvad vaid hallid mäed, siud.
Ehkki ma ei koge seda tihti.
Veel meeldib mulle, kui puhas kirsilõhnaline auto kiirendab ja kui tühja kõhu peale saab juua klaasi väga head punast Itaalia veini.
Aga usutavasti ei koti see kedagi, mis mulle parasjagu meeldib ja miks ma olen säärane, nagu ma olen.
Ja pole hullu, mind ka pea miski ei huvita, mind, peaaegu noort tüdrukut. Inimest.
Ainult see kotib, et Leida Kibuvits ütleb laualambi värviks „liharoosa”.
Ja see ka, mida õhtuks süüa saab.

Amsterdam

Mu arm.

Ainult sinule laulan ma.

Tahan olla asfalt su rattaile,

tops sinu kohvile,

vesi su paadile.

Ilusad madalad veidike imelikud majad ja ma süön vahvleid ja ei hooli üldse, et
vöökohal paisub rullike.

(Tegelt hoolin).

Muru tuleb mu kopsu,

tuleb mu ajju, teeb seinale joonistatud kaheksajala rohekalt kumavaks, teeb su,
mu inimarm, kõige naljakamaks inimeseks maailmas.

Arbuus kui Eedeni vili mu suus, nii maitsev, nii eriline, miks enne pole sa, arbuus,
maitsnud sedasi?

Ja ma ei mõtle üldse sellele „Antikristuse” Edenile (ega Saadanale ega muule
sellisele),

mul ei ole plaanis oma kliitorit kääridega lõigata.

Oh, jeerum, Gogh võtaks, ega ma sellest siis rääkida tahtnud! Ma tahtsin ju lihtsalt
öelda, et Amsterdam ja rohi ja vahvel – mida muud tahta veel?

Hommikul vara vurab hosteli aknast mööda tramm.

Ilusad inimesed kihutavad tööle, hommikust süüa, avokaadot vitsutama.

Ma tahan ka elada ilusas rohuses Amsterdams,

kus arbuus maitseb kui mannavaht, kus inimestel on roosad huuled, kus kliitorid
paisuvad *ad infinitum*.

Perf ema

Mahla, pissile, mahla, kakale, tahan pissile, aga oota ukse taga, ära tegelikult oota ukse taga, tule siia minu juurde, kallista mind, emme.

Anna paberit, ei mitte seda paberit (räige röökimine).

Ma tahan uut paberit. Tulen sulle sülle.

Kus mu kivid on? Kus mu kivid on? Kus mu kivid on? Tule minu juurde! Ei, tule minu juurde.

(ma ei lähe – räige röökimine)

Ei tule sinu juurde, ei tule sinu juurde, mu riided ei ole märjad, ei taha sind, ei taha sind, mine ära, mine ära, mine ära (räige röökimine).

Ei taha peedisuppi, mulle ei maitse peedisupp, võta see ära, ei taha peedisuppi (räige röökimine). Valge sein on täis tumeroosaid pritsmeid.

Ei taha uudiseid vaadata, kus multar on, ei taha, ei taha. EI TAHA ONU!

Ei ole pusasid, ei ole pusasid, ei ole pusasid.

Joonista koos minuga, joonista, ei joonista seda, ei joonista seda, miks see sinine on, ei taha nii, joonista sina, ei sina.

Ei pane mütsi pähe. Ei.

Ma ei taha sind, emme.

Mine ära.

Mahla, mahla, mahla, võileiba, ei taha võileiba, mahla, kus vesi on, kus kõrs on, miks ei ole kõrt?

Räige röökimine.

Aga üldiselt olen ma perfektne ema.

Eriti kui öeldakse, et

võta sina ka banaani, võta minu banaani, võta see viimane banaanitükk.

Meie, alati koos.

Kunagi panen mina sind magama, emme.

Üldanesteesia

Nad panid mu lapse üldnarkoosi, mil ma hoidsin teda oma vormist väljas kätega kinni. Ma hoidsin teda paigal, et nad saaksid asetada maski tema vaevalt kolm aastat hapnikku hinganud suule, ja ma hoidsin teda kõvasti kinni, üritades hingata nii kõvasti, et tema pisarad eriti kuumal ja hüsteerilisel näol haihtuksid. Ma vaatasin, kuidas ta silmad pöördusid pahupidi ja ta keha hakkas mu tugevas haardes lõdvenema. Siis sikutasid nad ta kiiresti mu käest ja asetasisid minu meelest päris suure mürtsuga operatsioonilauale. Siis kästi mul ruumist lahkuda, mu tütar vedeles seal. Aega oli vähe, kirurg oli kiire. Mul kästi teist korda lahkuda, sest ma ei saanud aru, et esimene kord öeldu oleks midagi tähendanud. Ma liikusin aeglasel sammul saalist välja ja liuguks mu selja taga tõmmati kinni. Ma ei vaadanudki tagasi. Aga mu samm oli pehme nagu veeäärne Balti muda. Suured sinised ühekordsed püksid, mis peaksid mahu- tama igas kehakaalus inimesi, sahisid mu ümber ja ähvardasid alla kukkuda. Ma kõndisin, nagu ma polekski mina, rahulikult sammul tagasi. Kui mind hiljem kutsuti, pidid nad jällegi kõiki käsklusi, mis olid kuidagi eriti ranged – mitu korda ütlema. Tooge loom, tooge raamat, tooge nüüd! Ma vaatasin oma last, kes lamas valgete linade sees, uurded tema sees, mida ma ei näinud, millele ma aitasin kaasa, tema kandmise, tema siiatoomise, tema abitu väikese keha kinnihoidmisega. Ta räägib mulle narkoosisegase peaga kiunuva häälega, kuidas tema suust kasvavad välja teravad oksad. Antagu mulle kohe hekikärid.

Kotlet

Lihtne on olla valge lill prügihunnikus
lihtne on olla tark asüülis
lihtne on olla meisterkokk McDonald'sis
lihtne on rääkida võõrkeeli düsgraafikute keskel
kulutada raha Haa ja Emmis (oh ma läksin jälle nii üle piiri!)
lihtne on olla roosam roos maltsa seas
ja teravaim Mapedi teritaja nõukaaegsete õõvteritajate keskel
hiilata täisintrovertide reas
olla mahlaseim viinamari mädand kobara keskel
tõmmata kaks korda lõuga spordivihkajate silme ees.
Millest ma siiani pole aru saanud,
kuidas olla Hamlet, kui su ümber tormleb kümme teist Hamletit
kuidas olla miss Universum Medemise ukse ees
kuidas olla akadeemik Oxfordi Johnide seas
kuidas olla prügihunnik valgete lillede keskel
lausloll *alma mater*'is
viia oma veiselihakotlet Tschaikovskisse

eriti kui see kotlet on sitaks maitsev.

Chavchavadze avenüü

Ma istun kella seitsme paiku meie uue valge korteri rõdul.

See ei ole muidugi tegelikult meie oma, vaid üürikas, tavaline üürikas.

Ja päike on juba läinud taamal kõrguvate mägede taha, eritades roosakat ja väga pahaendelist valgust.

Mäed ise on tuhmhallid, nende ees palju suuri paneelmaju, mu pilk ulatub kaugele, see korter on kauni vaatega.

Ma istun valges toolis ja mu selja taga paneb keegi kõrvalrõdul pesu kuivama.

Allpool, üle sisehoovi, teises majas klopib keegi kaltse üle rõdusera, veel kaugemal istub vanamees klapptoolil ja vahib.

Autosid veereb üles ja alla, ka kaugel, päris mägede veerel on näha autode punetavaid istmikke.

Õhtu on langenud Thbilisi peale, majaseinad – kuumad kui kerised – eritavad ikka soojust, aga on toimunud mingi murdumine, ühtäkki saab hingata, ühtäkki ei ole enam nii väljakannatamatult kuum.

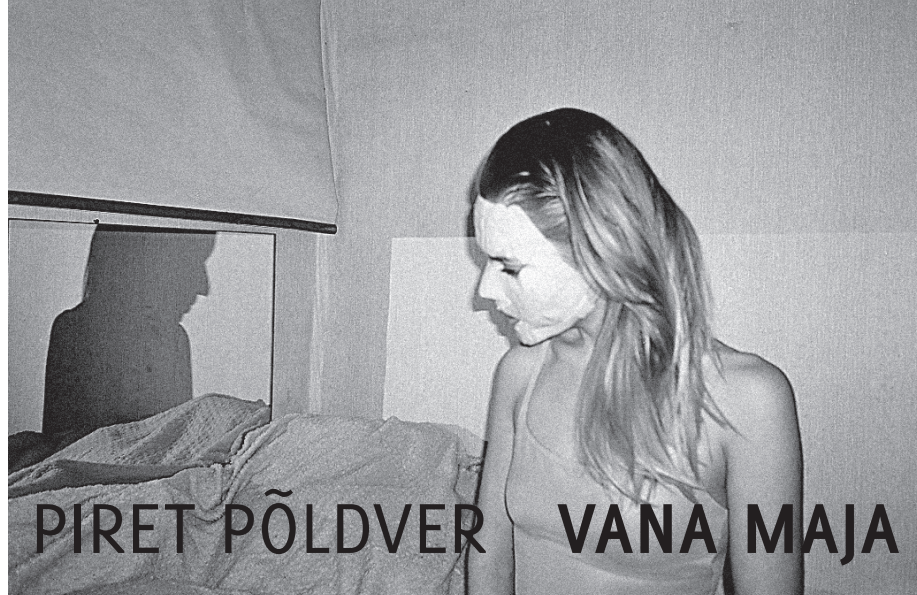
Et saab hingata, teen sigareti.

Nende samade sõrmedega, millega mõne aja eest lõikasin tütrele küpseid kuldkollaseid virsikuid.

Ta tahab veel ja veel, sööb, kuni tal hakkab kõht valutama.

Me oleme selles väga sarnased.

Ma olen õnnelik.

PIRET PÕLDVER VANA MAJA

Astusin akna alla, võtsin narmendava tapeediääre sõrmede vahele ja tõmbasin aknalauast kuni laeni pool riba seinalt maha. Teine pool tuli kohe järele. Endise võidundroheline katte alt vaatasid vastu kaheksakümnnendate ajalehed segamini veel võidunuma hallika kuuekümnnendate tapeediga. Seisin surnud vanaema majas, kust ta oli aastaid tagasi lahkunud, ja olin otsustanud kõik ümber teha.

Vanaema matused olid juba mitu aastat tagasi. Viimased kümme aastat elas ta vanadekodus, hädavaevu liikudes. Enam kui pool oma elust – pärast seda, kui oli meid vennaga suureks kasvatanud – oli ta vaevu üldse liikunud, suurema osa ajast veetis rāpases ja haisvas majas telekat vaadates. Ma ei suutnud talle seda kunagi andestada. Seepärast püüdsin ka vanadekodusse sattuda nii harva kui võimalik. Päev enne matuseid ütles onu mulle: „Nüüd tulid küll siia, aga kus sa siis olid, kui ta veel elas?” Tundsin endale langemas tohutut süükoormat, vana tuttavat āngi. Ma ei saa kunagi tagasi võimalust teda vanadekodusse vaatama minna, ja kui saaksingi, siis vaevalt et läheksin.

Päranduseks sain omale terve maja. Väikese, kuid see-eest pilgeni täis vastikuid mälestusi, mis igast nurgast demonina pead tõtsid. Tolmused maha jäetud raamaturiulid vanade teostega, mida keegi juba aastakümneid polnud käes hoidnud. Kopitav niiske vaip. Diivan, mille olin ise siia otnud, kui veel uskusin, et piisavalt pingutades hakkab ka vanaema pingutama. Seisev seinakell, mis lapsepõlves öösiti hetki mööda tiksus, ja moone kujutav tumedat tooni maal, jäänud majja pärast mu ema surma. Väidetavalt oli moonimaali autor üks ema paljudest austajaist.

Vältisin seda maja aastaid. Hoidsin seda lukus ja tõrjusin meeltest. See oli vana ja seisev, ja kuigi oleksin võinud loobuda oma üürikorterist, ei suutnud ma siia sisse kolida. See oli täis deemoneid, keda püüdsin oma elust meeletult välja tõrjuda. Kellele polnud argipäevas vaja silma vaadata, keda sai ignoreerida ja vahetpidamata tagasi lüüa, mis sellest, et nad istusid mu kukil iga päev ja iga tund, hävitades samm-sammult minus kõik loomuliku ja spontaanse.

Mõtlesin sellele kõigele, kui kiskusin vihaga tapeeti seinast. Täna ma suutsin siia tulla. Olin vaadanud deemonitele otsa, neid läbi näinud ja õppinud nende kisa ja karjumist ignoreerima, jälgides imestusega, kuidas nad selle peale üha väiksemaks ja armetumaks muutusid. Ühtlasi märkas, et ma pole ainus, kes selle koorma all on kogu elu ägisenud.

Kui olin poolteist tundi võrdlemisi kaootiliselt eri tubade tapeete maha kiskunud, ehmatas mind koputus välisuksele. Kellel siia asja? Läksin ettevaatlikult avama, siis meenus – jah, prügiauto, mille olin ise täna hommikul kohale tellinud.

„Jah, kõik. Mis siis, et korras. Ei ole vaja. Kõik, jah, viige kõik ära.”

Kolm tundi hiljem seisin tühjas kajavas majas, mille seintel valendas kaheksakümnendate ajalehtede kiht vaheldumisi pooleldi katkutanud vana ja veel vanema tapeediga. Kella kümneks öhtul oli enamik tapeedist maha tõmmatud.

Läksin koju – oma üürikorterisse –, sõin õhtust, magasin rahutult ja juba järgmisel hommikul kella üheksa paiku olin majas tagasi. Tundus, et kopituse lehka oli vähem. Ilmselt koos mõõbliga oli lahkunud ka lõhn.

Mäletan häguselt, kuidas see tapeet siia seina sai. See oli vist aeg, kui vanaema oli natuke rõõmsam, kui Valdek oli just taas välja visatud ja vanaemale jälle tundus, et ta suudab. Tahtsime vennaga vanaema aidata, kuid vanaema kordas pidevalt, et „ah, ma saan ise, mis te nüüd, lapsed,” ja kui läksime teise tuppa mängima, ohkas valjult, kuidas peab üksinda kõigega hakkama saama ja mis sellest elust üldse niimoodi saab. Aga ta oli rõõmus, selle tapeedi üle, selle üle, et võis vana tapeedi koos kõikide valusate mälestustega seinalt maha kiskuda, hetkelise võimu üle valida ise inimesi enda ellu, ja näilise vabaduse üle. Mis sellest, et juba kaks nädalat hiljem oli Valdek ukse taga, palus ja mangus, kuni vanaema ta taas jälle enda juurde võttis ning vana tants jätkus endist viisi. Tapeet jäi. Jäi sümboliseerima hetkelist vabadust, jäi koguma endasse uusi valusid ja änge, jäi peitma valgeid puhtaid rikkumata krohvseinu.

Kuigi vanaema ei tarbinud kunagi mingeid meelemürke, nagu alkoholi, ega olnud ka esialgu eriti haige, muutus ta mõistus aastatega üha tuhmimaks. Ta jaksas veel, kuni me olime väikesed, aga kui kasvasime ja lahkusime, ei tahtnud ta enam midagi. Valdek jõi ja käis veel mõned aastad tööl. Vanaema ei peitnud enam tema hilinemisi, valesid ja pettusi, nagu oli teinud varem. Ju tal polnud motivatsiooni. Ta lihtsalt vaatas telekat. Ta vaatas aastakümned kõiki saateid, mida kolm Eesti kanalit pakkusid, ta luges ohjeldamatult raamatuid, mida Valdek raamatukogust lohutuseks koju tassis, ole mata võimeline neist hiljem sõnagi rääkima, ja nad vaikisid koos veel pikki venivaid öhtuid teine teises toas istudes. Ta keetis igaks lõunaks makarone jahukastmega ja läks igal öhtul magama kell seitse. Ta ei koristanud enam kunagi, ja pärast aastaid, mil olin ise muutuste ootuses maja vahel koristanud – tegevust suure nurina ja etteheidetega saates –, jäi kõik seisma. Need vähesed korrad, mis hiljem veel seal käisin, oli tolmu hulk ja niiskuse lõhn iga kord suurem. Pärast Valdeku surma ei saanud vanaema enam hakkama. Mina ka ei saanud. Vend ega onugi. Nii elasime me oma elu edasi ja vanaema veetis kümme viimast aastat vanadekodus, tervisest ilma.

Nüüd, järgmisel hommikul, koorisin kiht-kihilt elutoa seinalt kaheksakümnnendate ajalehti, ja kiskusin koos lehtedega iseendast kihti kihi haaval maha häbi- ja tabukoormaid. Tundsin, et rändan läbi aja, leides iga kooritud kihi alt järgmise ja järgmise, millega seinad on hoolikalt kinni kaetud, et unustada eelmine häbikiht. Et katta deemonid ja peita ängid. Kerge õudusvärinaga meenutasin iseenda minevikku, mis hakkas mõni aeg tagasi end mulle näitama. Millal hakkasin seina iseendas kinni katma? Kas seda tegin üldse mina? Ei, esimesed tapeedivihid heideti mu hinge juba mitme põlvkonna tagant, enne vanaema ja tema tapeeti, väga kaua enne minu sündi. Võib-olla sõja ajal. Aga võib-olla oli sõda tilgutanud vaid viimase piisa karikasse, kuid juba enne seda oli aastasadade äng sünnitanud deemonid, kes põlvest põlve hinges edasi kanduvad, keda igaüks mee leheitlikult peidab ja tapeedikuhilate alla matab. Seeme, mis istutatakse inimesse esimesel elupäeval, ja aasta-aastalt temas kasvades, koos lapsega arenedes, teda hõivates muutub üha suuremaks, tontjamaks, võimsamaks, haarab hinge ja keha, vaimu ja mõistuse, kasvab läbi liha ja vallutab luud, kuni muutub sinuks endaks, kuni sina oledki seesama deemon, kes kasvatab oma last, külvates kamalutega esimesest elupäevast temasse raskeid seemneid, neid iseenesestmõistetavalt hooldades, toites ja kastes.

Lapsepõlves olin üht või teist deemonit teadmatult iseenda osaks pidanud – nagu siinne majagi oli kuni tänaseni kuidagi ilmselgelt pidanudki

olema täidetud hallide ängide ja sõnastamatute mälestustega. Noore täiskasvanuna hakkas aga selgus kohale jõudma. See oli nagu ärkamine. Et mina ei ole mina. Et minu soovid pole alati minu omad. Et minu arvamused ei pruugi tulla minust endast. Olin hakanud järk-järgult eristama iseend ja oma deemoneid. Neid ei olnud üks, kuigi oli selge, kes keda juhib, kes keda suunab, kes teeb valikuid ja kes on kui nukk nukumeistri käes. Esialgu näis see absurdne. Esialgu tundus see lõbus mõttemäng. Kuid vedanud end välja ikka ja jälle destruktiivsest suhtest, leidnud end üksinda, sõpradeta, tahtmas hääbuda, kaduda, ära hajuda, hakkasin vaikselt nägema, kes ja kus on see, kes pakub mulle nii lahkelt neid änge.

Need olid aastad, kui olin innukalt vanaema aidanud. Kui olin vihane tema võimetuse peale ise elada ja ise otsustada, ja kui püüdsin teda meeleheitlikult muuta. Need olid ajad, kui pühkisin põrandad ja tolmu riulilt, kui kastsin lilli ja töin tervislikumat toitu, kui pakkusin lahendusi ja otsisin talle tegevusi. Noil aegadel vihastusin iga kord, leides vanaema taas teleka eest, tundes viha, et ta ei suuda minuga mingilgi tasandil nähtu üle arutleda, ega arutleda ka raamatuist, mida ta vähesel määral siiski too aeg veel luges. Tegutsesin ja olin vihane, kuni mõne aja pärast ma enam siia ei tulnud, uppudes meeletutes süümepiinades ja tundes üha kasvavat passiivsust ka iseendas. Ma elasin edasi enda elu, mattes kõik, mis siin majas kunagi juhtunud oli, sügavale hingepõhja, ja uskusin, et siis seda enam ei ole. Kuid vastupidi – kõik, mis olin endas maha matnud, juhtis ja suunas mu elu ja valikuid seda suurema jõuga.

Kuid ka parima tahtmise juures kerkis allasurutu uuesti pinnale, ja koos sellega, mis pinnale kerkis, hakkasid avanema silmad maailma kohta. Ma polnud üksinda – minusuguseid hääbujaid, deformeerujaid, vaikkeid allaandjaid, kadujaid, väsinud kaotajaid, iseenda haua kaevajaid oli tohutul, nii kohutaval hulgal, nii ääretult, metsikult palju! Aastaid märkasin teisi enne kui iseend. Nägin teiste piinu ja vaevu just seepärast, et endas samasuguseid tundeid alla surusin. Neid inimesi oli koolis ja tööl, neid oli poes ja külas, baarid ja kõrtsid olid neid täis, tänavad ujutasid neist üle, pidudel tulid nad iga hommikule läheneva tunniga üha võikamalt esile, koorudes meigi ja hoolikalt sätitud rõiva alt nähtavale, kumades üha teravamate joontega läbi viisakalt triigitud päevasärgi ja korralikult geelitatud soengu. Nägin kodupoe kassapidajat, kelle punetavate silmade tagant piilus välja võidule pääsenud õudus. Naise liigutused muutusid päev-päevalt loiumaks, tema pilk oli alguses lõbus, kuid iga päevaga muutus see eba-levamaks, iga aastaga kohmetumaks, kuni oli liiga jõuetu, et kohata teise,

elava inimese oma. Naise kriimulised käed ja teinekord silma all sinav laik kõnelesid vägivallast, millele tuligi alluda, mis pidigi olema normaalsus – sest oli ju toosama ööst öösse tõde raiuv demon kinnitanud: just seda sinikat, neid verele kakeldud käsi ja hirmu täis magamata öid oledki sa väärt!

See käis nagu hall vari ühe inimese seest teise sisse, ema ja isa seest lapse sisse – ja vanaema seest minu sisse –, ja kui suureks kasvanud laps leidis endale teise samasuguse kõrvale, oli uuel järeltulijal juba kaks painajat, millega ööpimeduses ihuüksinda võidelda. Vahel öösi kõrtsis või baaris mainis kõrvalistuja purjus peaga oma võitlusi, oma hädasid, igatsusi ja langemisi. Mõni jutustas õnnetust suhtest, mille vahele oli enda tiivad lasknud see sama painaja. Mõni kõneles unistustest, mille tema pihkude vahelt rebis too võigas vari. Oli neid, keda võis näha igal õhtul varaste hommikutundideni baarileti taga üksinda konutamas – ja ilma, et nad oleksid midagi rääkinud, midagi oma võitlustest kõnelenud, aimasin neid võitlusi, mida nad siin olles edasi lükkavad.

See oli üks neist deemoneist, kes seisis kodus keset elutuba, kuid keda keegi ei teinud märkama. Kellel polnud nime, kellest polnud lubatud kõnelda, kes kõrgus vaikides oma musti tiibu laotades ka argiste askelduste kohal, varjates väljast tuleva valguse, summutades lähedust püüdvad vestlused, riputades musta loori iga kord vahele, kui kaks inimest püüdsid teineteisest haarata. Ta põletas, kui teda puudutada, ta külmutas, kui temast mööduda, ta haaras endasse inimese inimese haaval, kuni leidis lõpuks keegi, kes oli valmis ta endast heitma. Ja neid, kes suutsid ta endast heita, oli nii vähe, nii kohutavalt vähe.

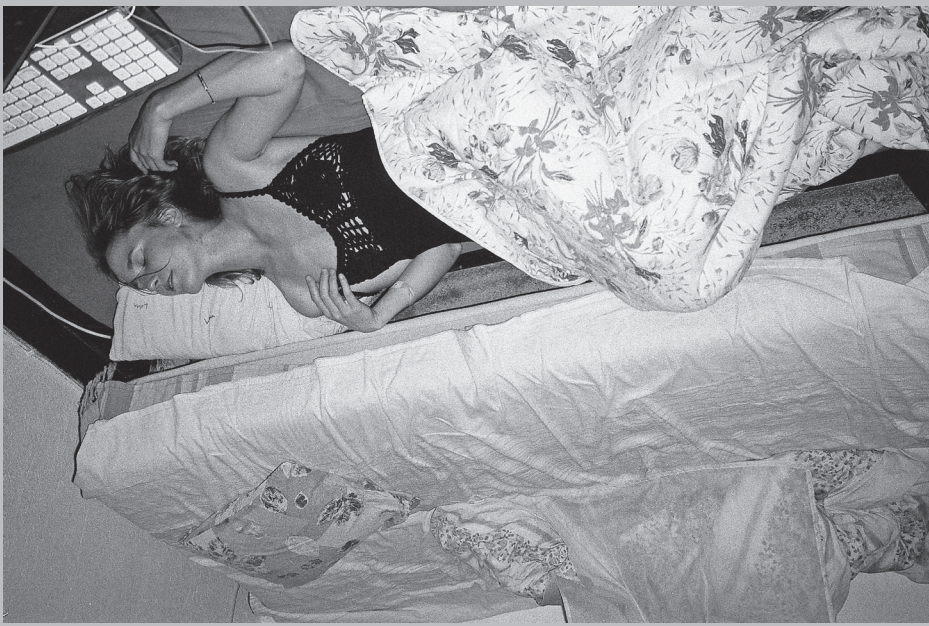
Sest ilmselt oligi kõige suurem takistus häbi. Või eitamine. Või asja mittenägemine, selle loomulikuks, lahutamatuks mina ja elu osaks pidamine. Ka mina ei rääkinud kellelegi oma vanaema olukorrast. Vanaema ei rääkinud kunagi Valdeku rusikatest. Valdeku töö juures ei kõneldud iial tema joomisest, ja vanaema omakorda ei küsinud iial, kas meie teame tema harjumustest. Vanaema helistas vahel tööle, et vabandada välja Valdeku puudumist, ja Valdek jättis alati rääkimata, kus ta oli veetnud need kaks ööd. Ka mina vaikisin, ka vend vaikis. Aastaid. Aastakümneid. Kannatasime kõik üksinda neid ängistavaid öid, neid üksikuid päevi. Tean, et vahel ärkasin korra, siis aga langesin tühjusse ja naasin hirmudesse.

Nii olin jõudnud tänasesse, üksinda siia majja, mis ei olnud enam iseenesestmõistetav.

Need sisse kasvanud vaikimised ja rääkimatused kandusid edasi ka teistesse suhetesse. Võiks öelda, et projitseerisin oma tunded, hirmud ja lõhed teistesse, oma lähedastesse. Võiks isegi öelda, et valisin oma lähedasteks just need, kes teadsid, mis on too öine demon, kellest kõneldi vaid sosinal. Oli suhteid, mis rebisid mu tükkideks – sest pakkusin iseend rebida tükkideks, sest andsin end kohe ja alguses justkui deklareerides: „Siin ma olen, tule, võta ja kärista mind katki, rebi mind kiht-kihilt õhemaks, kisu pealt mu nahk, vääna katki mu luud, lõigu ja rebi mind, ja palun, palun, viska see rümp tülgaustusega minema!” Et siis imestada, miks oli mind küll nõnda hoolimatult ära visatud. Oli meeletult kauneid algusi, kus püsis kuude kaupa õnnis veendumus, et just tema võtab mult painaja ning kisub mu igaveseks sellest jubedusest välja. Sellele järgnes pikki illusioone ja vaikseid väsimisi, aegamisi taasärkamisi ööde pimedusse ja rõskusse, kus nurgas kükitav ja alati seal siiski salamisi varitsenud demon sirutas haarmeid taas järjekindlalt minu poole, kombates ettevaatlikult, kuid üha suureneva kindlusega mu jalgu ja käsi, libistades niisked ja külmad sõrmed üle mu teki all hirmust kivistunud näo. Oli hommikusi roidumisi, pettumusi, väsimusi, kus viha iseenda jõuetuse vastu pöördus teise vastu. Ning sellele järgnes päevi ja öid, kus me mõlemad oma isikliku painaja eemalepeletamiseks nautisime teineteise lõhkikäristamist. Ning ikka järgnes see hetk, kus teineteisest ja oma painajaist väsinud, käristatud, purunenud ja peaaegu elutud kehad, nagu me siis olime, pöörasime teineteisele selja ning langesime jõuetult kumbki omaenese tühjusesse, et mitte iial enam teisele otsa vaadata.

See on kummaline, kuidas hakatakse armastama oma vangistajat. Olin jõudnud oma tapeedi- ja ajaleherullimisega päris kaugele, seinal olid vaid veel mõned paberilaigud, kui ma puhkesin suurest kahetsusest nutma. Mida ma teen! See on mu vanaema pandud tapeet! Nägin teda kakskümmend aastat tagasi seda kleepimas siiasamasse, kes teab, kust ta selle sai, katmas seda tema jaoks nii kohutavat valu meenutavat seina, suure töö ja vaevaga, helge armastusega kaunistamas nii hirmutavalt änge täis tuba. Kuidas ma saan nii teha, kuidas saan nii isekalt hinnanguid vehkida, minevikust üle käia, lihtsalt oma ego mööda tuba laiali pritsida!

Maja oli omandanud hoopis uue ilme. See oli saanud puhtaks, tapeedi asemel valendasid krohvseinad ning mööbel oli suuremas osas läinud. Olin pritsinud oma ego julgelt mööda maja laiali. Ilmselt kolin siia varsti sisse.

KAIA BEILMANN

Talvest suveni

Sellel talvehommikul
kui puud on nii raagus
kui päike veel paistab
(oh mis haruldust! kes mäletab, millal viimati päikest näha oli?)
kui lapsed muudkui
lasevad liugu
lasevad liugu
lasevad liugu mänguväljakul
kui olla on nii kerge
ja ometi raske
kui lõputud hallid majad ümbritsevad müürina
kui kõigi tegemata tööde stress
hõljub halli lumepilvena seal kuskil kõrgel
aga veel ei saja
lund

Suvel me proovisime
haikutada
suvilas saare peal
praam oli läinud katki
ja enam terveks ei saanudki
aga meie sõime võileiba
ja tegime nalja Kroonlinna nulli
ja Munamäe kõrgenemise üle
haikud tulid Pille saiaist
ja ei mäleta millest veel
oluline on
et oli pühapäeva hommik
ja keset lauda seisis vahukooretort
sest et just oli olnud sünnipäev
oluline on ka
et meri oli ümberringi
ilm käitus suviselt
nägime nugist
probleemid olid talves

*

Kuidas saab
kui päike paistab aknasse
kui autod vuravad mööda
päikeses sillerdab kanal
tramm kriuksub ja ragiseb pöördel
kui muusika mängib
kui ammu pole saanud piisavalt und
ja nüüd korraga üleliia
kui on laupäev
ja elu venib aeglaselt ümberringi
kuidas saab
mitte sulada lillelisse diivanisse
mitte muutuda päikselaigus tukkuvaks kassiks
mitte hõljuda lahtisest aknast sinisisesse taevasse?

*

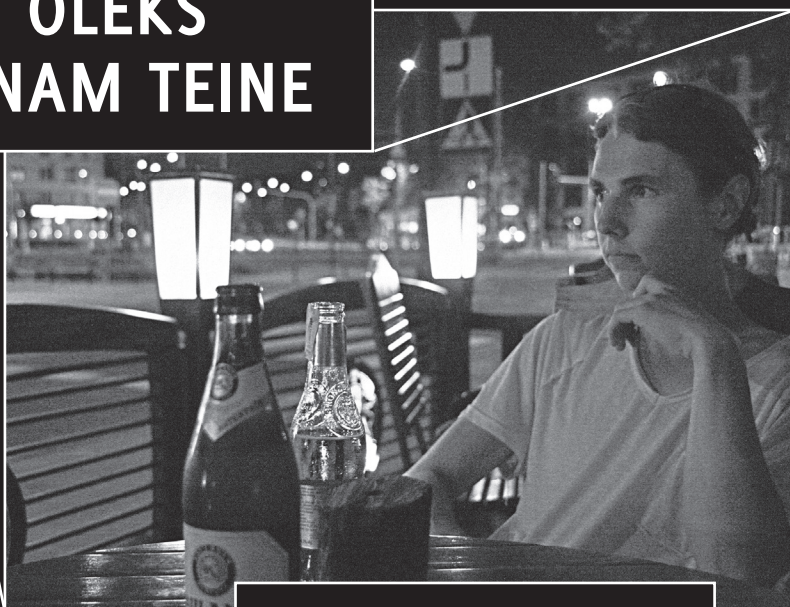
Klaas nutab
kuulge isegi klaas nutab
taevast kallab pangena jäiseid pisaraid
klaasile. Ja ka klaas nutab.
Mis lahti on
kas saab kuidagi aidata
mis valesti on?
Keegi on vist midagi väga valesti teinud
keegi on pannud kõik nutma
taeva
klaasi
enda
kuidas aidata?
kuidas lõpetada taeva pisarad
klaasi pisarad
inimese nutt?

*

Vaatad endale tagasi
muutud retrospektiiviks
ajalooks
hakatakse uurima
kus kuna milleks
rullub lahti eluloovaip
tuleb välja –
inimene nagu iga teinegi
nähtavaks saab
nii palju dramaatilisi sündmusi
pikitud igapäevaelu mustritesse
igavikulised hetked kordumatud sündmused
segiläbi argiprahiga
murtud südamed
massidemonstratsioonide ajal
isiklikud läbimurded
poliitilise kriisi supis
lapsepõlve idüll
üleminekuaegade raamis
mahajäetud koer ja erastamine
ärajäänud kontsert pronksiööl
ja mida kõike veel

**ET TEINE
EI OLEKS
ENAM TEINE**

INTERVJUU OLIVER BERGIGA

Mirt Kruusmaa

Oliver Berg (27) on avaldanud nii lühiproosat, luulet kui ka kriitikat. Tema hiljuti ilmunud debüütromaan „Venna arm” märgiti ära Tänapäeva 2016. aasta romaanivõistlusel. Minu jaoks on Oliver aga enne sõber kui Tänapäeva romaanivõistluse äramärgitud töö autor. Istume hämaras kollases köögis Tallinnas paneelrajooni piiril. Rõduuks on köögis poikvel ja aknast paistab siin kandis muidu nii haruldane avarus: madalad betoonist garaažikatused ja kuldsed puuladvad kaugel eemal. Aknalaua on ilusad suured tomatid (mitte Eesti omad) ja väiksed mustatäpilised õunad (ilmselt Eesti omad). Vakstuga kaetud laual ootavad meid punane vein ja pokaalid – niisiis on kompositsioon sügisene, klassika. Esialgne kohmetus lahtub, intervjuu võib sõpradevahelise vestlusena voolata.

Sa kirjutasid „Venna armu” juba pea kaks aastat tagasi. Kui lähedane on see tekst sulle praegu?

Jah, sellest ajast, kuhu langes intensiivne kirjutamisperiood, on nüüd pea-aegu kaks aastat. Lõppversiooniga sai omajagu tegeletud – tekst tuli kriitilise pilguga üle vaadata ja puhtamaks lihvida. See võib tekstiloomele muidugi hästi mõjuda, kui on võimalik eemale astuda ja lasta tekstil mõnda aega rahus olla, saab kirjutatule puhtama pilguga läheneda ega ole enam sellega nii seotud. Kirjutamistsükklis olen nii asjas sees, et seda sammu kõrvale astuda on raske. Ühel hetkel tuleb muidugi piir tõmmata, kuna teksti võib lõputult ümber teha. Siis tuleb edasi liikuda.

Kas sa siis toimetad oma teksti palju või usaldad kirjutades algset impulssi?

Selle tuuma juurde, mis sellest impulsist alguses tuleb, katsun alati jääda. Toimetamisega õnnestub see tuum tavaliselt selgemini esile tuua. Näiteks selle romaani puhul oli mul narratiivi tervik peas olemas, oli pealkiri ja avalause. Ent kulus kaua aega, ma ütleks isegi aastaid, enne kui selle kirja panin. Ja lõpptulemus oli kindlasti teistsugune, kui ma seda alguses ette kujutasin.

Juba varakult paistis mulle silma teksti vorm: tekst on tsirkulaarne või spiraalne, leidub palju mõttekordusi ja teatud momentide juurde tagasipöördumisi. Tegevus toimub justkui varjatud pinge keskme ümber, mis selgineb alles lõpus, kui peategelase mõtterõngad jõuavad tagasi põhjuseni, miks ta oma venda meenutab. Kuivõrd oli see sinu jaoks loomulik proosa kirjutamise viis ja kuivõrd oli see kavatsuslik?

See oli mõlemat korraga: ühelt poolt otsustus, et sisu nõuab niisugust vormi, teiselt poolt on korduste printsiip mind alati köitnud nii kirjanduses kui ka muusikas, eelkõige *ambient*-muusika puhul.

Nagu meditatiivsetes seisundites.

Just. See ongi tagamaa, millest tekst tõukus. Nagu meie meeled enamjaolt toimivad või meie mõtted liiguvad – üldiselt mitte väga selge ja lõpliku sihiga rajal. Kui on mingi sõlmpunkt, mingi draama, mida kogeme, ei koge me seda vaid ühe korra ja kõik. On asju, mis jäävad meid lakkamatult mõjutama. Sündmus sünnib ühe korra, ent seda võib läbi elada kogu ülejäänud elu.

Minu jaoks oli raamatus huvitav erapooletus või pigem teatud apaatsus ja selle suhe kirjeldatud ühiskondlike protsessidega. Tekstis kõneleb minajutustaja, kelle järgi igal inimesel tulebki elus iseendaga hakkama saada ja kes vaatab oma probleemse venna elu distantsilt ega vaevu teda tundma. Ometi on see erapooletus illusioon, kuna nagu lõpus nähtub, on venna elu lähedalt seotud jutustaja endaga, ning tema valik mitte seda märgata lõppeb traagiliselt. Mulle näib, et see on vägagi meie ühiskonna probleem, ka Sitsi tänaval ja mujal skandeeritakse „mitte meie tagahoovis” süstlavahetuspunktide vastu, kuigi realselt on narkomaania juba ammu kõigi meie tagahoovis, mis veel siis Sitsi tänavast rääkida. Ega need narkomaanid ja kasutatud süstlad sinna süstlavahetuspunktiga teki – nad juba on seal – ning ei saa valida, et pole minu asi.

Jah, meie ühiskonnas on üsna sümptomaatiline mõelda „see pole minu mure”, aga tegevusetus või küsimata jätmine on ka tegu. Otsustamatus on otsus. Mitte üksnes, kui vähe me tunneme inimesi – ka neid, keda kõige lähedasemateks peame –, vaid ühtlasi, kui hoolimatud me tegelikult oleme. Empaatia on enamjaolt väga pinnapealne.

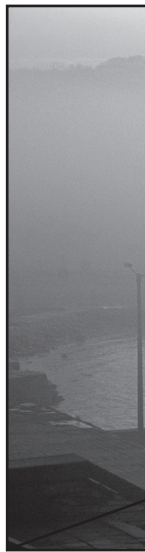
Sinu raamatut lugedes oli mul mitu äratundmishetke. Näiteks üks Houellebecqi tsitaat, mida ma kuulsin sinult kord Berliinis, ütleb, et maailm oleks parem paik, kui seda valitseksid meeste asemel naised. Lisaks meenus, kuidas sa – sedapuhku Varssavis – rääkisid mulle, et sinu raamatu kõige targem tegelane on naine. Üldse on sul raamatus palju intelligentseid naiskõrvaltegulasi. Kuidas sa tajud naiste rolli peategelaste eludes ja raamatus laiemalt?

Minu jaoks on raamatu peategelased naised, Emma ja Ursula, kuigi narratiivi fookus näib olevat meestegelastel.

Huvitav, sest mina just arvasin – minu arvamus on mõistagi absoluutne tõde –
Kahtlemata.

– see tähendab, ma olen nõus, et naistegelased on sinu romaanis äärmiselt arukad, aga mulle ei meenu ühtegi naistegelast, kellel oleks mõni inimlik puudus.

(naerdes) Ahaa, nii et ikkagi klišee!

Ei! Ma lihtsalt mõtlen, et sa ütled, et nad on peategelased, aga mulle tundub, et need naised saab ühte kompotti panna ja nad moodustavad ühtse tausta. Samas oleks vääri sind selles süüdistada, kuna tekst on kirjutatud minajutustaja vaatenurgast ja tema elukäsitlus ongi üsna üheülbaline.

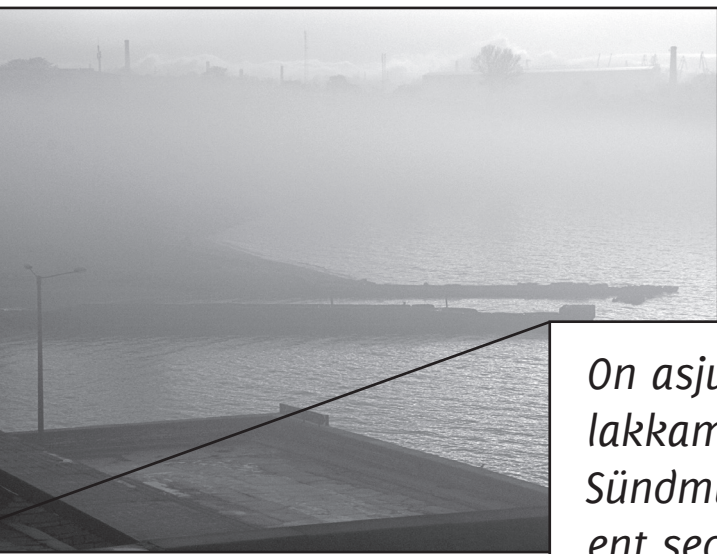
Kindlasti on sellega mängimist, kuidas mehed ja naised elavad erinevates maailmades. Ilmselgelt on seal nüansse – see, kuidas inimesed oma sugu defineerivad, on ka muutumas. Nii et ühelt poolt raamat mängib nende stereotüüpidega, samas proovib neid ka raputada või ehk mingeid küsimusi esile tuua. See on tõesti lihtsalt ühe jutustaja perspektiiv, tema piiratus on kavatsuslik.

Aga kui sa ütled, et naised on sinu raamatu peategelased, siis mida sa täpselt selle all mõtled?

Loo keskmis on mõlema venna suhted naistega ja kuidas see nende elu määrab. See oleks hoopis teine lugu, kui jutustajaks oleks mõni naistegelane. Motiivid oleksid teised.

Sa valisid minajutustajaks inimese, kes sinust kardinaalselt erineb. Kui raske on sellise inimese maailma sisseelamine?

See oli kindlasti katsumus, mis tegigi kirjutamise kõitvaks – näiteks tuli vältida banaalsustesse langemist. Oli tõesti hetki, mil olin isegi tulemusest siiralt üllatunud.

*On asju, mis jäävad meid
lakkamatult mõjutama.
Sündmus sünnib ühe korra,
ent seda võib läbi elada
kogu ülejäänud elu.*

Viitasid raamatus mitmel korral ka Bon Iverile, muusikal on su raamatus üldse oluline koht. Minu meelest aitas muusika peategelasel vähemalt viivuks kombata teistmoodi elamise viise.

Kuidas muusika sinu raamatusse jõudis?

Eri meediumite sidumine on mind alati tõmmanud. Ja popkultuuri fenomen on sealjuures äärmiselt paeluv. Bon Iveri võib pidada küll alternatiivmuusikaks, teda ei kuule Sky Plusist, aga alternatiivimaailmas on ta siiski praktiliselt popp, meinstriim. Pean silmas, kuidas inimesed seovad oma eksistentsi mõne kultuuriosaga, mis on tegelikult neist kohutavalt kaugel, enamjaolt ikka Ameerikas. Ometi nad leiavad sealt midagi, asetavad end selle sisse, „see laul on justkui minu elust!“. Ühtlasi olen Bon Iveri laulusõnu alati austanud – Justin Vernoni tekstid on tõesti hea luule – ja mingil hetkel hakkas see resoneerima ka romaani süžega. Need peatükkide avatsitaadid ei ole niisama sinna külge poogitud.

Kas sulle tundus, et suutsid olla „Venna armu“ kirjutades kompromissitu ja kuidas üldse kompromissitu olla, kui meid ümbritseb pidevalt müra, mis nivelleerib?

Kindlasti oleks saanud kompromissitum olla, oleks saanud kaugemale minna. Tekib siiski küsimus, mille ümber see kompromissitus keerleb? Kas see põhineb millelgi ehedal või on see lihtsalt epateerimine epateerimise pärast: „Vaadake, kui äärmuslik ja teistsugune ma olen!“ Ilma, et sel oleks sisu. Näiteks Houellebecqi kompromissitus toimib. Ta ütleb välja selle, mis inimeste sees on, aga mida ilmtingimata ei taheta välja lasta. Ropendamine, mis on kirjan-duses nüüdseks juba ammu kulunud, on Houellebecqil täppisteadus. Kõige tähtsamad sõnad nagu „vitt“ ja „munn“ on alati mõõdetult omal kohal. Selles romaanis näiteks neid sõnu ei ole, sisulises mõttes.

See juba osalt vastab ka mu järgmisele kergelt nõökivale küsimu-sele: kuidas siis ikkagi on aususega kirjanduses, kui see on kõik puha luuletamine?

Ausus võib ühelt poolt olla ideaal – mida ta mul ongi –, aga teisalt tekib küsi-mus, kuidas anda aususele kuju, et ta iseennast vääriks. Juba mõnda aega on kirjanduses levinud autobiograafilisuse kõrval võimalikult üks ühele elust maha kirjutamine. See ei tähenda, et tekstis tunneks kirjanduse tegelikku jõudu. Me võime kõik oma elust – mis on loomulikult igaühe jaoks kõige täht-sam – võimalikult vahetult kirjutada, kuid harva leidub selles midagi kandvat, mis teeb kirjandusest kirjanduse. Võtame näiteks Sauteri või Önnepalu – neil

*Meie ühiskonnas on üsna
sümptomaatiline mõelda
„see pole minu mure”,
aga tegevusetus või küsi-
mata jätmine on ka tegu.
Otsustamatus on otsus.*

on tekste, mis kindlasti mängivad autobiograafilisuse piiridega, ent nad oskavad luua subjektiivse universaalseks. Eelduseks on ühelt poolt kompromissitu ausus ja teiselt poolt, et sellele kompromissitusele on suudetud anda hää, mida vaevutaks lugema.

Sa oled ka luulet avaldanud. Kumb on sulle lähedasem, kas proosa või luule, ning mis on nende erinevused?

Luulet on muidugi vähe. Ma ei saa ega julge end mitte mingist küljest luuletajaks pidada. Proosa on mulle kindlasti omasem. Just pikem, mitte lühiproosa. See, mida on võimalik romaaniga teha, köidab mind. Luulet olen võtnud eelkõige mingile hetkele sõnas tervikliku vormi andmisena, mida proosaga sel moel ei saavuta. Ühe hetke või idee üheks minimaalseks tervikuks viimistlemine – nii kompaktne kui vähegi võimalik, ilma et tõukepunkt kaoks. Proosa kujul on see hoopis midagi muud. Ja luule on kindlasti lähedasem muusikale. Ta äratab üles – vähemalt korra – sellest tuimast tähelepanematuses, milles saadame mööda suurema osa oma elust. Lugejal on luule puhul juba vormi kontsentreerituse tõttu raskem olla automaatrežiimil. Proosa ulatuse tõttu kipub seda teravdatud taju vähem olema, isegi kui see juhtub olema komponeeritud sama põhjaliku detailitajuga.

Kuidas sa kirjutamise ja kirjanduse juurde jõudsid?

Ma ei tea, kust see tuleb. Lapsest saati pole see olnud mitte üksnes väljendus-, vaid ka olemisviis. Olgu see siis ilukirjandusliku teksti loomine või

lihtsalt märkmiku pidamine ja kirjade kirjutamine. Mingil põhjusel on see meedium, milles õnnestub ennast kõige selgemini väljendada.

Mis on ajendiks, et luua ja avaldada tervikteos?

Jah, kirjutamine ja avaldamine on muidugi kaks eri maailma. Avaldada võikski vaid väikse osa kirjutatust – ja kirjutada tulebki palju, kirjutamine on ka tegevus, käsitöö. Raske on kirjutada kandvat teksti, kui sellele pole eelnenud põhjalikku musta tööd, milleks võib olla ka lihtsalt märkmiku pidamine, et kirjutamine kui tegevus harjuks käe sisse. Avaldamine on alati omaette küsimus.

Nojah, sellele saab alati vastata eneseirooniliselt, aga pigem huvitab mind tung või kirk kirjutada, mis on midagi enam kui öelda, et kirjutamine on käepärane ja tuleb hästi välja. Arvan, et selleks, et tekiks tungiv vajadus kirjutada, peab mingil hetkel inimese elus midagi katastroofiliselt viltu minema. Kirjutamine on sellele järgnev pikk seletusprotsess.

Tung on hea sõna selle kirjeldamiseks. Ega üldiselt terve mõistusega inimesed kunstiga tegele, midagi peab ikka halvasti minema, et see taak üldse kanda võtta. Lisaks on mingist hetkest alates tegemist ka teatava kohusetundega. Selle piiri äratundmine on muidugi järgmine küsimus. Kõike võib kirjutada, aga kõike ei pea avaldama. Tuleb ausalt vastata küsimusele, kas selles tekstis on midagi, mis võiks kellelegi mingisugustki kergendust tuua. Kas see tekst väärrib seda, et teda loetakse?

Raske on kirjutada kandvat teksti, kui sellele pole eelnenud põhjalikku musta tööd, milleks võib olla ka lihtsalt märkmiku pidamine, et kirjutamine kui tegevus harjuks käe sisse.

Ma kujutan täitsa ette võimalust, et sellele romaanile ei pruugi midagi järgneda. Samas on mul ettekujutuses siiski ka miinimumprogramm, mis tähendaks veel ühe pikema loo kirjutamist. See lugu peaks siis see kompromissitu olema.

Ma arvan, et olen kirjutades päriselt õnnelik siis, kui teen seda ainult iseendale ega mõtle avaldamise peale. Minu parimad tekstid on mul päevikus, mis on muidugi mugav positsioon ...

Ja näed – neid tekste sa pole avaldanud, kuigi see, mis su päevikutes on, võib just olla see, mis kõiki kõnetaks.

Jällegi kompromissi küsimus, sest päevikud sisaldavad mõtteid inimestest, kes on päriselt olemas. See on ka ilmselt põhjus, miks tunnen alatasa tungi piirata inimsuhteid, sest ma ei taha teha oma olemises kompromisse.

See sõltub ka sellest, mil määral sa teisi inimesi usaldad. Ma olen kindlasti subjektiivsuse usku, subjektiivsuses peitub intersubjektiivsus – me saame teisi inimesi tõeliselt tunda ainult siis, kui õpime tundma nende kõiki külgi. Suuremat katsumust muidugi ei ole, sest ega me tegelikult nii väga tahagi teisi tunda. Me tahame, et keegi oleks piisavalt lähedal, et teda oleks vajaduse korral hea võtta, ja et saaks muidu mõnusalt olla – aga kõik see taak, mis tegelikult iga indiviidi taga on, kõik need isiklikud traumad ja pimedad nurgad ... Me vaevalt jaksame enda omigi kanda, kasutame teisi inimesi ära, et nendega toime tulla. Kui veel keegi teine ähvardab kogu oma koorma sulle peale valada, kipub üsna sageli reaktsiooniks olema selle maharaputamine. Et ei jõua ega taha. Pole minu mure. Ma kaldun arvama, et ainus universaalne lootus, mis meil kui liigil on, on kuidagi suuta ületada see teisesus – et teine ei oleks teine.

Ma arvan, et see, mida sa kirjeldad, on hullumeelsus.

Väga võimalik!

Aga see ei ole hinnang. Hullumeelsuse all pean siin silmas iseenda kaotust.

Seda esineb harva. Näiteks armastuses. Et ei ole mina ja sina, teine ei ole enam teine. Isiklik kese ei jää määrama ning see ei tähenda, et oma isiklikku keset ei saa enam tunnetada või et seda ei eksisteeri. Pigem, et tekib kasvuruum ning on näha, kuidas isiklik kese saab armastuses kasvada.

ROMEO ORIOGUN

inglise keelest Marianne Lind

Nähtamatu mees

Hääl poisi ihus oli eksinud lind,
nagu sõna, mis jäi kahe lehekülje vahele.

Ta ütles: põgene kuumusest, mis hävitab su ihu,
ja sina jooksid paika, kus kivikestel
voolav vesi on metsikuse sosin,
kus kadunud poisid peidavad pea tiiva alla
nagu linnud, kompavad pimeduses
oma niiskust ja sosistavad halleluuja.

Raadios räägiti, et isa lasi poja maha, sest see armastas meest.
Mustanahalise *drag queen*'i südames elab Marvin Gaye.
Olla vee ja kivikeste laul, see on joosta valgusest linna
ja loovutada kõri linnulaulule.

Lagose tänavatel otsib üks poiss end peegleist,
ta avab oma südame ja kuuleb isa häält,
see murrab ta luud, muudab ta printsiks,
kes korjab kõrbenud hambaid, mis pühapaika hoiatuseks jäeti.

Nõnda tapamegi armastust:
jahime teda pimedas, kui ta on alles õrn
nagu munast koorunud tibu,
me murrame ta luud, kuni temast saab
poiss, kes on täis surnud mehi.

Vihm annab maapinnale loomisjõu –
külmal ööl õpib poiss tundma oma reite niiskust.
Poster vette sukelduvate poistega hoiab teda transis.
Hobune kuuleb kiiruse kutset veres,
hobune vastab metsikute mägede kutsele, taevast tilgub vett.

Märjad unenäod:

poiss kuuleb teise poisi sosinat sügaval oma kontides
ja mõtleb tähtede tekkimisest,
tema keha on lamp, mis õpib valgust heitma
hauakääpa ukseavas,
seal, kus poiss avab oma suu
seal, kus ta teeb oma esimese hingetõmbe
ja tõuseb taas surnuist üles,
seal, kus ta õpib nahast tegema
mett.

Nõnda tulebki elada:

ülestõusnud poiss peidab end hämarates baarides ja vaatab ainiti
tugevate meeste muskleid.
Tema nimi on Joe, tema nimi on John, tema nimi on Tuul
ja nii saabki ta nähtamatu olla.

See on päriselt nii:

mees hoiab häält kurgus kinni,
enne kui see lahvatab lauluks.

Tegusõnad on poisid, kes õpivad suudlema
nagu sina, kes sa muudad oma keha siniseks mereks,
huuled armastuse piltideks.
Nagu sina, ja su kehast saab väikene saar,
nahast ilus maailm.

Tegusõnad on poisid, kes õpivad armastama
seal, kus vett valitseb surm.

Üks samm korraga. Poiss õpib tantsima,
tema hää on oja, mis õpib ookeani muusikat.
Ta avab oma suu ja maalib sinist taevast lendamise maagiaga.
Ta avab oma peod ja lilled põimivad õhu muusikaga.

Üks samm korraga. Mees suudleb teist meest
ja kuuleb, kuidas kuulid taovad vastu akent.

Mees suudleb teist ja kuuleb, kuidas vihast raevunud rahvas tormab mööda ta nahka.
Mees lamab õndsuse äärel ja kuuleb saabaste vägivalda ustel,
aga meie tõuseme ikka päikesega ja külvame armastuse seemneid pimedatesse
paikadesse
me armastame ikka ja peidame end ja ootame õnnejoovastust poisi kehas
siis kui hää l flirdib lindudega tema kurgus,
kui Lagose tänaval põleb mees, kes liiga valjusti laulis.

Eleegia põletatud sõbrale

Õõ on vaikne,
seepärast otsivadki puud häält,
tuul täidab keha kurbade lauludega.
Anna mulle andeks, et jõin vana veini,
sellal kui märatsev rahvahulk märgistas su keha.
Pole ühtki paika, kus öelda: aitab küll,
paika, kus ulgumerel hingata,
ilma et kurgus kipitaks sool,
ühtki kohta, kus pesta oma keha ja vabaneda kõigest.
Sind mõnitati seal,
kus su käsi puudutas verd su särgil,
hää! ütles, sina oled langenud põrm, millegi
ebaloomuliku peegelpilt, Jumala tume pool.
Sel hetkel oleks mu suu pidanud kallama vett
su põlevale nahale.
Anna andeks, ühe teise mehe kõrval maas oli piip,
tuli põles siinsamas lähedal ja ma jooksin pimedale tänavale,
hüüdsin vaikuses su nime ja ütlesin: ela,
teades, et meiesuguseid aetakse alati taga.
Mäletan seda ööd, mil tõmbasid keelega üle mu soolase
peopesa ja ütlesid: ära karda elada oma nahas.
Võib-olla sa teadsid, teadsid, et ühel päeval täidavad su karjed
mu kõri ja mu vaikus murrab
välja kivist pimedusest.
Püüan mitte nutta,
ütlen, et maa sõi kuu eile öösel ära,
kuid keegi mõnitab su viimseid palveid
ja minu nahk lõhkeb jõeks.

Kuidas tule käest eluga pääseda?

Esimene ellujäämisreegel on: põgene!
Ma ütlen seda, et mõistaksid, kuidas mälestused
uputavad üksiku mehe nagu üleujutus,
kuidas pilt pargis põlevast mehest
jääb sinuga,
tema hääls saab öösel sinu hääleks.
Minu kõris ei peida ennast ükski poiss,
ma räägin tõtt, minu suu on puhas,
aga keele peal on linnad,
kus poisse pekstakse surnuks.
Ütle Lagos, ütle Onitsha, ütle Lafia,
nimeta linnu, kus ainus vabadus
meest armastava mehe jaoks on minna ära.
Ütlen seda, et sa mõistaksid mu vaikimist,
et mõistaksid, miks ma oma häälsde peitu pugessin:
ma ei taha surra.
Minu linnas pole kuskil turvaline
ja laulud vabadusest jäävadki lauludeks.
Vaata veriseid küünejälgi
paistes näol,
alles siis mõistad, miks Jumal pööras oma näo
Kristuselt ära ja sosistas: põgene.

Liblikate tekkimine

Anna inimesele klaver
ja ta sõrmed leiavad muusika,
aga kui seintes elab lein,
millist muusikat loob siis suu?
Mu käed kompavad avarust
sügaval minu toas – ehk elas
su kõris kunagi liblikas,
tähendab, kord kandsid sa tuuli naha all,
tähendab, kord sõitsid sa rattaga
tolmustel teedel,
tähendab, et nägid kord lapseootel naisi
ja mõtlesid lilledele
naeru taga.
Mis on järgmine lause
sinu elu tühjal leheküljel?
Kirjuta: surm, kurbus, väikene poiss,
kes laulab vaikusest toas,
mille ta ema vari hämaraks muutis.
Eile öösel nägin liblikat,
kes lõhestas pimedust oma tiibade värviga,
õrnalt tõusis ta kuuni, laulud
kaikumas kehas.
Anna inimesele sõnad ja ta ehitab lossi
täis pimedust ja valgust.
Seal elavadki liblikad – ema
ütles, et kurbusest võib targata õnn.
Oma elu järgmisele leheküljele
kirjutasin ainult ühe sõna: Önn.
Vaatasin, kuidas see kasvas mu raamatust välja
ja lõhkus öö tähekildudeks.
Keegi ütles kunagi, et kui päike sureb,
rüüpame valgust väikeste sõõmudega.
Ma ei tea, mida see tähendab,
mina nägin ainult tähti, mis langesid kui liblikad.

MIDA
TÄHENDAB
TAEVAST

KUKKUNUD
MEES

LESLEY
NNEKA
ARIMAH

*inglise keelest
Mirjam Parve*

See tähendab ööpäevaringset uudistekajastust. See tähendab, et poliitikud asuvad tulekahjusid kustutama, aktivistid proteste üles kihutama. See tähendab, et Francisco Furcali pojatütar peab pressikonverentsil oma perekonna pärandit kaitsma.

„Minu vanaisa valem kehtib endiselt. Matemaatika on konstantne ja absoluutne. Kõikvõimalikud probleemid on nende süü, kes valesti arvutavad.”

Kehv käik, proua. Selle peale tõmbuvad kõik ju lihtsalt kaitsepositsiooni ja tunnevad, et peavad igasugu transkriptsioonid ja katsetulemused ja kõik muu, mis nende geniaalsust tõestab, lauale laduma. Nneoma üritas meelde tuletada, kuhu ta ise oma dokumendid pärast kolimist pani, aga selle peale meenus talle, kustkohast ta siia kolis, ja siis omakorda, kes temast sinna maha jäi.

Parem mitte selle peale mõelda. Parem keskenduda hoopis turvakamera virvendavale salvestusele. Liikumisandurist käivitunud seade oli jäädvustanud viimased viisteist meetrit mehe kukkumisest: paaniliselt vehkiva käteveski, keha laialivalgumise maapinnal. Kui lennuvalem paar nappi kuud tagasi avaldati, ei alanud tseremoonia kuigi muljetavaldavalt: üks mees leviteeris viisteist igavat minutit nagu munk, siis aga sööstis õhku. Teadlaskond oli kihevil. Mida tähendab, kui inimkeha suudab trotsida nähtusi, milles polnud varem pähegi tulnud kahelda, näiteks gravitatsiooni?

Nüüd hüppas uudistesaaade lennuvõrrandi avastanud matemaatikute juurde. Kahjurõõmsad reporterid varitsesid neid pidudel, koolide ees, kus nood oma nooblite mustade autodega lastel järel käisid, puhkusereisidel, ja pakkusid pilguheitu luksusesse, mis jäi kättesaamatuks enamikule vaatajatest, kes ilmselt seda enam nautisid kimbatuses nägusid ja hästitoidetud suudest kostvaid enesekaitsepurtsatusi.

Süüdistades valemi asemel matemaatikuid, tekitasid Martina Furcal ja Keskus muidu eksimatutena esitletud teadlaste ümber keeristormi ja

kaitstesid samas perepärandit. Ja pere raha. Võib-olla polnudki see nii kehv käik.

Nneoma klõpsis kõik kanalid läbi ja kuulas tähelepanelikult. Kui kuulujutt, et Furcali valem on servast hargnema hakanud, peaks vähegi hoogu koguma, riivaks see servapidi ka neid kaht tuhandet neljasadat matemaatikut üle kogu maailma – tema kaasa arvatud –, kes teenisid leiba emotsioonide arvutamise ja lahutamisega, imedes neid elavatest kehadest välja nagu mürki haavast.

Ta oli üks viiekümne seitsmest litsentseeritud matemaatikust, kelle erialaks oli leinaarvutused – eelmisel aastal oli neid küll veel viiskümmend üheksa. Alvin Claspell, too austraallane, tegi enesetapu, kui kuuldusi uskuda, läks ta hulluks ja püüdis iseend ära süüa. See töö ei sobi igähele. Ja muidugi Kioni Mutahi, kes kadus lihtsalt ära, nii et Uus-Keeniasse jäi ainult üks leinatöötaja.

Biafra-Britannia Alliansil, kus Nneoma praegu elas, oli kuus leinatöötajat – kõigist piirkondadest kõige rohkem *per capita*, teenindamaks kõige suuremat leinajate kontingenti. Või, nojah, kõige suuremat maksejõuliste leinajate kontingenti.

Samad kaadrid üha kordusid kõigil kanalitel. Nneoma lülitas meedia-mooduli välja. See kära kestab ainult niikaua, kuni lennutüüpidel mõistus pähe tuleb ja nad kukkunud meest valesti arvutamises süüdistama hakkavad. Igaüks päästku oma nahk, nagu Põhja-Ameerikas öeldi – mitte et sinna mandrile oleks enam kedagi seda ütleva jäänud.

Telefonikonsool andis tilinaga sõnumist teada ja Nneoma vajutas innukalt nupule, aga tundis hetk hiljem oma innukuse pärast piinlikkust, eriti veel siis, kui selgus, et sõnum polnudki Kionilt, vaid ainult assistendilt, kes tuletas meelde ettekannet, mille ta pidi ühes koolis pidama. Nneoma kustutas sõnumi – muidugi oli tal meeles – ja ärritus. Ta kaalus jälle noore naise vallandamist. Aga mõnikord on assistenti vaja, näiteks kui su tüdruk lõpetab suhte samasuguse jaheda viisakusega, millega ta selle algatas, ja jätab sulle nädala, et kolme aasta jagu kola kokku pakkida ja teisaldada. Sellises olukorras kulub assistent marjaks ära. Aga see juhtus kaks kuud tagasi ja Nneoma oli temast juba üle saanud. Päriselt ka.

Ta korjas paberid kokku ja kutsus auto, mis ilmus peaaegu kohe klaasuste taha. Amadi oligi väga kiire. Ema ütles ikka, et talle võib helistada trepist alla tulles ja kui ukse lahti teed, on auto juba ees. Mammata enam polnud, Nneoma isa aga varises pärast seda kokku ega käinud enam väljas. Amadi hoolitses tema eest, kuni Nneoma Uus-Keeniast tagasi kolis ja

isa sohvri talle kinkis nagu korvitäie peent juustu. Nneoma võttis Amadi vastu, teades, et tegu on lepituskingiga. Ja kuigi nende suhe polnud enam kunagi endine, helistas ta isale üle nädala pühapäeviti.

Kõigepealt lasi ta Amadil end poodi viia. Nad sõitsid mööda Enugu avaraid tänavaid ja möödusid mänguväljakust, täis higiseid munavalgeid lapsi. Mitte et Nneomal oleks brittidega iseenesest mingi kana kitkuda, aga midagi oli talle isast külge jäänud. Kõige karmimas tujus kutsus Papa neid pagulasteks, mitte liitlasteks. Ta polnud viisakas seltskonnas enam ammu teretunud.

„Tulevad siia, endal neil riiki pole, tahavad siin peremehetseda, aga ise midagi ühiskonnale tagasi ei anna,” ütles ta tihti.

See polnud päris tõsi.

Kui Briti saared hakkasid üleujutuste kurku kaduma, pöördusid nad Biafra poole abipalvega, millele ka vastati. Pandi paika tingimused, lepidi kokku õigused ja kohustused. Aga kui üks käsi sirutus abi järele, siis teises peos oli nuga. Kui britid pärale jõudsid, nõudsid nad oma maavaldusi ja eraldiseisvat valitsust. Kompromissina, millele aitas kaasa brittide ähvardus kasutada biorelvi, sündis Biafra-Britannia Allianss. Ühine maa, ühine valitsus, ühine vimm. See juhtus siis, kui Nneoma isa oli kõigest poisike, aga ta hoidis siiani kibedasti Biafra iseseisvuse ideest kinni – tema vane mad andsid 2030ndate lõpus selle eest oma elu. Ta polnud ainus, aga enamik taipas, et targem on suu pidada, eriti kui tütar on matemaatik – selle elukutsega käivad kaasas omad hädad. Ja parem ikkagi vastastikku kasulik liit, olgugi soovimatu, kui see, mida prantslased Senegalis või ameeriklased Mehhikos tegid.

Sõites hoidis Amadi tahavaatepeeglis muuhulgas Nneomal silma peal ja mõtles, kuidas alustada jutuajamist, mis viiks kahtlemata ettepanekuni põigata hiljem läbi ka Nneoma isa juurest, ainult korra, lihtsalt tere ütleva. Nneoma vältis silmsidet. Ta ei suutnud isa näha, isegi mitte korra, mitte täna, mitte kunagi.

Nad peatusid ShopRite'i ees ja Nneoma astus välja. Ta ladus kõhukorinal korvi rohkem puuvilju, kui terve nädala jooksul ära jaksab süüa, ning trügis leivasabas teiste klientide meelehärmiks ette. Mees leti taga tundis ta ära ning ulatas talle tavalise valiku saiakesi ja krõbedat *baguette*'i, mida süües ta alati väikest süütorget tundis. Tema raha ei läinud küll sellega otseselt prantslastele, aga ta ei suutnud samas vältida tunnet, et toetab sellega justkui abstraktset prantslust. Inimesed jõllitasid teda ja juurdlesid,

kes ta olla võiks (mõni diplomaat? mõne ministri kallim?), aga ta ei teinud neist välja ja kõndis mööda seinääri kaarega tagasi kassade poole.

Siis tajus ta selle mehe lähedust.

Nneoma aeglustas sammu ja haaras pihku väikese pesuvahendipaki, teeseldes huvi kasutusjuhendi vastu, et meest silmanurgast jälgida. Too oli hästi riides, aga mitte liiga. Mees vaatas hämmeldunult Nneoma poole, saamata aru, miks naine teda ligi tõmbab. Nneoma tundis temast uhkavat kurbust ja teadis, et keskendudes suudaks ta mehe leina näha sama selgelt nagu pindu sõrmes. Ta näeks selle allikat, ülesehitust ja kinnitusviisi. Ja ta suudaks selle ära võtta.

See algas neljateistaastaselt matemaatikatunnis. Ta oli matemaatikas alati hea olnud, aga tal polnud kunagi olnud kavatsust matemaatikuks hakata. Kellelgi pole sellist kavatsust. See pole amet, mida valida või mille poole püüelda saaks – sa kas saad sellega hakkama või mitte. Tol päeval oli õpetaja näidanud üht pikka rida Furcali valemist, mis oli Keskuselt ostetud nagu mõni viirusetüvi. Enamik õpilasi nägi selles vaid läbitungimatut numbri- ja sümbolijada, aga Nneomale oli see sama selge nagu tähestik. Valemi nägemine päästis temas midagi valla. Sealtpäele nägi ta inimeste kurbust sama selgesti kui riideid nende seljas.

Keskus maksis edasise koolitamise eest, tasus ta pere võlad – need polnud suured – ning ostis neile uue maja. Nad õpetasid teda oma annet lihvima, et ta mitte ainult ei näeks inimese leina, vaid valdaks ka selle äravõtmise kunsti. Ta oli sellega nii kaua tegelenud, et suutis isegi kõige raskemad patsiendid kõige sügavamatest traumadest vabastada. Ja siis suri ta ema.

Mees seisis seal poes ja vaatas teda, Nneoma aga kasutas tema hämmeldust ära ja lipsas minema. Ta tõmbas sageli leinajaid ligi, see oli mingi tahtmatu magnetism. Seepärast oli vati sees elamine õigustatud õnnistus. Keskus oli väga mõistev ja aitas lepingulistel matemaatikutel klientide tausta uurida. Kedagi ei sunnitud vastu tahtmist ühegi kliendiga töötama ega vastumeelset teenust pakkuma. Nneoma töötas peaaegu eranditult lapse kaotanud vanematega, jõukate paaridega, kes olid uskunud, et surm neisse ei puutu – kuni ikkagi puutus. Kui Keskus valitsustega koostöölepingud sõlmis, et enimkannatanud rahvastikusegmentidega tegeleda, oli töö matemaatikutele vabatahtlik ja enamik annetas selleks paar tundi nädalas. Oli erandeid, näiteks Kioni, kes pühendus sellistele inimestele täiskohaga, ning Nneoma, kes ei tegelenud nendega üldse. Nneoma kutsus teda ema Kioniks, algul hellitavalt, aga sedamööda, kuidas nende suhe

hapuks läks, aina tigemalt. See hoolitsetud ülikonnas ja kallites kingades mees oli rohkem tema eelistatud klientuuri moodi. Temast võikski väga hästi klient saada, aga mitte täna, mitte niimoodi.

Poiss, kes kassas tema kauba läbi piiksutas ja kotti pakkis, kandis nimesilti kirjaga „Martin”, mis võis, aga ei pruukinud tingimata ta päris nimi olla. Britid eelistasid, et neid teenindaksid inimesed, kelle nime nad hääldada oskavad, ning enamik firmadest tuli neile vastu. Tätoveering randmel tähistas ta kodakondsust – Biafra põliselanik – ning klassi – kolmas. Kahtlemata elas ta linnast väljas ning tema liikumist jälgiti hetkest, mil ta ületas elektroonilise piirde, kuni lahkumiseni pärast vahetuse lõppu. Tal oli läinud paremini kui paljudel teistel.

Autos kiikas Nneoma oma isiklikku telefoni, mille numbrit teadsid ainult tema isa, assistent ja Kioni. Endiselt ei mingeid teateid. Ta polnud kolimisest saati Kionist midagi kuulnud. Kioni pidi teadma, et Nneoma muretseb, hoolimata sellest, kuidas nende suhe lõppes. Ükski nende ühistest Uus-Keenia tuttavatest ei teadnud, kust teda leida, ning telefonile ta ei vastanud. Võib-olla oli see Kioni jaoks ainus viis Nneomast vabaneda.

Teel kooli sõi Nneoma ära kaks õuna ja ühe saiakese ning lehitses märkmeid. Ta oli pidanud palju selliseid ettekandeid, mille mõte polnudki niivõrd midagi ette kanda, kuivõrd potentsiaalseid uusi matemaatikuid leida – matemaatikud tundsid üksteist kuidagimoodi ära. Ta libistas sõrmega üle valemi, see lummas teda ikka veel. Ta oli võtnud kaasa viiskümend seitse rida, kuigi õpilaste testimiseks läheks vaja ainult paari-kolme.

Toona, kui kõik hakkas koost lagunema, maavärinad kiskusid planeeti lõhki ning ammu uinunud vulkaanid ringutasid, haigutasid ja mõirgasid, kukkusid kokku ka kirikud (mošeed, templid) – mitte ainult käega katsutavad ehitised, mille vibratsioonid tolmuks raputasid, vaid ka institutsioonid. Neist jäänud tühimikku asus täitma Francisco Furcal, Tšiili matemaatik, kes avastas valemi, mis seletas ära kogu universumi. Nagu universum, oli ka valem lõputu, ning mõte, et valem ei saagi otsa ja nii ei saa ehk otsa ka inimkond, oli täpselt see, mida maailm vajab.

Kümneid aastaid eksperimenteerisid inimesed Furcali lõputu valemi ja ning avastasid selle käigus võrrandeid, mis langesid kokku inimkeha ehitusega – nii sai võimalikuks muuhulgas Nneoma töö. Keskuses käias üks arvuti valemit ööpäev ringi, et kontrollida, kas see ikka on lõputu. Ridu oli tuhandeid. Vanasti said inimesed Lõuna-Aafrika harukontoris ekskursioonidel käia ja vaadata, kuidas lõputud sümbolid kihutavad üle ekraani nagu börsitablool. Siis sulges Keskus oma ukse avalikkusele ning

tekkisid kuulujutud, et Furcali valem on ekslik, et miljonite permutatsioonide pärast, kaugemal, kui inimkond Nneoma eluea jooksul välja arvutada jõuaks, selle loogika väärtab. Et valem polegi lõputu.

Need olid ainult kuulujutud, aga nüüd kukkus üks mees taevast alla.

Kooli juures nägid nad väikest salka kiiskavate elektrooniliste plakatitega meeleavaldajaid. Vihaste meeste vihane punane. Amadi aeglustas käiku.

„Proua?”

„Sõida edasi, neid on ainult kümme.”

Aga koolist lahkumise ajaks võib see arv kolmekordistuda. Kuidas nad alati tema käike ette teadsid?

Neile anti märku sõita läbi kooli välimise värava ja seejärel sisemise värava, kus kontrolliti Amadi dokumente, ja siis kontrolliti neid veel kord. Kui valvur otsustas, et Amadi dokumendid pole piisavalt usaldusväärsed, et lasta tal sisevärava taga oodata, astus Nneoma vahele. Tema soov, tema reeglid. Valvur andis järele, nagu ta oligi arvanud, ning Amadi parkis auto päikesevarju. Koolis võttis teda vastu direktor Nkem Ozechi, väike hoolitsetud naine, kelle käed meenutasid Nneomale Kioni omi. Ta tundus endaga üsna rahul olevat ning tema kõnnak oli lausa ennast täis. Ta suhtles Nneomaga nagu vana tuttavaga. Mõnel muul päeval oleks see Nneomat ehk võlunud, huvitanud, aga täna tahtis ta lihtsalt, et ettekanne juba läbi saaks ja ta võiks koju minna.

Klass oli täis igavlevaid nägusid, enamik kolmteist-neliteist aastat vanad (kas ta ise oli üldse kunagi nii noor välja näinud?), kellest väga vähestele läks korda või jõudis kohale, millega Nneoma tegeleb – kannatused olid neid liiga vähe puudutanud, et nad mõistaksid tema töö vajalikkust. Aga sellised koolid, kuhu kogunesid mitme rahvuse kõige helgemad pead (vähemalt Nkem Ozechi sõnul), maksid Keskusele heldelt, kui temasuguseid inimesi rääkima kutsusid, ning see oli Nneomale väga kerge viis raha teenida.

„Kes teist saab peale vaadates aru, et keegi on kurb?”

Kõik tõstsid käe.

„Kes saab aru, et keegi on kurb, isegi siis, kui ta ei nuta?”

Enamik kätest jäid püsti.

„Kes oskab vaadata kurba inimest, mõista, mille pärast nad kurvastavad, ja kurbuse ära võtta?”

Kõik käed langesid alla. Nüüd oli ta endale nende tähelepanu kindlustanud.

Ettekanne kestis viisteist minutit ja siis tõmbas ta otsad kokku.

„Mõned matemaatikud oskavad kõrvaldada valu, mõned keskenduvad negatiivsetele emotsioonidele, aga me kõik tegeleme inimese võrrandi parandamisega. Kõige vapramad” – ta pilgutas silma – „on murdnud pead, kuidas kasutada valemit selleks, et trotsida gravitatsiooni, ja tegelevad füüsiliste katsetuste, näiteks lendamisega.”

Klass itsitas – allakukkunud mees oli neil veel elavalt meeles.

„Furcali valem tähendab, et ühel päeval saavad kõige targemad meist ligi universumi enda koele.” Paljude jaoks oli valem Jumal ise, keda oli nii kaua lihtsalt valesti mõistetud. Nad uskusid, et on ainult aja küsimus, millal keegi avastab valemi elu loomiseks, mitte pelgalt sellega manipuleerimiseks. Aga teismelistesse see ei puutunud ja nad plaksutasid viisakalt.

Direktor astus nurgast välja, et küsimusi modereerida. Esimesed olid ettearvatavad ja rumalad. „Kas te saate inimesi armuma panna?” Ei. „Kas te oskate inimesi nähtamatuks teha?” Ei. Kui Nkem Ozechi oleks teadnud, et nende laste küsimused ei erinenud sugugi madalama klassi koolide omadest, võinuks ta piinlikkust tunda. Siis (jällegi ettearvatavalt) esitas keegi küsimuse, mis polnud küsimus.

„See, mis te teete, on vale.” See tuli suurte hammastega pilbaskõhnalt poisilt. Hoolimata kõhnusest nägi ta välja kuidagi pehme, hellitatud.

Nneoma ennetas käeviipega Nkem Ozechi sekkumist. Ta tuli selliste asjadega ise toime. „Räägi lähemalt.”

„Noh, minu isa ütleb, et see, mis te teete, on vale, et te ei tohiks takistada inimestel loomulike eluraskuste tundmist. Selles inimeseks olemine seisnebki.”

Keegi hakkas tagareas plaksutama, Nneoma aga nõudis jälle käeviipega vaikust. Ta puuris pilguga poissi. Too oli piisavalt lähedal, et tema isa amet (jurist) ja tema klass (esimene) paistsid randmelt kätte. Nneoma oli paljude tema isa taoliste inimestega vaielnud, inimestega, kes elasid kerget elu, kellel oli mõõdukaid raskusi, millest jõud siiski üle käis, ja kes sõandasid siis võrrelda oma pisukesti hädasid põhjatute kannatustega.

„Sinu isal ja neil, kes seal väljas protestivad, pole ettekujutustki, mis on tõeline valu. Mulle ei maksa nende arvamus selles asjas mitte midagi. Ma ei küsiks kunagi inimeselt, kes pole rooga maitsnudki, kas sellele tuleks soola lisada.”

Poiss istus, käed risti rinnal, ja mossitas. Nneoma ei muutnud ta meelt – selliste inimestega ei õnnestunud see kunagi – aga vähemalt pani ta poisi suu kinni.

Kõik jäid vakka, siis aga tõusis veel üks käsi. *Mitte tema*, mõtles Nneoma, *mitte tema*. Seni oli tal õnnestunud teeselda, nagu seda tüdrukut klassis ei olekski. Ta teadis rannet vaatamatagi, et too on Senegalist ja et Puhastus puudutas teda lähedalt. Kogu tema keha oli valu täis kirjutatud.

„Nii et te oskate selle ära võtta?” Nad olid selles klassiruumis sama hästi kui kahekesi.

„Jah, oskan.” Ja et tüdrukus pead tõstvat lootust maha tampida: „Aga see on rangelt reguleeritud ja väga kallis protsess. Enamikku mu klientidest toetavad valitsused dotatsioonidega, aga isegi siis” – juhuks, kui veel mingi lootuskiir püsis – „peab olema kodanik.”

Tüdruk langetas pilgu ja võitles pisaratega. Otsekui pilkamiseks ripus tema kõrval seinal kaart, kuhu oli laotatud maakera seitsekümmend aastat tagasi ja praegu. Enamikku sellest, mis oli olnud Põhja-Ameerika, kattis vesi, ning ka Euroopa asemel laius meri. Venemaa oli üksainus suur märg haud. Ainsad mandrid, mida meri polnud tervikuna või osaliselt alla neelanud, olid Austraalia ja Ühendatud Riigid, endine Aafrika. Puhastust alustati pärast suhteliselt rahulikku perioodi, kui prantslastel oli õnnestunud oma võõrustajate usaldus võita. Senegali väljaanded, kus avaldati hoiatavaid artikleid, põlati vandenõuteoreetikute kõmulehtedeks, mis ässitavat lihtsalt rahvarämpsus üles. Aga siis tulid laagrid, haarangud ja salapärase haigus, mis hävitas miljoneid inimesi. Seejärel tapeti une pealt valitsuse liikmed. Ja too tüdruk oli selle kõik üle elanud. Kui ta oli siia, sellisesse kooli välja jõudnud, saanud ühe neist vähestest stipendiumitest, mida ümberasustatud lastele jagati, pidi ta olema kogenud kujuteldamatuid õudusi. Tema leina kaal oli liiga suur. Nneoma läks klassist välja, kannul tõtakalt kontsi klõbistav Nkem Ozechi.

„Võib-olla tuleb ka nende seast mõni teiesugune matemaatik.”

Nneoma vajas hetke, et ennast koguda. Ta nägi naiste tualeti silti ja astus sisse, lajates ukse tagantkätt Nkem Ozechi ees kinni. Ühestki neist ei saa matemaতিক; selles klassiruumis oli geniaalsust sama palju kui konnatiigis.

Ta kiikas kõigisse kabiinidesse, veendumaks, et on üksi, ning kumardus ja hingas sügavalt. Just sellepärast ta pagulastega, *tõeliste* pagulastega peaaegu kunagi ei töötanudki. Nende kannatused olid nii keerukad, et röövisid temalt alati midagi. Ainus kord, kui ta midagi nii tugevat tundis, oli pärast ema surma, kui isa oli sügavas ahastuses, peaaegu täielik vare. Kuidas oleks Nneoma võinud talle öelda, et ei saa teda isegi vaadata, ilma et miski temas puruneks? Isa ei mõistaks seda iialgi. Tol päeval, kui ta

proovis isaga töötada, isa leina ära süüa, mõistis ta lõpuks, miks on keelatud töötada lähedaste pereliikmetega. Nende lein on sinu enda oma ja sa ei saa oma peast kunagi piisavalt kauaks välja astuda, et selle kallal arvutusi teha. Katse lõpuks nuuksusid nad mõlemad, hoidsid üksteist ahastades ja trööstides, kuni isa lõpuks vihastas selle viljatu katse peale – Nneoma anne oli kriitilisel hetkel kasutu; vihastas niivõrd, et lausus sõnad, mida tagasi võtta polnud enam võimalik.

Tualettruumi uks kriiksatas lahti. Nneoma teadis, kes tuleb. Tüdruk ei saanud teisiti, kui pidi ta üles otsima. Nad vaatasid mõnda aega üksteisele otsa, tüdruk kõhkles, kuni Nneoma käed välja sirutas ja tüdruk tema juurde astus. Nneoma nägi kurbust ta silmis ja hakkas võrrandi vastuseid teljele kandma. Tüdruku ema, kuulidest purustatud. Vend, kelle kõrilõikajate jõuk ühel ööl röövis. Isa, keda tabas sünteetiline viirus, mis ründas melaniini tema nahas, kuni kogu ta keha oli üksainus lahtine haav. Ja teised, väiksemad valud: nii kibe nälg, et ta kugistas peotäite kaupa muda. Peitumine meeste eest, kes pärast isa surma teda ründasid. Kunagisse kodukohta hiilimine, uued majad täis evakueeritud prantslasi, kel oli õnne pääseda uppumissurmast; lapsed loopimas teda kividega, peletamas teda nagu koera. Nneoma uuris iga viimsetki kannatust, järgis pilguga iga piirjoont, kaalus selle kogumassi. Ja siis võttis ta selle ära.

Keegi ei teadnud õieti, mis sellisel hetkel juhtub, miks suudab üks inimene teise inimese leina endasse võtta. Oli hulk matemaatilisi teooriaid, mis põhinesid väitel, et inimene on kõige lihtsamas mõttes aatomilas, mida hoiavad koos positiivid ja negatiivid – teatud tüüpi rakumatemaatika. Igaüks omaette võrrand. Teoloogid kutsuksid sellist asja ilmselt imeks, armuandmissuudluseks Jumala enda huulilt. Filosoofid avaldasid arvamust, et tegelikult loobuvad patsiendid ise oma kurbusest. Aga selles ruumis tähendas see lihtsalt, et ühel tüdrukul oli väljakannatamatu koorem ja siis sai ta sellest vabaks.

Koju sõitsid nad vaikides. Amadi sai aru, et Nneoma on rahutu, ja pani vastu kiusatusele sõita pooljuhuslikult mööda tema isa kodutänavast, mida ta muidu alati siia linnaossa sattudes teha tavatses. Koju jõudes läks Nneoma otse voodisse ja võttis kaks tabletti, mis lasid tal kaksteist tundi järjest magada. Pärast seda on ta jälle nii normaalne, kui üldse olla saab. Tüdruku mälestuste toored vermed leevenevad ja muutuvad pigem kunagi raamatust loetud loo sarnaseks. Tüdruk ise tunneb sama. Uni tuli, sügav ja must, valguseta ja unenägudeta.

Järgmisel hommikul pani ta meediamooduli käima ning nägi sealt suuresti samasugust kajastust nagu eelmiselgi päeval, ainult et nüüd oli ka allakukkunud mehe lesk kisklusesse karanud ja nõudis Keskuse arhiivi ja Furcali valemi täielikku revideerimist. Nneoma turtsatas. Sedasorti nõue võib küll avaliku poolehoiu võita, aga tegelikult töötasid ainsad asjatundjad, kellel oleks piisavalt teadmisi, et mingisugust revisjoni läbi viia, ise Keskuse heaks, ning valemi iga rea uurimine ja puurimine võtaks neil kümneid aastaid. Tõenäolisemalt oli see pelk nüke kompensatsiooni saamiseks ja seda talle ka makstakse. Furcalid saavad seda endale lubada.

Nneoma mõtles, et tunnikese püüab ta veel sõnumite vaatamisest hoiduda, ja asus valmistuma igapäevaseks jooksuringiks. Kiirelt piiludes nägi ta, et ühtki sõnumit polnud niikuinii ootel. Ta lukustas koodiga enda järel värava, tegi mõned venitused ja võttis paigast.

Jooks pühkis minema eelmise päeva kummituste viimsedki riismed. Täna helistab ta Claudine'ile ja uurib, kui tõsine see kukkumisevärk siis ikkagi on. Suhtekorraldusspetsialistina ei saa too ametlikult küll kuigi palju öelda, aga õhtusöök ja paar klaasikest võivad tal keele valla päästa. Viimase kilomeetri koduni läbis Nneoma pikema sammuga, tõstes tempot ettevaatlikult. Eelmine kord järsku sprintima pistes oli ta mingi lihase ära tõmmanud ja valuneelajaks määrati talle morn mees, kes ei osanud absoluutselt patsiente kohelda. Kui ta Nneoma kallal töötas, tundis naine temast õhkuvat halvakspanu. Kahtlemata pidas mees tööd sellises hubases sektoris oma aja raiskamiseks ja kannatas lihtsalt rotatsiooni ära, kuni sai tagasi pagulaslaagritesse minna. Nneomale ei meeldinud temasugused matemaatikud ja talle ei meeldinud jälle Nneoma-sugused. Ime, et nad Kioniga niigi kaua koos püsisid.

Ta keeras ümber linnakunurga ja nägi koduvärava ees väikest inimkobarat. *Meeleavaldajad?* oletas ta hetkeks vapustatult, kuni täheldas naabrite tuttavaid nägusid. Lähemale jõudes haaras tal õlgadest üks mees, keda ta küll teadis, aga kelle nime ei mäletanud.

„Kutsusime kohe kiirabi. Ta prõmmis vastu su väravat ja kisendas. Ta on ju sinu sõber, eks ole? Olen teid varem koos näinud.” Mees nägi välja väga murelik ja korraga ei tahtnud Nneoma sugugi teada, kes oli tema juurde tulnud ja miks.

See oli lihtsalt mingi kerjus. Naisel polnud kingi jalas ja varbad olid vermetes. Kuidas, pagana päralt, oli tal õnnestunud linna turvateenistusest mööda hiilida? Nneoma kargas eemale, kui naine käed tema poole sirutas, aga tardus, kui nägi tolle sõrmi, kondiseid ja hapraid nagu putukajalad.

Need käed olid kord ta keha silitanud. Ta oli kord neid peopesi suudelnud ja neid sõrmi oma huulte vahele haaranud. Ta oleks need ükskõik kus ära tundnud.

„Kioni?”

„Nneoma, me peame minema, me peame kohe ära minema.” Kioni oli meeletu ja vaatas pidevalt üle õla selja taha. Viimne kui sentimeeter ta katmata nahast oli mingil moel marraskile kraabitud või puretud või lõigatud. Tema tavaliselt nii hoolitsetud rastasoengust oli pool puudu, peanahk veritsev ja armiline, nagu oleks keegi juukseid välja kiskunud. Temast õhkus pesuehtsat solgihaisu.

„Jumal küll, Kioni.”

Kioni haaras tal randmetest kinni ega lasknud enam lahti. „Me peame minema!”

Nneoma püüdis kõhtu täitva õõvastunud õõnsuse tagant sõnu kuulda-vale tuua. „Kes sinuga nii tegi? Kuhu me minema peame?”

Kioni raputas pead ja langes põlvili. Nneoma püüdis üht kätt vabaks saada ja kui see ei õnnestunud, vajutas ja hoidis all peopessa siirdatud metallkiipi, mis saatis häirekutsungi Keskuse turvateenistusele. Nema-d teavad, mida teha.

Selle nurga alt nägi Nneoma veel rohkem tema vigastusi, kriimustusi ja hammustusi, mis olid küünarvarrel tihedalt koos. Miski näris ja näris ta kallal. Ja siis meenus talle austraallane, ja jutud, et ta oli üritanud iseen-nast ära süüa.

„Kioni, kes seda tegi?” kordas Nneoma, kuigi kahtlus hakkas kalgen-duma veendumuseks ja ta kartis vastust.

Kioni raputas aga aina pead ja pigistas huuled kokku nagu laps, kes keeldub valet üles tunnistamast.

Nende riid algas sellest, et Nneoma tegi midagi mõeldamatut. Astudes üle viimsest kui piirist nende suhtes (ja nii mõnestki Keskuse reeglist), palus ta Kionil oma isaga töötada. Kioni, kes vabatahtlikult end ümber-asustatud senegallaste ja alžeerlaste ja burkinalaste, kõigi hädasti leina-töötajat vajavate inimeste käsutusse andis, oli viimane inimene, kellelt ta oleks pidanud sellist asja paluma, ja seda Kioni talle ka ütles. Nneoma nimetas Kionit seepeale vagatsejaks, Kioni aga teda hellitatud rikkaks pli-kaks, kes peab oma valu tähtsamaks, kui see tegelikult on. Ja siis ütles Kioni talle, et ta ära läheks.

Nüüd tuli Kioni Keskusesse viia. Teda tuli aidata, maksku mis maksab.

„Nad muudkui tulevad ja tulevad ja tulevad.”

Nneoma kükitas, et Kionit paremini kuulda. Enamik naabritest olid kuuldekaugusest eemal, hais peletas nad ära. „Kes tulevad?” küsis ta, püüdes Kionit endaga kontaktis hoida.

„Nad kõik, kas sa siis ei näe?”

Ta hakkas taipama, mis ta kunagise kallimaga toimus.

Kui paljude inimestega oli Kioni viimase kümne aasta jooksul töötanud? Viie tuhandega? Kümne? Kümme tuhat traumat tema psüühikas trügelemas, võõrustaja tähelepanu pärast võistlemas. Mis juhtub siis, kui sa ei suuda unustada, kui kõikide inimeste tunded, kelle leina sa oled neelanud, viimaks kurku tõusevad? Nii võib juhtuda, kui valemis midagi miljonite permutatsioonide pärast valesti läheb. Su peale kukub tuhat meest.

Nneoma püüdis taganeda, silmad sulgeda ja nähtud pildi kustutada, aga ta ei suutnud. Vaist haaras ohjad ja ta tõttas kõike seda välja arvutama. Selle ulatus oli tohutu suur. Liiga suur.

Tema viimane selge mõte oli isast – kui purpurne tundus isa koorem siis, kui ta püüdis seda oma õlule võtta, ja kui kohutavalt kahvatu see nüüd näis.

Ütlemata sõnad

1

Ütlemata sõnad
kõlavad igas keeles
ühtemoodi

nagu tuulekell
umbses toas

nagu tiibklaver
mille kaant
keegi ei tõsta

Ütlemata sõnu
kirjutatakse igas keeles
ühtemoodi

neist on välja antud
nii palju köiteid

mida raamatupoe müüjad
tõstavad muudkui
märkmike juurde

2

Olen ütlemata sõnu täis
kurgus kipitab
kuigi külmetushaigust ei tule

Otsin vaikust
kuid kõrvade kinnikatmisest
kasu ei ole

Kui anda vabaks
ütlemata sõnu
lausehaaval kasvõi
vahest hakkaks kergem

kuid ma ei raatsi
neid ära visata
ja ära öelda
ei julge

Lahkumine

Nägin unes, et tulid sind saatma
ootesaali keset tühermaad

teispool klaasuksi seisis lennuk
ja möödunud kiirustasid peale

lonkisid nende järel
pooltühi spordikott õlal

klaasusteni jõudnud
peatasid
ja pöörasid ümber

ootesaal valgus tühjaks
kutsungid vaikisid

seisid paigal
sõnagi lausumata

nagu unenägudes ikka
ma ei imestanud
et lennuk su järel ootab

nagu elus ikka
ma ei imestanud
et sa ei jää
ega lähe

Ebausk

1

„Ärge pange kotti põrandale –
rahaõnn kaob ära!”
hüüatab juuksur

Panen ikkagi
koti põrandale
ja sel ajal kui ta lõikab tukka
kujutlen, kuidas rahaõnn
on nagu väikene koer
kes hüppab käekotist
juuksurisalongi põrandale
lipsab uksest välja
sibab tänavakividel
ja uitab nii kaugele
et ta enam tagasiteed ei leia
ja kadunuks jääb

2

Kui must kass on üle tee läinud
olen ikkagi edasi kõndinud
midagi ei ole juhtunud

Ühel sulalumisel pärastlõunal aga
tulin autoga koju
ja peatusin maja ees just siis
kui eemal astus teele
süsimust kass

Ta jäi keset tänavat seisma
vaatas minuga viivuks tõtt
ja jätkas oma teed
mina muigasin
ja tagurdasin parkimiskohale –
meie teed ei ristunudki

Sama päeva hilisõhtul
kostus õuest kõmakas
aknale joostes nägin
et mu autole oli
otsa sõidetud

oli reede
viieteistkümnes

need plekitükid
ja esitule killud
lörtsisel asfaldil
küll õnne ei toonud

Esimesed sammud

Keegi peab tegema esimese sammu
teatad ja nõuad minult
kas mina ei võiks seda teha

Olen kaua uskunud
et sellest piisaks
olen neid juba teinud –

esimesi samme
et pärast pikali tõukamist
ennast püsti ajada

esimesi samme
et rääkida lahti
ja liimida kokku

olen teinud esimesi samme
nagu väljaasteid kergejõustikutrennis
jalalihased on saanud tugevaks
aga kuhugi välja jõudnud ei ole

Keegi peab tegema esimese sammu
teatad ja nõuad minult
kas mina ei võiks seda teha

Võiksin
seekord
kellegi teise poole

ALISSA ŠNAIDER
Päevik

THE "FACE-CHART."

OOOOO

ÄRKASIN TÄNA ÜLES,
JA PÄEV OLI LÄINUD

inglise keelest Carolina Pihelgas

Otsustasin sel suvel olla põikpäiselt ebaproduktiivne ja võimatult laisk, ainult igavleda, olla täiesti ebamotiveeritud, näotu, väsinud ja ükskõikne.

Esiteks ütlesin ära kõigist projektidest ja kohustustest, ei andnud enam lubadusi, lõpetasin stressamise ega püüdnud olla enam mitte ükski versioon iseendast peale selle, mis ma päriselt olen.

Kui minu *new age*'i esimene päev kätte jõudis, olin niivõrd erutunud, et otsustasin voodist tõusta hüpates. Heitsin jalad üle pea, et teha helikopteri-pööret, aga just siis, kui jalad puutusid maad ja tõstsin oma keha ülespoole, kuulsin järsku klõksatust ja tundsin alaseljas meeletut valu.

Roomasin kööki ja jäin põrandale lamama. Päev oli läinud ja minu erutus samamoodi.

Järgmistel päevadel sain vaevu omal jalal kempsu, oeh, aga ei saanud pükse jalast, rääkimata uuesti püsti tõusmisest ...

Ja niimoodi pidin mitu nädalat tulema toime mitte ainult nende piirangutega, mida seadsin iseendale vaimselt, vaid ka füüsilistega. Minu plaan toimis täiuslikult. Nüüd ei olnud ma mitte ainult ükskõikne, ebamotiveeritud, laisk ja ebaproduktiivne, ma kannatasin ka valu käes. Ainus, mida suutsin, oli magada.

Ja nii algaski minu suvi.

Õnneks oli ilm kohutavalt halb ja horisontaalses asendis olek oli eesmärgipärane.

Üha enam leidsin end une ja ärkveloleku vahelisest seisundist, ma polnud ei siin ega seal. Mõtted muutusid voolavaks, ei olnud aega ega ruumi, piire, keha, kaalu ega konteksti. Selles seisundis lõin uue lavastuse, kirjutasin paar raamatut, külastasin teisi galaktikaid, leidsin tingimusteta armastuse, kohtasin hiiglaslikku õhku lastud oravat, nägin kuidas mõned

purjus buldogid lendasid mu aknasse, löin massilise tantsulavastuse, olin õudusjutu sees, kus esinesin, aga see ei tulnud välja, sest mul polnud käsi, silmi, jalgu, juukseid ega selgroogu; unustasin kõik, et üht-teist saaks jälle meelde tulla, siis unustasin kõik jälle ära, käisin ära tühjuses, Linnuteel ja jõudsin tagasi tuumani, ajasin kõik segamini, leidsin teatava loogika, unustasin siis selle, ja ülejäänud on udune.

Siis hakkas mu selg tervemaks saama.

Aga ühel päeval ärkasin ma üles ja mu nimetissõrm oli poole suuremaks paisunud. Alguses tundus, et see on optiline illusioon, äkki ma ei mäleta täpselt, kui suur sõrm täpselt olema peaks. Aga kui ma ei saanud sõrme liigutada, siis mõistsin, et midagi on valesti.

Läksin arsti juurde. Mulle tehti röntgen, mis näitas, et kõik on omal kohal, ja arst arvas, et mu sõrm töötab täpselt nagu peab.

Läksin koju, segaduses, endiselt motivatsioonita. Tundsin kerget ärritust. Nädal läks mööda, aga mu sõrm ei liikunud ikka.

Niiis läksin uuesti arsti juurde, kes nüüd võttis ka verd ja tegi veel mõned analüüsid. Tulemused olid suurepärasead, kõik tundus olevat täiesti korras, sõrm ei oleks üldse pidanud paistes olema, ta oleks pidanud olema täiesti tavaline nimetissõrm.

Aga ei olnud!

Arst saatis mind koju tagasi. Jälle.

Mu sõrm hälbis kõikide asjade korrapärasest ja oli põikpäiselt paistes.

Otsustasin jätkata irdumislainel ja mitte muretseda. Ma ei mõelnud sellele enam.

Nii, kui minna nüüd tagasi selle juurde, et mul polnud kohustusi, ideid, plaane ... ühtäkki avastasin, et kõige tegemine võimalikult vähese pingutusega mängib mulle ninanipsu.

Ma leian end loovkirjutamise kursuselt, täpselt samasuguse laiskuse ja ambitsioonitusega, loovuse ja tahtega teen ma iga hommik joogat, ühtlasi

võtan osa näo *fitness*'i-programmist (*omg!* ma tean!), täiesti märkamatult valmistun oma klientidele stiilinõu andma, kasutan oma uusi teadmisi kirjutamises (ja kirjutan ma nüüd harjutamise mõttes regulaarselt). Mis asja!?

Hakkasin raamatuid lugema, tegin korda oma kontori, kõik kapid ja keldri, rentisin boksi kirbukal, müüsin kogu oma vana kraami maha, paigutasin korteris mööbli ümber, ostsin palju uusi raamatuid, lõin hulganisti uusi *outfit*'e sõpradele ja sugulastele, käisin pulmas, lugesin posttantsust, rääkisin posttantsust, mul tuli parim mõte, kuidas posttantsu esitleda, elasin posttantsu, tantsisin seda, sõin, ajasin posttantsust välja kurjad vaimud, siis läksin nädalaks Massia residentuuri, käisin Kalverstraatil šoppamas, osalesin paaril vebinaril, käisin õhtusöökidel, saatsin käsitsi kirjutatud kirja vanaemale, ja ikka oli mul kogu maailma aeg, et mõelda oma sõpradele. Veel toimetasin mitme inimese tekste, kirjutasin mõned artiklid ja täiesti mõeldamatu! vastasin kõikidele meilidele, sõnumitele ja vastamata kõnedele!

Aga mu sõrm on ikka veel paks!

Samas, kuna ma ei muretse praegu üldse mitte millegi pärast, on mul met-sikult palju täiesti mõttetut aega, ja tänu sellele saan mõelda ühest ja teisest, kõigest korraga, ühel ja samal ajal. Nii tahaksingi rääkida ühest ja ainsast, asjakohasest ja olulisest asjast: ilutäpi ehk lihtsamalt öeldes sünnimärgi ajaloost.

Tõepoolest, miks ka mitte?

Ehk esimene pilt, mis ilutäpist ehk lihtsalt sünnimärgist vaimusilma kerkib (uus väljend, mida kasutatakse loovkirjutamise kursusel), on Marilyn Monroe, Cindy Crawfordi või Madonna-kujuline.

Aga see on puha mood ja praegu asjasse mittepuutuv!

Ilutäpi ajalugu on palju pikem.

Keskaegses Euroopas viitas ilutäpp kuradile, täpsemalt viitas sünnimärgi asukoht sellele kohale, kust kurat inimese sisse pääses. Kui kellegi kõril oli kaks sünnimärki, tähendas see, et tegu on nõiaga. Nõid võeti kinni, raseeriti ja piinati, kuni ta üles tunnistas. Hiljem löödi tal pea otsast.

Ohoo!

Vana-Kreekas kaeti vistrikud mustade nahatükikestega, mis meenutasid sünnimärke.

Hiinas oli enne Mao Zedongi võimuletulekut näo- ja käejoonte lugemine ning sünnimärkide tõlgendamine omaette teadus, seda kasutati ka militaarsetel eesmärkidel ja poliitiliselt. Vana-Hiinas usuti, et on olemas õnne ja õnnetust toovad sünnimärgid, kõik sõltus sünnimärgi kujust, suurusest ja asukohast.

Õnnetust toovad sünnimärgid Hiinas:

SÜNNIMÄRGID KULMUDE ALL – tüli või lahkeli kaugemate sugulastega

SÜNNIMÄRGID NINA KESKOSAS – kalduvus liigselt kulutada, flirtida ja hasartmänge mängida

SÜNNIMÄRGID NINA KÕRVAL – võib jääda väga haigeks

SÜNNIMÄRGID OTSE HUULTEL – probleemid ülekaalulisusega, dieedi ja seksuaalsusega

Õnne toovad sünnimärgid Hiinas:

SÜNNIMÄRGID OTSE KULMUDE ALL – intelligentsus, kuulsus, loovus, rikkus

SÜNNIMÄRGID LAUBA KESKEL – loov, töökas, muretu hing, kellest võib saada suur juht ja ärimees

SÜNNIMÄRGID KULMUDE OTSTES – võimukas, autoriteetne isik, viitab juhile, ärimehel

SÜNNIMÄRGID NINA JA ÜLAHUULE VAHEL – potentsiaal luua suur pere

SÜNNIMÄRGID SUU SERVADES – tasakaalukas, edukas elu; selliste sünnimärkidega naised võivad olla äärmiselt ilusad

Minu sõrm on ikka veel häirivalt paks, nii et juhul kui siin esineb mingeid vigu, siis on asi sõrmes, mis on klaviatuuri jaoks liiga suur, mitte minus.

17. ja 18. sajandil, kui flirtimist peeti veel heaks tooniks, olid ilutäpid miski, mida kõik ihaldasid. Samuti pidi heade kommetega auväärsele daamil olema piisavalt teadmisi ja oskusi, et flirtida korraga kuni kolme noormehega; flirt pidi olema maitsekas ning käima kommetekohaselt.

Räägitakse, et Margaret Cavendish, Newcastle-upon-Tyne'i hertsoginna (1623–1673), tõi ilutäpi moodi tagasi. Margareti nahk oli üsna kehva, ja mitte liialt hele, nii et hertsoginna lõikas mustast riidest tükikesi, et katta problemaatilisi kohti. Ta märkas ka, et völtssünnimärgi tumedus tekitab tugeva kontrasti ja nii tundub nahk heledam.

Ilutäpid pole alati ümmargused; eelistatud kujud on aegade jooksul muutunud. Näiteks võib völtssünnimärk olla laeva- või vankrikujuline, see võib olla ümmargune, kolmnurkne või tähekujuline, samuti võib see jäljendada ükskõik millist mõeldavat objekti.

Sõltuvalt sünnimärgi kujust ja asukohast näol võidi anda edasi salajasi sõnumeid.

Laeva- või vankrikujuline ilutäpp sümboliseerib kokkulepet põgeneda selsamal ööl koos ära.

Kuukujuline ilutäpp kutsub öisele kohtingule.

Ümmargust ilutäppi, mis asetseb oimukoha ja silma vahel, nimetati „tapjaks”, see viitas kandja kirglikule loomusele.

Ma ei väsi rõhutamast, et sünnimärkide keel on tõeliselt oluline, samal ajal kui produktiivsus pole kohe üldse!

Kui keegi kandis rohkem kui ühte ilutäppi, siis oli tõlgendus kujutlusvõimele avatum, ridade vahelt lugemine keerukam.

Aga nüüd moekad ilutäpid, mille tähendust on võimalik dekodeerida:

ILUTÄPP KULMUDE VAHEL – ole avameelne

ILUTÄPP VASAKU KULMU KOHAL – rigiidsus

PAREMA KULMU KOHAL – pilge

KULMU OTSAS – truudus

PAREMA SILMA KOHAL – rõõm kohtingust

VASAKU SILMA KOHAL – näitab lahkumineku kurbust

PÕSE KESKEL – võetud

VASAKU PÕSE ALUMISES SERVAS – armastusavaldus

NINA ALL – vaata ette, teatakse intriigidest

VASAKUL NINASÕÖRMEL – võimalik

PAREMAL NINASÕÖRMEL – võimatu

LÕUA KESKEL – arva ära

KAELAL – ma armastan sind

PAREMAL POOL HUULI – ma ei ava end sulle

PÕSE ALUMISES SERVAS – palun kirjuta mulle kiri, ära räägi minuga avalikult

Veneetsias on tänini Calle de le Moschete, kus tehti moekaid võltsilutäppe. Veneetsia naised kasutasid neid näol, rindadel – tähekujulised ja südamekujulised olid kõige populaarsemad.

Roy Porter kirjutab raamatus „Poliitilised kehad”, et paljud ilutooted, eriti ilutäpid, mis tulid moodi Louis XIV ajal, olid selleks, et peita võimalikke jälgi rõugetest, katkust ja/või süüfilisest.

Aga nüüd on hea hetk rääkida sellest, et sünnimärkide asukoha järgi ennustamist nimetatakse ka moleosoofiaks ja selle juured on Vana-Kreekas.

Mõned näited Vana-Kreekast:

SÜNNIMÄRGID PAREMAL RINNAL – viitab laiskusele, eriti pereelus

SÜNNIMÄRGID VASAKUL RINNAL – aktiivne, energiline, edukas inimene, saavutaja

SÜNNIMÄRGID PÕSKEDEL – tõsine, õpihimuline inimene, keda ei huvita materiaalsus

SÜNNIMÄRGID KAENLA ALL – viitab võimalikele raskustele varases eas. Selline inimene saab hilisemas elus jõukaks

SÜNNIMÄRGID SELJAL – jutuvestja või valetaja

SÜNNIMÄRGID KÄTEL – viisakas inimene, kellel on õnnelik abielupõlv

SÜNNIMÄRGID KÜÜNARNUKIL – seiklushimuline inimene, kellele meeldib reisida

SÜNNIMÄRGID KÕRVAL – õnnelik!

SÜNNIMÄRGID SUGUELUNDITEL – viib seksuaalsete sõltuvusteni. Nii et alati tuleb üle kontrollida ja olla hoolikas!

Nüüd võiks öelda: „Meid ei huvita ilutäpid karvavõrdki, meid huvitab ainult *cava*.”

Ilm on ilus, sõrm on ikka veel paks, ja mul on suitsud otsas.

Peatseni

Alissa

KAAREL MIHK

positiiv

mu sokkidel
on sokihaiss küljes
hea seegi

äratus

kohv tilkus maha
ei koristanud ära
et ärkaks maa

soliidne

varesed söövad kingaviksi
soliidsed linnud

groupie

autogramm naisfänni rinnal
ihaldatud muusik
sõlmis rendilepingu

tõik

põlve valu
me poleks pidand sündimagi

füüsika

kirjutan suurtest teemadest
seepärast sõnadele
ei jäägi ruumi

MARI-LIIS MÜÜRSEPP

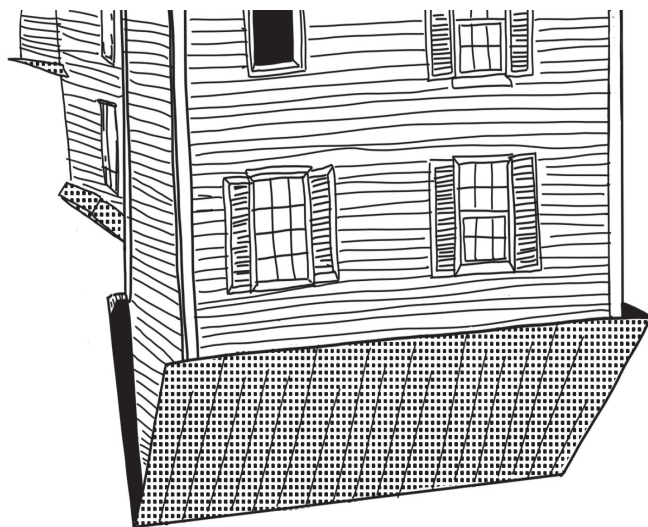
ELAJAD

Ideaalne. Aknasse jäetud pilu oli just piisav, et Uku võiks pääseda tuppa viiekordse paneelmaja esimesel korrusel, täna kolmandasse korterisse. Vahel tekkis neil rüüsteretkedel võimalus ka ukse kaudu siseneda, aga akent kasutas ta rohkem, see jäeti sagedamini lahti. Suisa naeruväärne, kui lihtsalt võõrastesse kodudesse sisse sai murda. Nüüdki ei tulnud palju vaeva näha. Uku ronis korterisse ja tegi kõigepealt elutoale tiiru peale.

Ta otsis asju omal moel. Aeglasemalt kui paljud teised, aga sellest hoolimata tähelepanelikult, silmad põhjalikult ümbrust skannimas, nina lootustandvaid lõhnu tabamas. Elutuba ei erinenud varem nähtuist kuigivõrd. Erilisi väärisesemeid Uku kogenud pilk ei tuvastanud. Sektsioonkapi kaitsvate klaaside taha varjusid perepildid, välisreisidelt toodud suveniirid ning roosade lilledega portselanserviis. Seinal seisis uhke LCD-teler. Kellelegi olnuks viimane muidugi väärt saak, aga Uku polnud selline varas. Ta võttis alati ainult seda, mida parajasti ellujäämiseks vajas, ning massimeediavahendid ei kuulunud kindlasti tema eluks tähtsate asjade hulka. Uku ei mõistnud, kuidas sai mõni tundide, isegi päevade kaupa klaasistunud pilgul jõllitada kunstlikku ekraani, selle asemel, et tunda, kuidas tuul rinnakarvu sasib, või päikese käes jalgu sirutada. Ajaga oli Uku õppinud keskendumisele, mis elus tegelikult tähtis. Elule endale.

Sissetungija toetas end hetkeks lauale. Tema pilk libises üle teleripuldi, heegeldatud liniku ja lahtise ajalehe (*võeh!*) ning peatus tühjal kohvikruusil, mil oli abstraktne tumeroosa jälg. *Huulepulk?* Plekk oli nii väike, et võis tuleneda ka muust ... Huvitav. Uued erutavad maitsed oli Uku suurim

kirg ja veidrus. Ta lihtsalt pidi proovima kõike, mis tekitas küsimusi. Uku mekkis kruusi serva. *Ei, siiski huulepulk.* Seda maitset Uku tundis.

Elu jooksul oli ta kogenud armurõõme mitme naisega, kellest paarile lapsedki tehtud. Enamasti juhtus see pärast siidri või muu meelepärase joogi limpsimist, kui juba mõnus promill ja sumin sees, ning kindlasti mitte eesmärgipäraselt. Lapsed olid lihtsalt Ukule loomuumase tegevusega kaasnev paratamatus. Kontratseptsioon ei langenud kuidagi kokku tema ela-hetkes-ja-naudi-põhimõttega ning Uku ei huvitanud põrmugi ka sellest loobumise tagajärjed. Oma järeltulijatest oli ta üht-teist tuttavatelt kuulnud, aga ei viitsinud selle teema peale mõelda rohkem kui näiteks poliitikale või sellele, milline ilm järgmisel päeval tuleb. Lapsed polnud prioriteet, naised olid. Ja tagajärjed tegemisirõõmu ei varjutanud, sest lapsed – see mure jäi nagunii naiste kanda. Kuigi ega Uku naisedki erilised muretsejad olnud: tulid lapsed, siis tulid, mis seal ikka. Samasugune ükskõiksus kandus nende kõigisse elupõhimõtetesse: mis siis, kui toiduplekid rinnaesisel või jalad karvased. Just viimased olid Ukule mõnusalt hoole-tuid naisi tuvastavaks sümboliks. Võis üsna kindel olla, et karvaste jalgade omanikega polnud kunagi mingit paanikat, draamat ega skandaale, ühe-sõnaga jama, millega Uku poleks viitsinud tegeleda. Naistele mõtlemine muutis Uku tiiraseks. Oo, *kuidas praegu tahaks kellegi korralikult läbi tõmmata ... Ei-ei, keskendu nüüd, Uku, sa oled võõras korteris.* Siit polnud vist enam väga midagi (ega kedagi) võtta. Erutavaimaks elamuseks jääb seega huulejalg kohvitassil. Abiks ikka.

Järgminegi korter oli omanikest tühi. Mõnikord meeldis Ukule sisse murda siis, kui pererahvas kodus, see lisas operatsiooni põnevust. Praegu oli tal aga kõht tühi ja põhieesmärk lähedusest toitu leida. Tühja kõhuga poleks võitlused korterirahvaga kuigi hästi lõppenud, seepärast tundis ta heameelt, et sai segamatult tegutseda. Nii. Siin elas ilmselt noorem seltskond. Kitarr statiivi otsas. Lõhkised teksad põrandal, must pitsist rinna hoidja. Tühjad õllepudelid ja krõpsupakk, kotisuu haigutusena avali. Kohemaid heitis Uku pilgu kutsuvasse pakendisse, seal oli vaid natuke puru. Äkki on magamistoas etem.

Tegemata voodi, linad sassis, üks padi põrandale kukkunud, teine kohe kukkumas. Veeklaas, lahti rebitud, sakilise äärega hall kondoomiümbris ja ... kas tõesti ... sellest mitte väga kaugel ka kasutatud kondoom. Ohoo! Õiged gurmaanid just selliste hetkede nimel elavadki. Uku läks preservaatiivi juurde ning maitstes selle sisu, hindavalt ja aeglaselt, justkui professionaalne degusteerija. Ta lasi vedelikul paar tiiru suus ringi käia, enne kui selle alla neelas. Hmm. Substants oli mõru ja mitte nii nauditav, kui ta oli lootnud. Huvitav siiski.

Nüüd jäi veel köök. Oma üllatuseks avastas Uku, et ta polnud ükski. Taburetil istus noor pilkukõitvalt karvaste jalgadega naisterahvas, kes rüüpas mõnuga siidrit, magus lõhn täitis kogu ruumi. „Ära põe,” ütles ta, kuigi täiesti tarbetult – Uku keha läbistas hirmu asemel hoopis erutusvärin. „Ma ei ela siin. Märkasid sind juba enne, ma tulin ka aknast. Siidrit tahad?” Uku tahtis. Õigupoolest tahtis ta kõike, mida pakub nii kaunis vastassoo esindaja, pealegi veel samasugune seaduserikkuja nagu tema, siin võõras korteris niimoodi võõra vara kallal. Mässaja. *Kurat, kui kuum ...*

Nad jagasid siidrit, vahetasid veel paar sõna ning kuidas Uku ka ei püüdnud endaga võidelda, kasvas kirk temas iga sekundiga. Kaaslanna väike vormis keha, suured silmad ja vilgas suu, mille liikumist oleks võinud vaatama jäädagi, lihtsalt ei jätnud valikut – Uku pidi teda saama, kohe. *Jah, ma olen siin esimest korda, ei, ma pole magamistoas käinud, jah, siin on tõepoolest mõnus päike.* Uku teadis, et isegi kõige metsikumad ja hedonistlikumad naised vajavad enne vahekorda mõne viisakuse vahe tamist, et end mitte litsina tunda. Täiesti ilma ei saanud kunagi, lihtsalt vabameelsemate naisterahvastega jõudis soovitud tulemuseni varem. Uku uusim tuttav kuulus viimaste sekka – ei läinud kaua, kui iha nad mõlemad köögilauale paiskas ja nende kehad ahnelt üksteise külge klammerdusid. Nendesugused teadsid, kuidas kasutada iga hetke, õhus rippumas

võimalus, et järgmist enam ei tule. Surm hiilis neil pidevalt kannul, varit-sedes lagedes, seintel ja põrandail.

Nüüd keeras surm esikus võtit ja astus korterisse.

Köögisviibijad surma ei kartnud, nad olid selle alatise kohalolekuga harjunud. Uku ja tema partner, endiselt teineteise tugevas haardes, kuu-latasid, kuidas tulija elutuppa läks ja kitarri mängima hakkas. Vaikivas üksmeeles otsustati, et risk vahele jääda muudab olukorra üksnes põneva-maks, ja vahekord jätkus endise jõuga. Sest mis saaks olla parem kui sel-lised hetked, jagamas enda täit ootamatust, pakkumas võimalust käituda spontaanselt, tunda närvikõdi, kogeda elu seda tõeliselt elades?

„Kas sa loomaaeda tahaksid minna? Elevantide juurde?” küsis Uku mõne aja pärast maja ees, kui kireakt oli lõppenud ja nad akna kaudu põgenenud. Ta teadis, et naistele meeldis eksootika. „Lähme,” nõustus kaasgastronoom kohe. „Polegi ammu käinud. Sõbranna rääkis, et seal pidi poegi ka olema. Nende oma on kõige mõnusam, eriti veel soojalt.” *Ohsa ... Uku vaatas imetlevalt oma kaaslannat. Milline asjalik daam! Nii asjalik, nii praktiline, nii ootamatu tänases hommikus, nii erutav, nii paljulubavalt karvaste jalgadega ... Tuli välja, et Uku uusima vallutuse nimi oli Briis. „Nagu tuul,” täpsustas nimeomanik.*

Uku ei olnud oma lühikese elu jooksul rännanud kaugele, aga kohti, kuhu ta siiski sattunud oli, tundis ta hästi. Tema asjatundlikul juhatusel jõudsidki nad viivu pärast loomaaeda elevantide aediku juurde. Seal paa-rutas väarikas emaelevant, valvates kaitsva pilguga väiksemat, kes nosis puuvilju. *Toodab värsket materjali*, mõtles Uku isukalt. Kõik teadsid, et poegade oma on kõige parem.

Sekunditega said nad üle müüri, mis elevantidest lahutas, ja leidsid kohemaid selle, mille järele olid tulnud. Aediku nurgas seisis kuhi hais-vat elevandisõnnikut, mis kuulus suuruse põhjal otsustades küll vanemale elevandile. Briis vaatas küsiva näoga Uku poole, kes justkui selle mõtteid lugedes julgustas: „Pole hullu. Täiskasvanute oma sobib ju ka.” *Loodaks nüüd vaid, et keegi ei sega.* Briis maitses esimesena. Tema haldjalikult õrnad liigutused ja graatsia tekitasid robustse hunniku kõrval võluva kontrasti. Haldjas ise käitus, nagu ei mõtleks oma hapra välimuse peale sugugi, kaevudes kõigi ihuliikmetega kamakasse, tõstes iga suutäie järel einest määrdunud näo, et maitseelamust paremini hinnata. *Ei, poegade oma on siiski parem.*

Äkki kuulis Uku selja tagant liikumist. „Keegi tuleb!” ütles ta ja keeras end ümber, suu sõnnikut täis. Õnneks oli juba eemalt näha, et liginejad ei

kujuta endast mingit ohtu. Need olid teised degusteerimishuvilised. „Mis teil on?” küsis üks. – „Värske kraam. Jätkub kõigile,” ütles Uku. Sõnnikut oli kahe jaoks liigagi palju ja Ukule ei meeldinud asjatu raiskamine.

„On ka soe?” küsiti edasi. „Mitte enam väga,” vastas Briis. „Aga hea ikka.” Ta loovutas oma koha ühele uutest, olles enda isu juba täis söönud. Elevandisõnnik oli vahel harva hea, aga siiski liiga ekstreemne, et seda suurtes kogustes tarbida, väljaheidete söömine võis ju isegi terviseprobleeme tekitada. Briisi organism oli selliseks toiduks juba kohastunud, ometi tuli menüüd aeg-ajalt ka teiste maitsetega tasakaalustada. Praeguseks sõnnikust aitas, kuid Briisi kõht polnud veel päris täis. Briis nihkus Ukule lähemale ja küsis neile omases keeles: „Äkki otsiks nüüd kana või midagi?”

Miks mitte kana? Miks mitte ükskõik mis? Kui hea oli elada, ilma et keegi saaks neid kunagi käskida või keelata! Nad olid vabad ja võisid teha mida iganes. Võtta mida tahes, kellelt tahes, millal tahes. Nad ei pidanud kunagi küsima, kuuletuma, järgima ühiskondlikke reegleid või ettekirjutusi. Elu lihtsalt juhtus ja nad keerlesid käesolevais hetkis, järgides vaid looduse antud instinkte ja bioloogilisi tunde, muretsmata selle pärast, mida toob homne, ja kas homne üldse tuleb. Mitmed Uku tuttavad surid iga päev – maailm ei sallinud temasuguseid ja püüdis neist pidevalt hinge välja pigistada. Ometi ei tulnud neil surres midagi kahetseda. Nende surm katkestas elu kogu selle tähenduslikkuses, mitte elu ja surma vahepealse seisundi. Erinevalt Ukust suri enamik inimesi niigi juba poolsurnult, üksi oma diivanil, ise ülekaalus, ülehinnatud rasvane valmistoit põlvedel, ülekäte läinud telejõnglased mõnes telesaates ülemeelikult kriiskamas. Kõik sellised inimesed olid üleliigsed ja nende surm oli maailmale pigem võit, kuid mõttetuid parasiite sündis pidevalt juurde. Vastik.

„Ma tean ühte kohta. Sealt võib kana saada,” ütles Uku Briisile viimaks. „Dampsterdaivinud oled kunagi?” – „Dampster ...” kordas Briis. „Prügikastist süüa otsinud?” – „Ei ole. Sealt leiab ka midagi või?” – „Kammoon,” noomis Uku. „Muidugi. Kust sa mujalt nii head liha saad? Lähme, ma näitan.” Kõik teadsid, et naistele meeldib otsusekindel tegutsemine.

Uku mehelikult juhtiv käitumine polnud ainus, mis Briisi lummas, kui näitsik jalgupidi kõigi nende kasutatud mähkmete, mädanenud õunte ja banaanikoorte, pesemata jogurtipakendite, limonaadipudelite ja – tõe-poolest – ka paari taevalikult roiskunud kanakintsu keskel seisis. Peale Briisi ja Uku olid prügikasti jumalikke aardeid avastamas ka teised, kuid

kõigile jagus midagi. Paradiis on teadupärast suur ja lai ning koos asuti selle lahkelt pakutud ja kõvasti riknenud vilju nautima.

„Peaks äkki kaasa ka võtma?” küsis Briis ja hõõrus nägu mõnuga ühe roiskunud lihatüki vastu. – „Ei, milleks? Alati saab tagasi tulla,” arvas Uku. Ta oli veetnud selle naisega tunduvalt rohkem aega, kui talle kombeks, kuid mitte keegi ei saanud panna teda loobuma sügavalt juurdunud põhimõttest elada hetkes ja võtta vaid nii palju, kui tarvis. Tegelikult pidi esitatud küsimus muu hulgas näitama, et Briis mõtleb lahkumise peale. „Ma hakkan vist koju liikuma,” ütles ta pärast seda, kui Uku vihjest aru ei saanud. *Kogu?* Võib-olla polnudki nad nii sarnased. *Briisil oli kodu?* „Kus sa elad?” küsis Uku. „Meil on üks mahajäetud maja. Seal oleme ainult meie ja parmud. Okei. Mõni hiir ka, aga see tähendab ju ainult rohkem toitu. Võid ka tulla, kui tahad. Mahume küll,” vastas Briis.

Uku ei teadnud, kas peaks minema. See pidev järgnemine ei sobinud lõppude lõpuks üldse tema nägemusega endast kui iseseisvast ja sõltumata isasest, kes teeb alati kõike enda reeglite järgi. Ometi oli temalt vastust ootavatel hiiglaslikel silmadel mingi seletamatu hüpnootiseeriv vägi, mis keeldumise kummaliselt raskeks tegi. *Okei, ainult see üks kord veel*, kinnitas Uku endale, kuid polnud enam päris kindel, kas lubadust pidada suudab.

Nad jõudsid koos vana puust lobudiku juurde, mil seinad siiski ümber ja katuski pea kohal. Kusagilt levis isuäratavat hapukat haisu. „Tule, vaata seest ka,” pakkus Uku kaunis giid.

Hoonel polnud ust, vaid pelgalt avaus, mis märkis kohta, kus see kunagi seisnud oli. Nad lendasid ukseavast sisse, Briis ees ja Uku järel. Majakarp oli üldiselt tühi ja pime, pehmel mullapinnasel toimetasid vaid mõned närilised, aknalaua puhkasid kaks kärbest. „Need on mu vennad Robert ja Kärss,” tutvustas Briis ja väristas kiletiibadelt tolmu. „Näe, Kärsa naine sai eile hommikul just värske pesakonna,” ütles ta ja osutas kõduhunni-kule aknaaugu kõrval. Uku heitis pilgu munadele, mida oli sadakond. Igav. Lapsed olid igavad. Ta istus tühjal aknaruudul ja vaatas hoovi.

Maja ees istus neli parmu.

MELANIE PUCK

Uinunud suvi

On nii vaikne,
et iga hingetõmme kohiseb,
tulukesed hääbuvad
hilissuve tumesinisesse öösse.

Valge kass istub trepil
uljalt öö kuningana,
must kiisu autokapotil
vahib mulle otsa,
nagu oleks tal midagi tähtsat öelda.

Ühe maja juures on laud kaetud,
küünlad leegitsevad,
mitte ainustki inimest
pole kuulda ega näha
hingetõmbed kohisevad,
siis järsku tuled kustuvad,
selja taha maandub tumesinine kuma.

On nii vaikne,
et peaaegu sooviksin,
et sügistorm tuleks raputaks
kaskedelt lehti
ja pärnadelt õisi.

Vaid üks kuldkollane leht potsatab maha,
jääb sinna särama ööpimeduse rõõmuks.

Aia taga vahib kellegi kuju kaugusse
nägemata ja kuulmata midagi,
värelev lamp valgustab ta murelikke silmi,
viimane roos päästab oma lõhna valla
ja äratav selle viimsegi uinunud ellu.

Tähendused

Istun tegemata midagi
nagu tähed vaibuksid peas,
numbrid ei tunne valemit,
klaver ei oska mängida
iseenese sümfooniast.

Muusika sünnib
vaid piltidest,
mida väsimusest joonistame,
ei leia muud
kui tühja asfaldi ja kriidid,
sõnad,
mis mõeldi välja
kuskil Kreekas või Roomas
samu tähendusi kordame
ma võiksin sama hästi
lihtsalt laiselda diivanil
ja süüa jäätist.

Kas peab olema geenius,
et mõista õunapuuõite
tõelist loomust,
tunda tõelisi rakke?

Hingavad ja surevad
vahetpidamata
tähendused,
pildid,
mis lebasid asfaldil.

Lihtne

Kuidas kujutada ette maailma ühel paberilehel?
Kuidas lõpetada igatsemine millegi võimatu järele?
Valged tuvid lihtsalt kudrutavad
kõnnivad mööda
inimesed,
lilled kaenlas, tubakas suus
ja ketsid vastu õhtukülma asfalti.

Lihtsalt ja helgelt
õhk paitab,
riigilipud siluvad taevast
lihtne vennalik käsi õlal
käsikäes kinos,
kui kunst voolab mööda valget kangast.

Pillerkoorid

Neli seina turvaliselt ümber
nii hakkab vahel igav
vahel on vaja näha elu
ELU!
et külvata pillerkoore.

Noored on metsikud,
neil on kirge minna
kasvõi üksipäini linna,
enne ööd veel lõkke ääres
kuulata tonte
või hingata mereõhku,
vaadata laevade ohtlikke pöördeid,
merepõhjas on aardeid,
hinges olevikulisi loominguid,
mida ei leia,
kui istud päevad läbi betoonis
kümnete tekkide all
ja mõtled terrorismi, meedia, pättide
ja surma peale.

See ei ole elu.

Elu istub vastu mäenõlva,
elab kunstnike lootusrikastes teostes,
esmaspäevases naeratuses,
eksitustes lillealleedel,
kui satud vastamisi punase lõnga kudujaga.

Elu elab oma elu niigi,
aga parem hüüan pomina asemel,
pildistan lõimumist,
kasvatan endale vuntsi
ja kompan lähemale.

Efektne multifilm

teeb pillerkoore
sõõrikukohvikusse,
bussi, kooli, tenniseväljakule,
parki ja pisiajusse.

Lähme edasi

Päev jõuab vaikselt lõpule
punavalge triibulises kommipaberis
poolikud ehitised,
mille seinad on täis tähti
Carpe diem.
Üks naine sõidab vastu
tuul puhub õrnalt
naerusuisel näol.

Ülikooli juures kasvab
punavalgeid lilli meenutamaks,
et ka meie kasvame veel,
kuni küpseks saanud pihlakatena
peaksime oskama kõike.
Aga ei oska.

Tänagi täitub taevas mustast suitsust,
kui iidvana rong
krägisedes kolksatab liikvele.
Inimesed filmivad seda,
sest nad pole aastakümneid
näinud sellist rongi,
kunagi keegi oli ilmatuma uhke
oma leiutise üle,
mida nüüd muiates pildistatakse.

Lähme edasi.
Lähme edasi neist silmadest,
mis enda arvates teavad kõike.
Lähme edasi ja õitseme.

KRISTEL REBANE

KIRJAD ISEENDALE

Kribija nümf

Kirjutasin sulle,
päikesepaiste laik
riivas
meeldib-nuppu
mu õlavarrel.

Seal kipitab surmamärk.

Ma kratsisin
ta
katki.

Oli selle suve ainuke ilm.

Kirjutasin sulle,
nüüd olen ma
üleni
kirsipruun
ja
vasakult vaikselt
päevapaabusilm.

Puunaine

Kirjutasin sulle,
et pildistan pihlapuid
kuni kobarad hakkavad
silme ees ringi käima.

Üksainus punane laik.

Läbi laugude, vastu päikest,
mu veri on samavõrd
hubane.

Alla kirjutasin:
Sinu Pihlapuulaip.

Õunnaine

Kirjutasin sulle,
õunad loobivad mind
küpsusega.

Potsatustes kõlab kobinat,
et kus mu süda on?!

Hammustan neid vastu

ja pisut toorelt
pröögatan:

„Ka mina olen ussine oraakel,
Antonovka Iga-Sajateine!”

Luigepiin

Kirjutasin sulle,
et ka liikumatus
on psühhofüüsiline liikumine.

Minu külge
on aheldatud raudbetoonist
sulepadi ja tekk.

Samal ajal,
kusagil lõunas,
pillab tuul väsinud luiged
rõõmsalt taevast alla.

Kirjutasin sulle,
seo mu silmad kinni.

Ma ei taha seda näha.

Äramaania

Kirjutasin sulle,
et ma põletan sildu.

Enda järel.

Põletan sõpruse silla,
et Nad ei saaks
oma väikeste
moodsate muredega
mulle tagant sisse sõita.

Põletan vabaduse silla,
et Nad ei nügiks
mind oma
kitsaste rindadega.

Põletan suure kaarega
kõigi ihade sillad
selles turul,
kus noolivad
sõdurite lihavkehad
alatkäerosinaid
ülemakstud saiaist.

Viimasena põletan oma võidu silla.

Kirjutasin sulle,
et miski ei ühenda meid enam.

Vaata nüüd seda Tartut.
Milline seinapragu.

Hulkuvad tüdrukud

Murtud tiibadega
tokerjas tuul
räntsutab
ronkmusta juust.

Kirjutasin sulle,
olen ennegi
hulkuvaid tüdrukuid emmanud.
Ebamugav.

Süda niutsub
ning kaelusest paistab

märja koera lõhn.

Etteruttavalt

Kirjutasin sulle,
olen hull

sügisastrite järele.
Need on viimased viisakad
värvilaigud
kõdukarva mentaalsuse
maastikul
enne pikka valu.
Enne seinade sulgumist.

Kirjutasin sulle
paljajalu
kõndides kasteheinadel.
Olen hull
juba südasuvel,

kui kujutlen õitsvat välu
läbi tuleva-leinade.

HANNA SAMOSON

ARVUSTUSED

MÄNGU ILU JA PARATAMATUS

Madli Kullaste

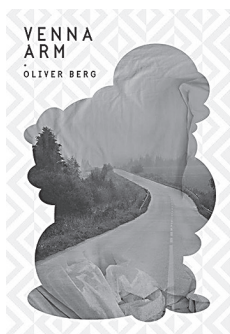
Oliver Berg
„Venna arm”
Tänapäev, 2017

Oliver Bergi debüütromaan on kõvade kaantega ja kaalukas, käes raske ja vähemalt esialgu ka lugeda raske, ning seda mitte juhuslikult. Väike taustauuring lubab arvata, et kuna Berg analüüsis oma bakalaureusetöös Mati Undi „Tühiranda” fenomenoloogilisest vaatepunktist¹ ning käsitles ka lugeja ootustega mängimise teooriaid ja praktikaid, võiks tema debüütromaan olla koht, kus ta teadlikult proovib mitte lihtsalt lugu jutustada, vaid panna lugejat stiili- ja vormivalikute kaudu tundma ebamugavust, mõnikord lugemist katkestama, mõnikord end teksti sisse kaotama.

Seda arvesse võttes vaatlen selles arvustuses eelkõige kirjaniku kirjutamisstrateegiaid ja nendega saavutatud lugemiskogemust ega pretendeeri põhjapanevale hinnangule selle õnnestumise suhtes, sest nagu Berg oma bakalaureusetöös Wolfgang Iserile toetudes märgib, olenevad teksti kogemise võimalused lugeja individuaalsetest omadustest. Olgu siiski öeldud, et olen andnud oma parima, et läheneda romaanile avatud meelega ja võtta mängust osa täiel määral.

Raamatu esimesed peatükid sisaldavad stiilipuhast heietust rohkete korduste ja keerutamisega: mees vaatab küünalt, mõtleb oma vennast ja püüab temast sotti saada; mõtted venivad ringiga ja tükiliselt. Nagu sellest poleks veel vähe, on jutustaja nende mõtete vahele pikkinud ka lühikesi julgustusi iseendale, takkakiitmisi ja utsitusi, et jah, kahtlemata on seda tarvis teha. Pilt vennast on vaja kokku panna, aga milleks, selgub alles lõpus. Küsimus pole küll selgelt sõnastatud, ent vastuse otsimise möödapääsmatus tehakse lugejale halastamatu järjekindlusega selgeks. Halastamatu mõõde on ka sellel, kuidas on autor kujutanud aega. Süžeekillud pole kronoloogilises järjekorras, aga iga episoodi puhul sele-

tab minajutustaja küllaldaselt, mis oli enne, mida polnud veel juhtunud ja mis hakkab juhtuma pärast. See kõik on küllalt desorienteeriv ning lükkab aina edasi seda, millest oli plaanis jutustada.

1 Oliver Berg. „Mati Undi „Tühirand” läbi fenomenoloogilise hoiaku”, 2015. http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/48779/Oliver%20Berg_BA.pdf.

Kirjandusteadlane Neeme Lopp on artiklis „Asendussõnalisus ja teksti mõnu”² pakkunud, et naisugusest mängust võiks lugeja saada masohhistlikku naudingut. Ka tema artiklis on üheks analüüsivaks Unt, sedapuhku „Öös on asju”, mille puhul sugereerib Lopp, et kui Unt kuhjab lugeja üle lõputute kõrvalepõigetega ning sellega teksti rütmi pidevalt muudab, ei saa lugeja harjuda ühegi lugemisloogikaga ja võib kontrolli puudumisest joovastusse sattuda. „Venna arm” hakkab lugedes tööle peaaegu sarnasel moel, kasutades küll ohjeldamatu intertekstuaalsuse asemel teose enda aegruumi lookeid, ent siiski loovutab lugejale aeg-ajalt vihjeid ja meeldetuletusi, et mingi eesmärk narratiivil ometi on. Midagi on juhtunud, mida nüüd üritatakse lahti mõtestada, ja kui lugeja on piisavalt visa, võib ka tema sellest lõpuks osa saada. Vastukaaluks süžeed vedeldavatele episoodidele ja ajahüpetele on aeg-ajalt vihjamisi korratud lubadust, et kõik detailid on millegi jaoks vajalikud. Masohhistliku rahulduse saamist see ehk pärsib, ent samas aitab vältida heitumist ja huvi kaotamist.

Võib-olla on naisugune kompromiss mõistlik, et lugeja siiski nõustuks kaasa mängima.

Täiel määral toimib aga sõnade tähendusest tühjenemise mehhanism.³ Kuigi tekstist leiab ka vaheldust ja leevendust, kohtab lugeja pidevalt sundmõtteid ja korduvaid motiive, mis ilmuvad uuesti peaaegu muutumatul kujul terve raamatu jooksul. Aina uuesti ilmub minajutustaja kööki tema väike tütar, kes ütleb: „Siin on nii palju suitsu.” Aina uuesti on minategelase jaoks liiga kaugel tema nüüdne elukaaslane Ursula, kes magab kõrvaltoas. Ikka

ja jälle kirjeldatakse kõrvaltegelast Emmat, kelle visandlikkus on viidud lausa äärmuseni: minajutustaja on näinud teda kolm korda, esimesel korral kleidis, teisel rätikus ja kolmandal jälle kleidis. Pole teada, kas tal rohkem riideid ongi, pole teada, kus asetsesid Emma ja minajutustaja vend Mati skaalal abstraktne-konkreetne, ja seda ei tea me aina uuesti. Väheste info ülekordamine on suurepärane võte mitte ainult lugeja ärritamiseks, vaid ka tema valvsuse uinutamiseks.

Kui lugeja on mõned korrad juba mingit korduvat väljendit või koguni stseeni lugenud, muutub see järgmistel kohtumistel aina lähedasemaks suvalisele sõnadekogumile, sõnadele kui sellistele, ja kaugeneb oma algsest mõtest. Semantiline väli muutub udusemaks, sest lugeja on sellest juba mitu korda üle jalutanud ega taju igat tänavakivi enam

Süžeekillud pole kronoloogilises järjekorras, aga iga episoodi puhul seletab minajutustaja küllaldaselt, mis oli enne, mida polnud veel juhtunud ja mis hakkab juhtuma pärast. See kõik on küllalt desorienteeriv ning lükkab aina edasi seda, millest oli plaanis jutustada.

2 Neeme Lopp. „Asendussõnalisus ja teksti mõnu”, Keel ja Kirjandus nr 9/2004, lk 641–656.

3 Ka sellest on Lopi artiklis juttu, samuti Jaan Unduski näitel müstilise keeleloome kontekstis (lk 642–643).

täenduslikuna. Sellest efektist teadlik autor saab hägustatud maastikule poetada klaasikilde, mille otsa lugeja ehk ei astuks, kui ta korralikult jalgade ette vaataks. Kui midagi mainitakse vaid korra ja lühidalt, heietust läbi hekseldamata, paistab see välja ja on eriliselt mõjus. Mulle avaldasid sügavat muljet üksikute mikrokõrvaltegelaste üllühidalt kirjeldatud kurvad saatused, milles leidub tõeliselt minimalistlikku luulet: „Karli, Roberti sõbrast psühhiaatri psühhoanalüütiline karjäär ei jäänud paraku väga kauaks kestma. Robert pidi minu kolmekümnendale sünnipäevale tulemise viimasel hetkel ära jätma, kuna samal päeval olid tema sõbra Karli matused, kes varsti pärast seda, kui naine ta maha jättis, oli oma taevasinise Saabiga pankrannikult alla sõitnud; see taevasinine Saab oli mulle tuttav, kuna see oli olnud Roberti eelmine auto, ta oli just siis äsja selle seoses Vietnami kolimise elluviimisega Karlile müünud.” (lk 108).

Taevasinine Saab on vabasurma kontekstis melanhooline ja ilus kujund, mis omaette tunduks ehk isegi totralt intensiivsena, ent kuna see on esitatud möödamaines, kõrvalepõikena, ei lähe see liiale. Võimalik, et siin on Berg teadlikult püüdnud tekitada kohta, kus lugeja katkestab lugemise, et kujundit seedida.

Lugejat solgutava strateegia kasutamisel on eeliseid ka segaste peresuhete kujutamisel. Vennasuhe, mis raamatu külgedel vaevaliselt avaneb, on kummaline ja kaootiline. Ollakse rohkem tuttavad kui vennad; on kokkupuutepunkte, aga pole pidepunkte – teose vormiga sobib see nagu valatult. Kui lugeda kronoloogiliselt kulgevat perekonnalugu,

kõrvalepõigeteta ja jutustaja lünkadeta seal, kus ta veel päris täpselt ei tea, mis juhtus, oleks liiga lihtne luua mustvalgeid järeldusi. Võtta tagajärg, näidata näpuga põhjusele. Mitmetahulise vennasuhete kujutamiseks, nagu Oliver Berg on ette võtnud, tasub jäikade seoste tekkimist edasi lükata nii kaua kui võimalik, et nende asemel saaks tekkida ebakindlaid oletusi, kahtlasi sildu, mida lugeja peab kujutlusvõimet või isiklike kogemusi kasutades ise ehitama. Mida rohkem ta seda teeb, seda rohkem loeb ta teksti sisse iseennast, seda tihedamalt on

ta raamatu sisuga seotud. Kui lugeja saab uut infot, mille pärast on ta sunnitud oma oletustest loobuma, saab sellestki tugeva emotsiooni, eriti kui ta märkab oma eelarvamust alles sellest loobumise hetkel ja peab mõtlema, mida see ütleb tema enda iseloomu ja suhete kohta. Ootamatust sisekaemusest võib saada teravaid elamusi ka siis, kui tekst neid parajasti ei paku.

Kui lugeja on mõned korrad juba mingit korduvat väljendit või koguni stseeni lugenud, muutub see järgmistel kohtumistel aina lähedasemaks suvalisele sõnadekogumile, sõnadele kui sellistele, ja kaugeneb oma algsest mõttest.

Teose interaktiivsusele aitavad kaasa ka rohked detailid Eesti ajaloost, laulvast revolutsioonist tänase päevani välja. Need üksikasjad lasevad lugejal paigutada romaanis toimuva reaalsesse aega (kanepiõlu korjati lettidelt ära, ahhaa, järelikult oli parajasti aasta 2007), ning panevad seda aegajalt kõrvutama omaenda eluga (kus olin mina pronksiöö ajal?). Samuti kasutab lugeja isiklikku suhestumisvõimet ära romaani mõtteline maakaart, kohanimed pole pärisnimed, aga on sisuliselt äratuntavad: Alevik, Ülikoolilinn, Pealinn (milles on ka Paneelkeskkond ja Kummituslinn), Suvituslinn. Lugeja saab mõelda, kas ta defineeriks neid paiku samamoodi, või hoopis näha neis noogutust Undile, kelle „Tühirannas“ sõideti näiteks Kuurortlinnast Läänesaartele.⁴ Nimed saavad suuresti täidetud lugeja väljamõeldud sisuga, sealhulgas isikunimed. Töö on tehtud tellija materjalist.

Peale mängulisuse on raamatu suur tugevus lapsepõlvkodu dünaamika kirjeldamine võimusuhte kaudu. Minategelane pole väikese venna saabumisest vaimusutes, sest ennekõike tähendab see tema vabaduse piiramist: kohustust väikevenda valvata ja tema eest vastutada, temaga ruumi jagada. Ta tunneb lausa, et väikevend tungib tema „poliitilisesse kehasse“. Minategelane on nimelt defineerinud end täidesaatva võimuna,⁵ nii et seadusi luua ta paratamatult ei saa – selle jaoks on kõrgemad instantsid –, küll aga võtab ta endale ülesande väikevenda korrale kutsuma, kui too tema valitsusalas roimi toime paneb.

Vahejuhtumite verisust „Venna armus“ otsesõnu ei kirjeldata: „Kui hiljem küsiti, mis juhtus, sest mõnikord läks nii, et Mati peanahk ei pidanud karistusaktsioonide intensiivsusele vastu, seletasin ma suurte ja mahalöödud ja muidu

kurbade silmadega, kuidas Mati mänguhoos kukkus laua pealt alla või midagi sellesarnast, palusin südamest vabandust, et ma nii hooletu olin ja lasin sel juhtuda.“ (lk 160) Kui aga suuremad poisid püüavad sundida väikevenda kollast lund sööma, kaitseb minajutustaja venda, viib ta koju ja teeb talle spagette viineritega, aga sinna juurde räägib, et „maailm on kole koht, et tal tuleb õppida enda eest ise seisma, tal tuleb enda eest ise vastutada, mida varem ta sellest aru saab, seda parem nii talle endale kui kõigile teistele, et vaadaku aknast välja ja võtku varestest õppust, kes ümberringi kisasid ja prügikotte ja teisi linde puruks rebisid.“ (lk 168)

Selline suhtedünaamika jääb hiljem täiskasvanuelus korduma, noorem vend

4 „Venna armust“ võib lugeja leida veel hulganisti sarnasusi nii „Tühirannaga“ kui ka teosega „Õös on asju“. Näiteks kubisevad kõik kolm viidetest popkultuurile ning tekitavad lugedes tühjuste ja kõleduse tunnet; samuti on olemas enda käitumise totrust tunnistav minajutustaja.

5 Veidra ja kohatu paralleelina kangastus mulle Jean-Paul Sartre, kes autobiograafilises romaanis „Sõnad“ määratles oma lapsepõlvkodu hierarhia sama selgepiirilisel: tema oli kleeeriline võim, kes hoidis alati ilmalikust võimust kõrvale; tema ülesanne oli hierarhiaredeli teisi pulki oma säraga valgustada. Sartre oli muidugi ainus laps, aga kui sellele redelile siiski ilmunuks mõni konkureeriv säraja, püüdnuks Sartre ilmselt tema pulka läbi saagida.

**Mäng on intensiivne ja
kestab viimase lauseni.**

vajab abi ja minajutustaja seda ka annab, aga vastumeelselt, pigem tahaks, et vend kannaks ise kaela. Korra juhtub ka teisiti: minategelane ostab endale enne masu jahi, millele paneb suurejooneliselt nimeks Jeanne d'Arc; hiljem saab sellest mõneks ajaks tema ainuke elukoht, vastikult loksuv paat, millel püsimise välja kannatamiseks on vaja iivelduse vastu muudkui ingveritablette süüa. Ei tundugi väga hull minna ja veeta mõned ööd Ülikoolilinnas venna ühikatoas.

Lisaks seikadele, kus vennad satuvad kokku ja teineteisele sisuliselt lähemale ei jõua, on neil enne raamatu lõppu vähemalt üks korralik vestlus, milles joonistub teineteise mittemõistmine eriti kirkalt välja. Noorem vend räägib Žižekist ja Houellebecqist ega tea, mida teha tahab, sest kõik tundub tühine – vanem sugereerib, et lihtsalt võta kätte ja tee midagi. Ühel on eksistentsiaalne kriis selle kõige otsemas mõttes, teine näeb tema eksistentsi talumatult passiivsena. Samas on see vestlus vähemalt minategelase jaoks hetk, kus ta uuesti taipab vennasuhete proosalist paratamatust: „Niisiis tekitas see baariõhtu üle paljude aastate vahetumalt tunde – me lahkasime teineteist ainult kahekesi, ainult teineteise seltskonnas, mida ei juhtunud sageli – et mul on vend, et see purjus tolgus minu kõrval oma higist kleepuva triikimata valge triiksärgiga on mu vend, mu väikevend Mati, ja ma ei pääse sellest.” (lk 418)

Raamatu viimasel leheküljel saab lugeja teada, milles probleemipüstitus õieti seisnes; miks oli tarvis istuda nii kaua suitsuses köögis ja proovida vennast ja ta elust sotti saada. Õnneks ei anta otsesele küsimusele vähemalt otsest vastust, nii et teoses oluline teadmatuse ja ebakindluse tunne lugejas säilib. Jääb võimalus veel mõned lüngad ise täita, ent nüüd on selleks küllaldaselt ainet. Mäng on intensiivne ja kestab viimase lauseni: „Ja ma ei tea.”

VABADUST TULEB LOOVUSEGA ELUS HOIDA¹

Janika Läänemets

Pille Önnepalu

„Rääkimine vaikimine nutmine: vabaduse seletamatu ilu”

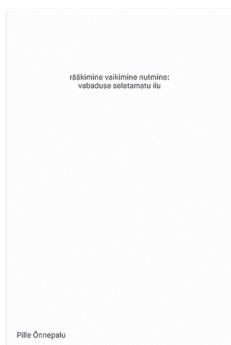
Kirjastus Henrik, 2017

Kui Pille Önnepalu esikteost, 2013. aastal ilmunud luulekogu „Õde”, ehtis lihtne must kaas, siis päevikromaanii „Rääkimine vaikimine nutmine: vabaduse seletamatu ilu” kaaned on lumivalged. Sarnaselt debüütteosega on ka Önnepalu teise raamatu sisu hoopis värviküllasem, nii sõna otseses kui ka kaudses mõttes. „Rääkimine vaikimine nutmine” on pigem ähmaste kui selgete piiridega teos: romaanis segunevad fiktsioon ja reaalsus, ühiskondlik ja isiklik ning luule ja proosa.

Teost iseloomustab sotsiaalkriitilisus. Peategelane, tundliku loomuga kunstiõpetaja Õie jälgib õudusega, kuidas tema töökohas ja ka ühiskonnas üldisemalt tõstab pead ekstremism. Kooliseinte vahele on imbunud äärmuskristlik propaganda, tänavatel kaiguvad homofoobsed loosungid. Üha rohkem diktatuuri ilmet võttev keskkond sunnib naise oma vaimse ruumi autonoomia eest võitlusesse. Ennast autoritaarsuse lämmatavast embusest lahti rebida on aga kõike muud kui lihtne. Kuidas võidelda millegagi, mille kirjeldamiseks napib sõnu? Kas hirmu objekt ongi sel juhul päris? Mis saab siis, kui süsteem kohutab, kuid sellest välja astumiseks pole jõudu; kui vanglas tundub olevat kergem elada kui vabaduses?

Ümberingi toimuv paneb peategelase religiooni ja selle institutsionaliseeritud vormide ning usu ja võimu suhete üle laiemalt mõtlema. Võtmeküsimuseks saab: „Millisel hetkel tõeline religioossus moondub väliseks teatraalsuseks?” (lk 53). Autor on seisukohal, et religioon minetab võimu tööriistana ehtsuse ja muutub manipulatsioonivahendiks; puhast, südamest tulevat usku vaadeldakse neutraalsel, soosivalgi pilgul. Minajutustaja ei unista nimelt religioonita, vaid humansema religiooniga maailmast: „*Nii et üldse oleks tore, kui kirikud ja muud sellised kohad oleksid rohkem sellised lillede ja püha vaimu kohad kui et inimeste mõistuse väljamõeldiste kohad.*” (lk 51)

Õie ei suuda end repressiivsest süsteemist välja rebida ja vajab seepärast moodust sellega toimetulemiseks. Just kirjutamisest, päevikupidamisest saab tema

- 1 Romaanist „Rääkimine vaikimine nutmine: vabaduse seletamatu ilu” välja kasvanud Pille Önnepalu ja Pire Sova EV100 kunstiprogrammi „Sada kunsti- maastikku” kuuluva näituse ja vestluste seeria „Vabaduse maagiline ilu” üks juhtmõtteid. Vt lähemalt: <https://www.ev100.ee/et/vabaduse-maagiline-ilu>.

päasetee. Loovus on vabadus, „mitteautoritaarsus” (lk 77) selle ürgsel kujul. Peategelase sõnad võivad olla ebalevad ja kirjutatu täis kahtlusi, kuid ometigi peitub neis jõud, kübeke taltsutamatus, vastuhaku alge. Enesetsensuurist keeldumine on teadupärast esimene samm võitluses välise survega. Sõnal on aga võim teha nähtamatu nähtavaks ja sütitada mõttevahetusi. Õnnepalu valgustab oma romaanis süvitsi Eesti ühiskonda seestpoolt varitsevaid ohte, lootes seekaudu kutsuda esile arutelu, mis on hädavajalik, et vältida

**„Rääkimine vaikimine nutmine”
on pigem ähmaste kui selgete
piiridega teos: romaanis segunevad
fiktsioon ja reaalsus, ühiskondlik
ja isiklik ning luule ja proosa.**

diktatuuri lõksu langemist. Minajutustuse piiratud vaatepunkt ja peategelase pihitimuse hingevaluline, kuid mitte võitlev toon hoiavad käsitlust demagoogiliseks muutumast.

Ühiskondlikust dimensioonist hoolimata on „Rääkimine vaikimine nutmine” ka väga isiklik, lausa intiimne teos. Peategelane on hiljuti kaotanud oma elukaaslase, kellega koos veedetud ajale ta nüüd tagasi vaatab. Armastuse õrnus mõjub kontrastina eespool kirjeldatud räigetele ühiskondlikele nähtustele, samal ajal muudab lähedase surm minajutustaja hapra hinge ümbritseva suhtes veel tundlikumaks. Kaotusvalu pole küll enam terav, vaid pigem hell pakitsus naise südames: „... igatsus on seespool. Nagu õuelamp oleks tuulega ära kustunud ja toaküünal oleks selline alatine ja alatine” (lk 15). Armastatu lahkumine toob Õiele uuesti meelde ka kadunud ema ja nooruses enesetapu sooritanud venna, kellest antakse palju lühemalt liigutavamgi pilt kui elukaaslasest Richardist.

Surma jäetud armid ja hirm selle ees, et teda ei mõisteta ja tema tunnistust ei usuta, paisutavad peategelase hinges üksindustunnet. Selleks, et üksindusse mitte uppuda ja sellest hoopis virgutust saada, otsustab teose kangelanna vaikida. Õnnepalu kirjeldab vaikimist kui meditatsioonilaadset seisundit, kus pea tühjendatakse mõtetest ja lihtsalt ollakse, mähituna elu mõrumagusasse ilusse. Paiguti jäävad sellekohased mõtisklused aga pisut hajusaks ja ebamääraseks (näiteks leheküljel 25, kus kirjeldatakse vaikuses avanevat üksindust kui „kõige sulnimat lille või kõige hämmastavat avarat vaadet”), haakudes nii romaani läbiva tajude ja tunnete – olgu siis hirmu või ülevuse – sõnastamise ning seeläbi ka enese selgelt ja üheselt arusaadavalt väljendamise keerukuse teemaga.

Lisaks mahub raamatusse mõtisklusi nüüdiskunstist, muusikast, kirjandusest ja keelest. Kõrvalepõiked jäävad aeg-ajalt venima, ent peategelase vabandav enesemääratlus „*grafomaanide kuninganna*” (lk 174) on siiski liialdus.

Autor unustab end vahel mõnd maali või muusikapala kirjeldama, kuid ei kaldu kunagi sisutühja lobisemisse.

Tekst on assotsiatiivne ja kergelt laialivalguv, siin-seal hüplikki. Autoritaarsuse ja vabaduse ning armastuse ja üksinduse teemaliste arutluste ja mõtiskluste vahele piktakse rohkelt mälukilde „pärlhetkedest” (lk 118), pilte meeldejäävatest viivudest ja tundeelamustest. Peategelane ei huvitu niivõrd lugude vestmisest, kuivõrd hetkeelamuste

Önnepalu kirjeldab vaikumist kui meditatsioonilaadset seisundit, kus pea tühjendatakse mõtetest ja lihtsalt ollakse, mähituna elu mõrumagusasse ilusse.

talletamisest. Lugudesse on vale kerge signema, tajud ja tunded seevastu on puhad ning puudutavad hoopis sügavamalt. „Ei mäleta lauset, tunnet küll,” tunnistab minajutustaja korra (lk 16). Kirjapanek aitab mälupildid säravad ja tundevärvingud erk-
sad hoida.

Tulemuseks on äärmiselt lüüriline teos.

Kohati jääb lausa mulje, nagu oleks tegu proosavormi valatud luulega. Ühe äärmiselt poeetilise lõigu leiame kohe romaani algusest: „Kirglik igatsus olla tuul, mis hetkel liigutab kergelt sireli oksi. See on nii täiuslik, kuidas oks kergelt liigub, kaardub ja kõigub ja lehed omakorda liiguvad, pöörduvad veidi oma peentel lehevartel. ... Olla niimoodi sulandunud sellesse, millest tekib see tuule liikumine ja päikese helk ja keskpäeva möödumine ja kõigi hetkede paigalolek.” (lk 11)

Teisiti kui poeetiliselt minategelane end väljendada ei oska ega saa, sest ta leiab, et kui „keelest poeesia kaob, siis kipub kaduma sealt ka elu essents” (lk 124). Seejuures ei hakka luuleline keel teksti koormama, vaid muudab selle hoopis õhulisemaks. Önnepalu väljenduslaad on nimelt napp ja lihtne, ta on detailitundlik, kuid mitte üksikasjadena liialdav autor. Ta eelistab epiteetide kuhjamise asemel rõhutada asja või nähtuse üht-kaht iseloomulikku tunnust või sellega seostuvat tundmust. Näiteks: „November, Sina, kuuvalguse ja lehtede kõdunemise lõhna aeg. Hea aeg hingele vaikselt olla.” (lk 59)

Önnepalu keelekasutus mõjub väga loomulikult, mispärast sobib päevikuvorm romaanile ideaalselt. Tekstis on lohakat elegantsi, vahel ehk natuke liiga hooletut kergust, mis näiteks hulgaliste sõnakorduste kujul hakkab pisut häirima. Taoti satub ühte lausesse üks ja seesama sõna või selle tuletis mitu korda, mis vaesestab teose keelt. Sõnade nagu „ilu” ja „vaikus” üha uuesti ja uuesti kasutamine kahandab nende mõjujõudu ning hägustab kirjeldusi. Näiteks omadussõna „ilus” jookseb romaani lõpuks tähendusest päris tüh-
jaks ja jääb õõnsalt kumisema.

Samas võib öelda, et autor vilistab headele tavadele teadlikult: raamatusse on üritatud püüda keele kasutamise

lõbu ja võlu, mida „kirjakeele türannia veel ära pole rikkinud”². Ehtsus ja siirus kaaluvad üles reeglite vastu eksimise: „Kui muudaks kõik laused, mis tunduvad imelikud, mitteimelelikeks, siis saaks küllaltki lihtsa teksti, keeruline oleks selle asja juures see, et see tekst ei väljendaks seda, mida tahaks ja loodaks väljendada” (lk 115). Mõte on küll kaunis, kuid tulemus on, nagu enne märgitud, ajuti vastupidine.

Ühtlasi on „Rääkimine vaikimine nutmine” kunstiraamat. Tekstile eelnevad ja järgnevad Önnepalu tütre, kunstnik Pire Sova abstraktsete akrüül- ja tušimaalide seeria „Nimeta” (2013) reproduktsioonid, mis kõlavad hästi kokku rohkete romaanis leiduvate nüüdiskunsti teoste kirjeldustega (ka minajutustaja tütar on kunstnik). Sova reprod pole romaanis vaadeldavate kunstiteoste illustratsioonid, vaid haakuvad nende kirjelduste ja mõneti tekstiga laiemaltki. Suurest, peaaegu A2 mõõtu valgest paberist kokku murtud kaaned muudavad raamatu veelgi omanäolisemaks ning justkui raamivad selle.

Pille Önnepalu esikromaan võlub nii sisu kui ka vormiga. Teemaatiline mitmekihilisus ning isikupärane paeluv väljenduslaad korvavad puudujäägid teose ülesehituses ning autori kalduvuse oma lemmikmotiive ja -kujundeid üle tarvitada. „Rääkimine vaikimine nutmine: vabaduse seletamatu ilu” on suure tundlikkuse ja õrnusega kirja pandud tekst, ent samal ajal ka vaikse vastupanu kuulutus, millega Önnepalu annab oma pisikese panuse võitlusesse autoritaarsuse ja usulise ekstremismi, aga ka üldisemalt kitsarinnalisuse ja hoolimatuse ning reeglitest kammitsetud (kirja)keele vastu. Ta tuletab meelde lihtsa, kuid võimsa tõe: loov inimene on vaba inimene.

2 Raamatu toimetaja ja kirjastaja Henrik Sova tsitaat ülesastumiselt Võtikvere raamatukülas 12. augustil 2017.

ÄRAMINEK ON MINEK ISEENDA JUURDE

Mikael Raihhelgauz

Juhan Hellaerma

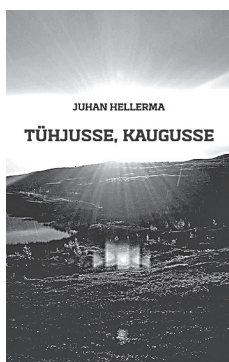
„Tühjusse, kaugusse”

Tuum, 2016

„Ent mis ütles sulle kord Zarathustra? Et luuletajad valetavad liiga palju? – Aga ka Zarathustra on luuletaja.”¹ Nende kolme lausega kirjeldab Nietzsche üsna tabavalt poeesia ja filosoofia keerulist suhet: ühelt poolt on see tunnetest toituv loomeimpulss, teiselt poolt aga külmal loogikal põhinev mõttetöö, mis siiski ei saa esimeseta hakkama. Zarathustra tõdeb (ehkki teatud sarkasmiga), et ilmas on liiga palju asju, millele saavad mõelda üksnes luuletajad. Filosoof Juhan Hellaerma näib tema tähelepanekut arvesse võtvat.

„Kirjutamine on minemine oma isetoimivasse sügavikku, sinna pindade ja kihtide alla, .. kus kõik võtab pidevalt kuju, on saamises.” (lk 46) Nõnda kirjeldab luuletaja oma loomismetodit. Aga ... kas Hellaerma debüütliku tekste saab üldse n-ö traditsioonilises mõttes luuleks pidada? „Tühjusse, kaugusse” lehekülgedelt ei leia ühtegi riimi. Puudub ka iga-sugune rütm ja isegi *enter*-nuppu pole kasutatud. Eristuvad selged kirjavahemärkide ja suurte algustähtedega laused, mis justkui viitavad, et tegemist on proosaga. Endasse suunatud pilk ning tung seni avastamata olemise väljade poole asetavad teose aga luule valda. Autor püüab luule kaudu aimata teist maailma, saada lahti pealiskaudsusest ja puudutada identiteetide taga peituvat tõelist „mina”.

Luulekogu muudab ühtseks endasse suunatud pilk, aga mitmekesiseks teevad selle vormilised eripärad. Nendest tulenevalt saaks jaotada tekste kolme kategooriasse. Esimene osa on pigem staatiline: linnamiljööst rebitakse välja mõni objekt, mulje või žest, millest saab edasise mõtelennu katalüsaator. Näiteks miniatuur „Reis Kölni kestis seitse tundi” (lk 13) keerleb ühe konkreetse ehitise, Kölni katedraali ümber. Katedraalist kui sellisest saame teada ometi üksnes seda, et see asub bussijaama kõrval – tekstis on esil autori muljed ja mõtisklused. Kiriku ajaloo ja selle tähenduse üle arutlemise kaudu jõutakse lõpuks abstraktse, ent paljuütleva mõtteni: „Kölni katedraalis oli ka tunda, et ta seisab otsapidi selle sees, mis ei lase tal kunagi vananeda, muutuda üksnes muuseumiesemeks, vaatamisväärsuseks. Tema juured on sügavamal, tornid kõrgemal.” (lk 14)

1 Friedrich Nietzsche. „Nõnda kõneles Zarathustra” – Tallinn: Olion, 2006, lk 107.

Seesugune kulg iseloomustab peaaegu kõiki kogumiku tekste. Hellerma alustab lakooniliselt, kirjeldab ilustamata seda, mida näeb, liikudes seejärel mõtliku abstraktsuse juurde. Luulekogu teises osas muutub see tendents veelgi selgemaks. Linnas toimuvatele ja Jan Kausi loomingut meenutavatele seikadele, milles lakooniliselt kirjeldatud sündmus või koguni üksik žest juhatab mõistatusliku ideeni, järgnevad looduskirjeldused, impressionistlik maailmanägemus ning senisest veelgi sügavam immanentsus. Staatiliste objektide asemele sugeneb rohkem liikumist, kuid konkreetsed ja muljerohked kaadrid jäävad alles viimase osani, kus tähelepanu püütakse juba ülevate hüüatustega.

Luuletuste teemad jäävad enam-vähem kogu teose välitel samaks. Nimelt huvitab Helliemat alguse ja lõpu mõistatus. „Aga juba selle alguse enda sees on omad väikesed lõpud, mis annavad tunnistust, et algus ise on alati üksnes millegi algus ning et sellel miskil on paratamatult lõpp,” kirjutab ta kogumiku esimeses tekstis (lk 7). Luuletajat meeli-

Hellerma püüab luule kaudu aimata teist maailma, saada lahti pealiskaudsusest ja puudutada identiteetide taga peituvat tõelist „mina”.

tab katkematu alguste ja lõppude kooslus, mis moodustab midagi kestvat ja olevat: „Elu on nagu ulatusteta punkt, millest moodustub joon ... [---] Ja ükskõik, kuidas me seda joont ka ei vaataks, millisest ruumpunktist me teda ka ei uuriks, on seal miski, nimelt need väikesed, olematud punktikesed, mis elavad oma elu ega hooli suurest joonest.” (lk 7) Hellerma analüüsib võimalust tervikut lõpmatult jagada. Jagamise

tulemusel saadud eimiskile lähenev osake ei ole aga pelgalt matemaatiline mõttemäng. Sellisele osakesele omistab ta olemuslikku tähendust, nende koosluse paradoksis aimab ta jumalikku vastust eksistentsi küsimustele, aga just nimelt aimab – ta ei proovi neid kuidagi süsteemselt lahti mõtestada, küll aga igatseb Hellerma meeli ja mõistust ületavat arusaamist.

Teine läbiv teema, autentsuseotsingud, on tihedalt põimitud aimusega ülevast kogemusest. „Mis see on, mis jääb, kui loobud kõigest, mis sind saadab ..” küsib endalt autor (lk 61). Ta otsib essentsita „mina”, soovib sukelduda iseenda tühjusesse, mis kätkeb tohutut vabadust. Tihti peale algavad Hellerma olemuslikud otsingud loodusest ja viivad lõpuks loodusesse tagasi. Mets on kirjaniku jaoks inimeste sekeldustest üle olev maagiline tasand. Valdur Mikita mõttekäiku järgides näeb ta metsas lunastavat jõudu, autentsuse kehasust: „Seega on metsas inimesel võimalus oma piiridemaailmast välja astuda. Sinna vabaduse ja valguse ruumi.” (lk 35) Mitmes luuletuses kordub motiiv looduse võidust inimliku pealiskaudsuse üle: malbed sõnad pudenevad tuhaks,

imbuvad maa sisse, sulanduvad kehaga. Maa puhastumisest tuleb aga jällegi midagi uut, värsket ja puhast.

Selle kõige taustal eristub aga armastus, sest seda on muude teemade kõrval käsitletud vaid põgusalt. „Liinas” käsitletakse naiselikku võlu, selle võimet kiindumust tekitada ja inimesi aastakümneteks siduda. Kiindumus on üle ajast ning asjaoludest: armunud keskealine mees näeb Liinas

Kõige köitvamad tekstid on justkui osava fotograafi tehtud pildid, millelt eristuvad detailid annavad ausalt edasi hetke olemust.

ikka sama armsat tüdrukut, keda ta kunagi teatrisse kutsus. Luuletuses „Ma olen unistanud” (lk 65) jääb adressaat aga ebaselgeks – see võib olla jutustaja armastatu, kuid sama hästi ka mingi abstraktne kontseptsioon või kogemus, miski, mille emamine vabastab pealiskaudsest essentsist, avab tee puhta olemise juurde. Ka luuletuse „Õues tuul” (lk 66) eufemistlikust erootikast paistab välja kahe inimese ühinemise autentsus. Päris omaette nähtuseks muu-

tub armastus üksnes viimases tekstis, kus seda sõna ka esimest korda mainitakse. Siin eristub see teistest kogumikus käsitletud teemadest: armastus on omaette subjekt, mis „annab tunnistust ja jõudu” (lk 71).

Armastuse ebamäärane iseloomustus jätab palju küsimusi õhku rippuma – kuivõrd Hellerma suurim tugevus on nimelt täpsus, oleks ta võinud olla ka seda teemat käsitledes pisut konkreetsem. Meeldivalt konkreetseid on näiteks need read: „Vesi voolas. Nii nagu ikka .. Mitte midagi unustades. Aga ka mitte midagi mäletades. Tramm tuli, tuledes, läbi hämariku. Päike oli loojas.” (lk 34); „Tahes või tahtmata seisan siin keset suurt sinist väljakut, minu ümber on vaikselt voogavad veed, mis valguvad päeva serva pealt maha alla orgu ..” (lk 59) Lühikesed kirjeldused rebivad lugeja teda ümbritsevast olustikust välja. Korra võib kuulda jalge ees vulisevat vett või näha mööda rõõpaid roomava trammi laternat.

Hellerma kõige köitvamad tekstid on justkui osava fotograafi tehtud pildid, millelt eristuvad detailid annavad ausalt edasi hetke olemust. Ta valdab suurepäraselt momendi staatilisust, näiteks luuletuses „Rattaga õhtul tiiru tehes” (lk 8): „Üks mees lebas tänaval. .. Mis teha? Läksin tagasi ja küsisin, kas kõik on korras. Tundus olevat. Magas edasi. Tramm seisis keset pimenevat õhtut. Juht luges lehte. Paar minutit väljumiseni. Trammi ukсед pärani lahti. Inimesed istuvad sees.” Filosoofilist laadi järeldused mõjuvad just seetõttu, et need kinnitavad üha jälle sama ilmutust, mida luuletaja on ise näinud ja kogenud ja millest saavad alguse kõik järgnevad mõtisklused. Seevastu kannatavad just sellised luuletused, mis põhinevad ainult abstraktsusel. Dünaamilisemates

tekstides, kus staatiliste objektide asemel vaadeldakse tegevusi ja seda, mis nendega kaasneb, on mõtisklus üleliigne, usutav on vaid see liikumine, mida autor on osavalt kaader kaadri haaval jäädvustanud.

Lugesin Juhan Hellerma kogumikku Lõuna-Euroopa rannas. Tema proosaluule mõjul nägin siniste lainete ja kollase liiva asemel hoopis vihmast märgi Eesti parkide kruusateid, tunnetasin Saksa metsa mõnusat rõskust ja trammi kerget loksumist pimedal tänaval. Kujuteldav olustik juhatas metafüüsika juurde. „Tühjusse, kaugusse” ilukirjanduslik lähene mine filosoofiale saavutas seda, milles kukub läbi enamik filosoofiaraamatuid – nimelt suutsin pidevalt kaasa mõelda, mõtte ei läinud keerulise sõnapuntra taha uitama. Iga kord, kui teos hakkas igavaks muutuma, käis läbi mingi vilksatus, mis valgustas asju uuest küljest, tekitades soovi rohkem ja süvenenumalt lugeda.

Hellerma debüüt seab kõrge lati tema tulevikuloomingule. Tema tõelusest sügavusse pürgiva stiili juures on raske oma mõtteid värskel kujul esitada, raske klišeesid vältida. Kuid algus on tugev ja soliidset omanäoline: kui jätkata samas vaimus, võib Zarathustra etteheide osutuda alusetuks.

VAIKNE KÕNE JA ÕHETAVAD PÕSED

Marii Siivard

Lauri Leet

„Kampeseur”

Vihmakass ja kakerdaja, 2017

Enne, kui Lauri Leedi luulekogu lugema hakkasin, ei teadnud ma midagi ei autorist ega kampeseurist, hapu- ja maguskirsipuu hübriidsordist. Võtsin raamatu kätte teatava kõhklusega, peljates nii eesolevaid lehekülgi kui iseenese rumalust. Õnneks juhatas luulekogu esimene luuletus oma õed-vennad sisse, nii et kõhklused vähemalt veidi hajusid.

Kampeseur
kiirekasvuline
kergelt külmakartev
iseviljuv sort

põsed õhetamas
räägitakse vaikselt

luba ma hoian sind kogu elu
mis on elu muud

kui kirsipuud väljal¹

Kuulsin end turtsatamas. Ilusad kujundid, mis on mulle ikka mokkamööda. „Mis on elu muud // kui kirsipuud väljal” jäi kummitusena kajama. Äkki ongi viimasele lehele jõudes võimalik väita, et elu tõesti muud ei tähenda.

Lauri Leedi luulekogu on kiirekasvuline nagu kampeseur. Teoses on aimata lendava fantaasia fantastilist maiku, robustseid kujundeid ja julgeid sõnu: „Sõnad kui reovesi keldripõrandal / pärast pane võti alumisse sahtlisse tagasi”. Nii kõlab täpselt teose keskpaika asetatud luuletus, mis on vaid üks näide sellest, kuidas autor ühest meeleolust teise liigub. Tundub, et ta teeb nii nagu „kummitus” mu peas – hõljuvalt, andes lugejale vabaduse sõnad just enda jaoks sobivasse konteksti panna, neid armastama hakata ning siis armastajapaarile kohase tüluga lahku minna, et sõnad ei tähendaks lõpuks enam kui reovett keldripõrandal. Autor tundub selle luuletusega võtvat lugeja suhtes kaitsepositsiooni: ta eeldab, et juba loetud ja eesootavad read on mõne lugeja jaoks kui solk, mis ujutab silma eest peidetud kola.

1 „Kampeseuris” ei ole leheküljenumbreid märgitud.

Leet on ühendanud tagasihoidlikud kujundid ilmaruumi suurust väljendavate sõnadega. Näiteks „päike on süsiniku talletaja / süsinik on päikese laps” annab mõista, et kõik koosneb üksteisest, ükskõik kui suured või väikesed me ka poleks – ilma aatomita pole tähte, ilma tähta aatomeid. Suure ja väikese ühendamise kõrval kirjeldab autor, kuidas tavapäraselt rahulikud mõtted võivad ühtäkki muutuda elufilosoofiaks. Seda näitlikustavad read „tagahoovis kiik / liivakast [---] kaheaastase käed ei tõsta liiva vormidesse [---] linnupoegi pole / [---] Jumal on nihilist ja ta kordab / ei midagi / tagahoovis Eestimaal”. Esmapilgul oleme justkui eksinud Eesti väikelinna tagahoovi, seejuures näib, nagu selle teksti puhul oleks tegemist hetkeseisakut lahakava olmeluulega. Järsku võtab luuletus aga mastaapse pöörde² ning kergelt möödalibisevast luuletusest on saanud emotsionaalne ja filosoofilist laadi näpuganaütamine. Jumalast räägitakse luulekogus ka mitmel pool mujal, kuid see on ainus kord, kus tema poole pöördutakse suurtähega. Seesugused kiired pöörded teevad lugemise huvitavaks ja äratavad „luuleunest”, mis „Kampeseuri” lugedes tekkida võib. Vesisesse suhu tekib justkui kirsimaik.

Autor kasutab mõnelgi juhul kohati liialt suuri sõnu, paljudest luuletustest nõrgub hirmu ja õudu. Seejuures on „Kampeseur” tervikuna aga pigem seisundiluule – kuigi paaris luuletuses on näha silmanähtavat tundepehmust ja sõnalist paisu, arenevad tekstid lugudena minimaalselt. Kui teinekord kirjutatakse luules inimestest, argielust, tööst, suhetest metafooride kaudu ehk selleks, et tundeid, mitte elu ennast kirjeldada, siis Leet kujutab üksipulgi just neid teemasid. Tundub, et iga tolmukübe, putukas ja oks viitab millelegi suuremale – nii luulekogu kujundus kui ka selle sisu kulgeb mikroskoopilise maailma murede lahendamise tähe all.

raudsipelgas jookseb ühest
august sisse ja teisest välja
ühest tühjusest sisse ja
teisest välja

Esiotsa võib aru saada, et räägitakse sipelgast ja pajust. Samas jutustatakse ka otseselt inimestest (luuletuse lõpus on esmapilgul mittemidagiütlev rida „mehenaine on naise-mehe”). Teksti tükkideks võttes ilmneb, et see on hoopis tühjusest („ühest tühjusest sisse ja teisest välja”) – olekust, kus midagi meeletardumiseni otsitakse, aga ei leita, sest tühjusest ei piisa ning nii võib otsima jääda. Seega tekitab tekst ühest küljest küllaltki tühja ja kurva meeleolu, teisalt annab

2 Teatavale mastaapsusele viitab sõna *nihil* kasutamine.

kurbus võimaluse mõelda mitmekihiliselt, nii et polegi võimalik ennast tühjana tunda. See teeb nii selle kui nii mõnegi teise „Kampeseuri” luuletuse võluvalt paradoksaalseks.

Nii mõnigi luuletus kannab endas maailmalõpumeelolu, teisalt on näha, et lõpp toimub vaid ühe inimese, mitte kogu inimkonna jaoks: „pihustume laiali / lahtume tilgaruumi / katel kasutab kõik ära / aurustab veed ja pihustab mandrid / energia jäävus on illusioon // seadus on: tõmbame paagid tühjaks / põletame puud / aurustame veed / sisu on selles et elu keeb / kui tardub külmume mürinal / raginal põleb puu / muutume suuremaks”. Kuigi tegu on üsna raskestijälgitava tekstiga, liigub mõte ikkagi libedalt kaasa. Ent ... luuletus luuletuse järel tunnen, et mõtted jäävad õhku rippuma. Kui lugeda tekste rida rea järel, töötab mõte kaasa, kuid tundub, et alati lõppeb tekst enne kulminatsiooni ära. Ma tahaksin midagi veel. Midagi suurt ja südantlõhestavat, mingit tunnet. Näib, et autor ei julge oma tundeid lõpuni paberile laduda ja neile oma verrega alla kirjutada.

Autor kasutab mõnelgi juhul kohati liialt suuri sõnu, paljudest luuletustest nõrgub hirmu ja õudu. Seejuures on „Kampeseur” tervikuna aga pigem seisundiluule.

Luulekogu on *iseviljuv*, täpselt nagu kampeseur teose esimese luuletuse kohaselt olema peab. Mainisin eespool, et „Kampeseur” tekitab kohati nn luuleund ehk selles puudub mõttetihedus ja tekstid on üsna lõdva lõimega. Luuletused tekitavad pigem hetkeemotsiooni, mis lehekeeramisega aga möödub, mitte ei pane juurdlema. Niisiis võib öelda, et ennekõike on tegemist staatilise teosega. Luule ei anna pidet, miskit, mida mulda istutada, vaid pigem kukub ja pudeneb mulda. Kukkunud sõnadest tekib järgmine sõna, kuni moodustub terve allee mõtetest, mida keegi pole istutanud. Iseviljumist ilmestavad hästi näiteks read „mitu puud on mets?” ning „üksik noot ei ole sümfoonia”. Luulevormis on keeruline „olla või mitte olla” stiilis küsimusi ja väiteid klišeevabalt sõnastada, samas on Leet sellega hästi hakkama saanud. Nii leiavad ka mõtlikuma luule austajad teosest tuge.

Lisaks keemiale, füüsikale ja kaosele kohtab ka ennastohverdavat armastust. Nii mõneski luuletuses on näha kirjutaja soovi saada kõigile kõigeks, leida poolehoidu, armastust, anda endast, et armastust vastu saada: „Prügikast ajab üle ääre / kõrvale maha panna ei saa // tule sealt ära mu ökohaldjas / tohib ma põletan mahlapakid // kirbe ja kahtlane soojus / vähemalt täna me vahele jääb”. See tekst on tulvil ennastohverdavat andmist – justkui loodetakse, et mõistmise kaudu leitakse tee südamesse. Mõni lehekülg edasi võib lugeda ridu: „istuda prohveti kõrvale / suruda keisri kätt / astuda tema varjule / tõmmata koos havanna sigarit /

rääkida tühjast-tähjast”, mis annab samuti märku soovist lihtsalt olla teisega. Lihtsalt olla – ise ja aktsepteeritud. Minu jaoks on see üks ilusamaid armastusluule vorme. On näha, et autor otsib viise, kuidas anda armastust edasi nii, et seda on näha, ja olla armastatud nii, et ta ise seda tunneb. Kuivõrd luulekogu iseloomustab ka üldiselt murene mine ja kurbus, kirjutatakse armastusestki enamjaolt kurval toonil, justkui hoolimata suurest tahtmisest jääks see and-

Luuletused on küll kergesti jälgitavad, aga ometi mitte seetõttu, et need oleksid lihtlabase rütmi või sisuga – tegu on kurva ja spetsiifilise luulega, sordiga, mida igaüks ei tunne.

mata ja tundmata. „Sinu nahka päike / ei põleta / sina lihvid valusad nurgad. // mina olen vaid harali mustsõstrapõõsas / kidurat keha pakkus saatust”. Ühes teises luuletuses kõlab tõsiasi „masendavas mullas seemned ei idane”. Autor teeb kokkuvõtteid – kui aluspõhi armastuseks on halb, siis vilju ei ole – vähemasti mitte kirsipunaseid.

On hea näha, et Lauri Leet pole lugejat alahinnanud. Luuletused on küll kergesti jälgitavad, aga ometi mitte seetõttu, et need oleksid lihtlabase rütmi või sisuga – tegu on kurva ja spetsiifilise luulega, sordiga, mida igaüks ei tunne. Tekstid kannavad kobarais küpseid vilju ja ootavad, et neid nopitaks. Kui paljud end selle puu alt aga leiavad, on iseküsimus.

VIRGINIA WOOLF JA TEMA LUMMUTISED

Eliisa Puudersell

Virginia Woolf

„Kirjutamata romaan ja teisi jutte”

Tõlkinud Mirjam Parve

Loomingu Raamatukogu, 2017

Virginia Woolfi nimi ei ole ilmselt kellelegi võõras. 20. sajandi alguse kirjanduse suurkuju ja feministliku diskursuse mõjutaja on meil peamiselt tuntud tänu kanoonilistele modernistlikele romaanidele, millest eesti keelde on tõlgitud viis (sh „Proua Dalloway” 1925, e k 1998; „Tuletorni juurde” 1927, e k 1983/2005). Woolf suutis oma erakordselt rikkaliku sõnakasutuse ja teadvuse voolu tehnika rakendamise muuta ning ületada tavapärase tuttava romaani konventsioone ja vastuvõttu *par excellence*. Vähem tähelepanu on pälvinud Woolfi lühijutud, mis ei jää tema romaanidele sugugi alla. On tänuväärne, et tänavu augustis ilmus Mirjam Parve suurepärase tõlkes ja Loomingu Raamatukogu väljandes kogumik „Kirjutamata romaan ja teisi jutte”, mis sisaldab Woolfi lühipalaseid aastatest 1906–1941.

Woolfi lugudel ei ole kindlat süsteemset ülesehitust, neis puudub ootuspärane sündmus, puänt ja narratiiv. Pigem on tegemist mängulis-impressionistlike tekstidega, kirjanikuslike katsetustega, mille kvintessentsiks on tunnetuslikkus. Välise tõepärane kirjeldamine ei rahulda Woolfi, sest realistlike tekstide puhul on erinevad (tõlgendus)võimalused kõrvale jäetud ja lugejatena oleme sunnitud loo endale sugestiivselt sisse ahmima, mis aga jätab täiesti kõrvale *tundmuse* – kirjaniku jaoks olulisima elemendi. Ühelt poolt peegeldub tundmus tekstis kirjeldatud hetkest ja kasutatud sõnadest, teisalt on see ennekõike autori töövahend, mida sõna võimendab.¹ Woolf on öelnud, et „mida intensiivsem on autori tunne, seda täpsem on selle väljendus sõnas, ilma apsude ja pragudeta.”² Arvan, et selles väljautlemises peitubki vastus küsimusele, milleks meile üldse lugusid vaja ja millises suhtes on need inimese mõistuse ja tunnetega.

Lisaks tundmustele teeb Woolfi lühilood kütkestavaks ka see, et kõik veidi imelik ja kummaline on jäetud lahti seletamata – sest inimhõõustus on niikui nii katkendlik ja segane. „Kus ma olingi? Mille ümber see kõik keerles? Mingi puu? Jõgi? Kriidiseljandikud? Whitakeri almannahh? Tooneliiliväljad? Ma ei mäleta midagi. Kõik liigub, langeb, libiseb, haihtub ... Materia kohub ja murdub. Keegi

1 Sellest on kirjutatud ka Nena Skrbic raamatus „Wild Outbursts of Freedom: Reading Virginia Woolf’s Short Fiction” – Westport, Connecticut, London: Praeger, 2004.

2 Virginia Woolf. „Collected Essays, Volume 3” – San Diego: Harcourt, 1967.

seisab mu juures ja ütleb – „Ma lähen ajalehte tooma.” „Jah?” („Täpp seinal”, lk 13). Autor mängib pea kõikides lühilugudes kummastavalt reaalsuse ning mingi muu, ootamatu olemisviisi piirimal, segades unenäolisuse, absurdi ja impressionistliku sõnakasutuse. Lugeja on jäetud teatavasse pimedusse, tavapärasest maailmast ja konventsioonidest väljapoole, sest enamiku lugude puhul on oodatud selge ja läbipaistev lõpp või lahendus hoopis löks. Iseäranis võluv

Woolfi lugudel ei ole kindlat süsteemset ülesehitust, neis puudub ootuspärane sündmus, puánt ja narratiiv. Pigem on tegemist mängulis-impressionistlike tekstidega, kirjanduslike katsetustega, mille kvintessentsiks on tunnetuslikkus.

on avastada end õhtuhämaruses koos jutustajaga Londoni tänavatel ringi hulkumas, jälgida, kuidas linn muutub järsku mingiks äraspidiseks kummaliste tegelastega fantastiliseks koguks, kohata kingapoes tõenäoliselt meessoost kääbust, kellel on naise labajalad. Sellistes seikades kohtuvad autorile läbinisti omaselt objektiivne ja subjektiivne, väline ja sisemine ulm, sürrealistlik maailm: „... nii fantastiline elu ei saa olla läbinisti traagiline.” („Tänavatel uidates”, lk

54). Kuna lugeja on omapäi, võib ta kogeda rahutust, seistes ühtäkki silmitsi sisu ja vormi mõnetise kokkupõrkega, tuttavliku lineaarsuseta. Woolfi lühijutud vajavadki teistsugust lähenemisviisi ning on täiesti mõistuspärane, kui mõte kipub rändama ja tekib etteaimamatu dissonants.

Woolfi loomingu üks põhitunnuseid on tegelaste sise-maailma oskuslik kirjeldamine, mis väljendub ka vaadeldavas kogumikus. Seejuures ei tähenda kirjeldamine pelgalt iseloomustamist või kellegagi samastamist. Pigem tundub, et tegelased on hoopis abstraktsed visandid, teiste lummutised, sest niisugused paistavad kõik inimesed olevat – teised inimesed avalduvad meile peegeldustena ja meie samamoodi teistele. Lummutisi muugitakse lahti ainult iseenda kaudu ja kellegi *tõelise* olemuseni ei jõuta kunagi, ent kas sinna iseendagi puhul jõutakse? „Isabella ei tahtnud, et temast midagi teataks – aga nüüd pole enam pääsu. See oli jabur, see oli jöletu. Kui ta nii paljut peidab ja nii palju teab, siis tuleb ta lahti kangutada esimese kättepuutuva tööriistaga – kujutlusvõimega. Tuleb keskenduda oma kujutlusvõime temale selsamal käesoleval hetkel. Tuleb ta seal paika naelutada.” („Daam peeglis. Refleksioon”, lk 20)

Kogumikus võib kohata noort naisterahvast, kes näeb ennast kärbsena ja teisi ilusate putukatena, „kes tantsisklesid, lendlesid, liuglesid, sellal kui tema üksi end alustassi servast üles lohistas” („Uus kleit”, lk 102), daami, „kelle olek mõjus nii kuninglikult, et keegi ei oleks kunagi uskunud, kui täielikult saamatu ja kohmetuna ta end tundis, kui pidi mõnel peol midagi ütlema” („Kokkuvõte”, lk 109), ning teisi tegelasi, kelle sisemine ja välimine ilm pörkuvad, mistõttu

ei klapi nad ka ümbritsevaga, sest oluline jääb alati varju, miski on lõpuni seletamata. Need daamid tegutsevad omavahel temaatiliselt seotud lugudes, mille ühendavaks lüliks on juba tuntud proua Dalloway.³

Woolfi kütkestavad tavalised, igapäevased asjad nagu harilik pliiats, omnibuss või lihtsalt väike must täpp. Tema lühijuttudes omandavad asjad aga hoopis teise mõtme. Näiteks kogumiku esimene lugu „Täpp seinal” algab järg-

Woolfi objektid seostuvad mingi tundmusteahela või kaemuslikkusega ning kalduvad lõpuks metafüüsikasse, kaotavad oma harjumuspärase olemuse ja moonduvad hoopis millekski muuks.

miselt: „See võis vast olla tänavu jaanuari keskpaiku, kui ma pilku tõstes esimest korda seinal seda täppi nägin.” (lk 7) Jutustaja hakkab liikuma oma mõtetes ja mälestustes ning lõpuks kaotab reaalne objekt seinal tähtsuse ja toimub nihe hoopis tunnetuslikuma poole – külm reaalsus saab ühtäkki inimese sisekosmoseks, sisemine ja välimine maailm kohtuvad. Osalt võiks isegi öelda, et objekt, täpp seinal on justkui kood, mis vallandab autokommunikatsiooni.

Samasuguse motiiviga (siinjuhul isegi metafooriga) algab ka lugu „Käegakatsutavad asjad”: „Ainus liikuv asiranna mõõtmatul poolringil oli väike must täpp. Kui see kaldale jooksnud sardiinipaadi ribidele ja selgroole lähenes, lubas teatud hõredus musta sees aimata, et täpil on neli jalga, ning iga hetkega sai aina selgemaks, et see koosneb kahest noorest mehest.” (lk 44) Woolfi objektid seostuvad mingi tundmusteahela või kaemuslikkusega ning kalduvad lõpuks metafüüsikasse, kaotavad oma harjumuspärase olemuse ja moonduvad hoopis millekski muuks. „Iga asi, mida millestki muust mõtlev meel ikka ja uuesti poolteadlikult vaatab, seguneb nii põhjalikult mõtteainega, et kaotab oma tegeliku kuju ja paneb end uuesti kokku pisut teistsuguses, ideaalses vormis, mis tuleb aju painama hetkil, mil me seda kõige vähem ootame.” (lk 46) Võib ju proovida lahti võtta ja mõistatada mõnd võõrast või tuttavamat inimest trammis, trepikoja koridoris või tänaval põgusalt kokku puutudes, teha sellest oma mõttelise loo – kirjutamata romaani, aga kui püüame luua narratiivi, seisame ühel hetkel ikkagi silmitsi ummikuga, sest järsku on meie ootushorisont kildudeks paisatud. Meie kujutus sellest inimesest ja reaalsus paratamatult põrkuvad. „Noh, minu maailmaga on ühel pool! Mis jalgealust mulle jäänud on? Mida ma üldse veel

tean? See pole Minnie. Mingit Moggridge'i pole olnudki. Kes olen mina? Elust on järel paljas skelett.” („Kirjutamata romaan”, lk 38)

Tänapäeval ei pruugi Woolfi lühijutud tunduda teab mis uuenduslikena, kuid kui panna need toonasesse sotsiokultuurilisse

3 Kogumiku saakski jagada mõtteliselt kaheks, teise osa moodustavad lood, mille Woolf kirjutas pärast „Proua Dalloway” romaani lõpetamist ja mille fookuses üks või kaks külalist Clarissa Dalloway peolt.

konteksti, mida me ühegi teose puhul paratamatult kõrvale heita ei saa, siis on need märkimisväärsed. Modernismi levik andis lühijuttude kirjutamisele ja avaldamisele üha enam hoogu; kultuuriliselt murrangulisel sõdadevahelisel perioodil kirjutati muutuste ja ebakindluse ajal, polnud selgust ega kindlat tulevikuperspektiivi, vaid üha kasvav segadus. Aga isegi, kui Woolfi mingisse kindlasse voolu või vormi mitte paigutada ja jääda puhtalt tunnetuslik-esteetilise piiridesse, suudab ta veel ka sajand hiljem oma kirjutistega lummata. Seda enam rõõmustab, et Loomingu Raamatukogus ilmunud kogumik moodustab temaatilise ja kognitiivse terviku. Kuigi väliskirjanduse tõlkimisel hoitakse Eestis kätt tugevalt pulsil, ootan ikkagi väga, et tõlkekirjanduse varasalv rikastuks veelgi enam, sest nii on võimalik (ka Woolfi eriti olulist tundmust!) veelgi enam mitmekesistada.

AUTORID

Lesley Nneka Arimah (33)

on Nigeeria päritolu kirjanik, kes elab ja töötab Minneapolis. Tema esimene novellikogu „Mida tähendab taevast kukkunud mees” („What It Means When a Man Falls from the Sky”) ilmus 2017. aastal.

Kaisa Berg (33):

„Kirjutan luuletusi, sest need aitavad ütle mata sõnu välja öelda.”

Kaia Beilmann (29):

„Sattusin lehitsema üht oma viienda klassi vihikut. Läks nii, et sama vihiku teisele poolele kirjutasin seejärel ettekande jaoks märkmeid ja muud olulist. Nüüd võrdlen aeg-ajalt vihiku kahte poolt ja loodan, et kahe-teistaastasele minale meeldiks see, et kirjutan praegu magistritööd prügist ja sinna vahele ka luuletusi (ja et käekiri on muutunud palju kaootilisemaks).”

Mirt Kruusmaa (25)

elab Tartus.

Eili Lepik (30)

on täiskohaga unistaja ja illustraator.

Janika Läänemets (27):

„Käisin mitu aastat linnas koolis, aga kolisin siis tagasi metsa. Kütan ahju, ajan karude ja põtrade jälgi ning loen raamatuid.”

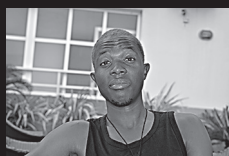
Kaarel Mihk (23):

„Mis mul muud ikka teha on. Ära küsi!”

Romeo Oriogun (25)

on Nigeeria kirjanik, kes kirjutab armastusest ja vägivallast ning seisab LGBT õiguste eest. Orioguni luule käsitleb julgelt ja otsekoheselt teemasid, mis Nigeerias on tabu. Tema luuletusi on ilmunud mitmes ajakirjas ja 2017. aastal võitis ta Aafrika luule auhinna Brunei International African Poetry Prize.

Triin Paja (27)

jalutab tihti udus ja vihmas, keedab teed, ja seejärel kirjutab lause taevast. Ja keedab veel teed.

Merlin Piirve (31)

passib Gruusias, pusib rafineeritud dissertatsiooni kallal, kulistab tõsised küsimused märjukesega alla. Loeb „Felix Ormussoni” ja kirjutab – nagu nemadki seal „kõigist neist ilusatest ainetest: kunstist ja kannatusest, suurtest nõudest ning väikestest saavutustest.” Ühtlasi peab blogi ja üritab mitte argipäeva mattuda.

Mirjam Parve (26):

„And time yet for a hundred indecisions, / And for a hundred visions and revisions, / Before the taking of a toast and tea.” – „aeg veelgi sajaks suureks otsustuseks / ja kõhkluseks ja taandumiseks sajaks, / et saada valmis tee ja leivaviilu ajaks.”
- T. S. Eliot ja P.-E. Rummo

Melanie Puck (17)

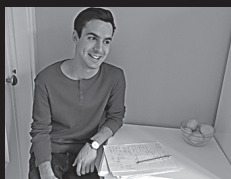
on kakskeelne soome-eestlane. Luuletusi kirjutab eesti keeles, sest soome keeles lihtsalt ei oska. Väiksena tegi ta luuletusi sünnipäevakaartidele. Praegu kirjutab jumalamuidu, sõnad on põnevad.

Eliisa Puudersell (24):

„Liiga palju ei maksa mõelda.
Tähtis on see, et alati lõbus oleks!”

Mikael Raihhelgauz (18):

„Diferentsiaalvõrrandite lahendamise ja hulkade võrdsuse tõestamise vahel haaran mõne raamatu näppu ja vaatan, mis sealt tuleb. Tavaelus ma defineerimata mõisteid ei talu, aga kirjanduses võib segadus üsna lummas olla. Mõnikord isegi piisavalt, et panna mind ennastki segadust juurde tekitama.”

Piret Pöldver (32):

„voolan ühest korterist teise.
ja kui mõtlen und mu naeratus jälgib
mu mõtet nagu ennast soolaga võidev leib.”
- Marko Kompus

Hanna Samoson (30):

„Ma ei tea ...”

Kristel Rebane (35):

„Olen elanud suhteliselt kaua põhimõtte järgi: kes olen mina, et öelda see olen mina. Vabadus on kõige tähtsam. Näiteks vabadus olla pidevas muutumises ja muidu ka õnnelik inimene.”

Marii Siivard (22):

„Noor kirjandushuvidega naine. Töötan väikeses koolis eesti ja inglise keele õpetajana. Loen palju, enamasti kirjandusklassikat ja luulet, samuti luuletan ise. Varem olen arvustanud noorsooteoseid ja luulet Sirbis.”

Alissa Šnaider (32)

on kunstnik, koreograaf ja stilist. Talle meeldib liikuda erinevate distsipliinide vahel, murendada piire ja jooni, muteeruda tühjuse valgetest ruumidest mustadeks kriipsudeks, kus vaikusest, kergest vestlusest või piinlikust pausist saab midagi muud; kus miski muu on alati see.

Ann Viisileht (26):

„Koletiste haldaja.”

[illegible]

"Aphorism, science, poetry, history, dogma, philosophy, pronouncement, rant, rant, news report, act of faith, luridale exploration, literary criticism, one-man wall, print-page blog, confession, anecdote, truth, and beauty—David Shields's book is that, and more. It tells us who we are and why we read and why the things we read exist and where it all might go tomorrow."
—Albert Gelpi

"This is the book our sick-at-heart mankind needs—like a sock in the jaw or an electric jolt on the solar plexus—to wake it up. Reality Hunger will create sensations of like-mindedness in scattered souls everywhere. Shields has asserted the zeitgeist. The point of the polemic is his pugilistic and performative assertion of appropriation's inevitability: Literary artists need to be given the liberties that have long been accorded to visual artists (ever since Duchamp)."

[illegible]

Fragmentide ja tsitaatide kollaažina vormistatud raamat manifesteerib appropriatsiooni või omastamise teema kõrval ka sajandivahetuse kultuuri muutunud suhet tegelikkusega, (uus)realismi nõnda: „Mis on selle põhilised tunnused? Teadlik mittekunstilisus: „toores“ materjal, näiliselt läbimõtle mata, filtriteta, tsenseerimata ja ebaprofessionaalne. (Kas viimase poolsajandi vältel on tehtud midagi mõjukamat kui Abraham Zapruder'i Super-8 kaameraga filmitud kaadrid Kennedy mõrvamisest?) Juhuslikkus, avatus juhusele ja vedamisele, spontaansusele; kunstiline riskimoment, emotsionaalne appikarje ja intensiivsus, lugeja/vaataja osalus: liialdatud literaalsus, tähenärilalik toon, nagu reporter vaatleks võõrast kultuuri; plastiline vorm, puántillism; kriitiline autobiograafilisus, eneserefleksiivsus, eneseiltnograafilisus, antropoloogiline autobiograafia; nähtamatuseni hägustatud piir elukirjanduse ja meiteelkirjanduse vahel: tegelikkuse lõksumeelitamine ja liigitõmbavus.”

Kunstnik lähtub kogemusest ja konkreetsest materjalist teose enda „valmistamisel”, mitte üksnes loova inspiratsiooni saamiseks. Proosas tähistab „nälgja reaalsuse järele” näiteks pöördumine ajalootemaatika ja (auto)biograafilise ainese poole. Sebald on oma vormilt keerukate ja tonaalsuselt eleeigiliste-kurbade teostega sellise kirjutuse üks pioneere ja hilisemate autorite mõjutaja. Tema teosed ei meenuta klassikalisi romaane, vaid asuvad kuskil omaeluloo, reisikirja, ajaloolise essee ja lüürilis-filosoofilise proosa vahealal. „Saturni rõngad” on ebatraditsiooniline reisikiri, kus ei rännata vaid nüüdisaja aegruumis, vaid kõik nähtud kohad ja vaadeldavad asjad viivad lugeja üksteisega seotud minevikutragöödiate, allakäigu ja hääbumise lugudeni. Raamatu narratiivne „seade” lähtub 17. sajandi kirjaniku Thomas Browne’i töodes kasutatud mõistest *quincunx* – see on üksteisega ühendatud punktidest tekkiv muster, mille kaudu on kõik tegelikkuses ja looduses eksisteeriv üksteisega ühendatud. Sebaldi teoste spetsiifiline element on ka teksti pindsust ja pidevust katkestavad fotod ja muu visuaalne materjal, mis ühest küljest küll justkui tekitab usutavusefekti, kuid teisalt on osa piltidest ähmased, tumedad või mitmetimõistetavad, asetades sel moel kahtluse alla tegelikkuse üheplaanilise tähenduse ja vastuvõtu. Pealkirjakujund rõhutab samuti kahemõttelisust: kaugelt kauna paistvad Saturni rõngad on moodustunud jääkosadest, hävinud endiste kaunde tükikestest. Nii luuakse seos ilu ja destruktsiooni vahel, esmapilgul kauni mineviku taha peidetud õuduste ja sellest tekkiva traagilise olevikutunde vahel.

Selle raamatu kaante vahel on kassatšekid ja kõrtsiarved, mis pealkirjas kuulutatakse luuleks. Kirjanduslikus mõttes on tegemist üpris radikaalse eksperimendiga: pärisluulele vastanduva ja näiliselt mitteroomingulise käitumisega, kus kasutatakse apropratsiooni, kirjandusele olemuslikult võõra tekstitüübi omastamist ja kunstina oma nime all avaldamist. Sisulises plaanis pakub kindlasti huvi teose sotsiaalne tähendus, sest subjekti defineerib tarbimisühiskonnas jäetud jäljerida, mis ometi annab suurepärase ülevaate ajastule iseloomulikest harjumustest, maitsest, klassikuuluvusest jm. Tegemist on ka pärisnimele poeetika hea näitega, nimepillamise äärmuseni viidud juhtumiga, kus reaalseid subjekte esindavadki ainult paljad toote- ja restoraninimed, mis omakorda ümbritsetakse aega, kontakte või tarbimismasinat tähistava statistika ja numbrikombinatsioonide jadadeqa. See on kapitalismi isenda.

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Hanna Linda Korp

Keeletoimetaja: Egle Heinsar

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Eili Lepik

Fotod Hanna Samoson

Fotod lk 46–53 Oliver Berg

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 52 (4/2017)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Triin Paja
10	Mirt Kruusmaa
18	Ann Viisileht
26	Merlin Piirve
34	Piret Põldver
40	Kaia Beilmann
46	Intervjuu Oliver Bergiga
55	Romeo Oriogun
62	Lesley Nneka Arimah
76	Kaisa Berg
82	Päevik: Alissa Šnaider
90	Kaarel Mihk
92	Mari-Liis Mürsepp
98	Melanie Puck
106	Kristel Rebane
114	Hanna Samoson
121	Madli Kullaste Oliver Bergist
126	Janika Läänemets Pille Önnepalust
130	Mikael Raihhelgauz Juhan Hellermast
134	Marii Siivard Lauri Leetist
138	Eliisa Puudersell Virginia Woolfist
142	Autorid
144	Raamatusoovitused

Hind 2.60 eurot

9 771736 295428 04